

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

YAŞLI HAKLARI FORUMU

22 Mart 2021

www.tihek.gov.tr

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

YAŞLI HAKLARI FORUMU

22 Mart 2021

SUNUCU: Sayın Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TIHEK) Başkanı, Sayın Rektörüm, Sayın Kurul üyeleri ve kıymetli misafirlerimiz, 18-24 Mart Yaşlı Hakları Haftası sebebiyle Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu tarafından düzenlenen Yaşlı Hakları Forumuna hepiniz hoş geldiniz, şeref verdiniz efendim.

Şimdi programımızın açılış ve protokol konuşmalarına geçiyoruz. İlk olarak açılış konuşmalarını gerçekleştirmek üzere Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı Sayın Süleyman ARSLAN'ı kürsüye davet ediyoruz.

-

SÜLEYMAN ARSLAN: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nin Sayın Rektör Yardımcısı, Sayın Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı, kamu kurumlarımızın, sivil toplum kuruluşlarımızın, üniversitemizin çok değerli temsilcileri ve katılımcıları, saygıdeğer kurul üyelerim ve kurumumuzun değerli çalışanları, ekranlarından bizleri izleyen değerli yaşlı dostları, muhterem büyüklerim, değerli basın mensupları.

Sözlerime başlamadan önce pandemi koşullarında değerli vaktinizi ayırarak davetimize icabet ettiğiniz için veya ekranları başından bizleri izlemeye zaman ayırdığınız için şükranlarımızı sunuyor, hoş geldiniz diyorum. Yaşlı Hakları Haftası münasebetiyle düzenlediğimiz Yaşlı Hakları Forumumuzun, insan hakları ve eşitlik anlayışına dayalı toplumsal düzen ideallerimizin gerçekleştirilmesine önemli katkılar sağlamasını temenni ederek etkinliğimizi başlatmak istiyorum.

Değerli katılımcılar, konuşmama son günlerin önemli gelişmesi olan İstanbul Sözleşmesi'nden Türkiye'nin çekilmesini de içerecek şekilde insan haklarına ilişkin görüşlerimi paylaşarak bir giriş yapmak istiyorum.

Öncelikle belirtmem gerekir ki Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan taahhütlerimizi de dikkate alarak kanunla kurulmuş özerk bir kamu kurumudur. Kurul üyeleri, bu kanunla ve diğer mevzuatla verilen görev ve yetkilerini kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak yerine getirir ve kullanır. Görev alanına giren konularla ilgili olarak hiçbir organ, makam, merci veya kişi, kurula emir ve talimat veremez, tavsiye ve telkinde bulunamaz. Kurum bu yönü ile ülke yönetimine karşı bağımsızdır. Ama aynı zamanda uluslararası örgütlere karşı da bağımsız bir kurumdur. Bu ülkede yaşayan herkesin haklarını korumak ve geliştirmek için var olan bir kurumdur. Bazen uluslararası sözleşmelerin getirdiği insan hakları değerlerini bu ülkeye kazandırmak için çalışacağı gibi yeri gelince de uluslararası sözleşmelerin insan haklarına zarar veren yönlerini tespit ettiği takdirde Cumhurbaşkanına ve Türkiye Büyük Millet Meclisine önerilerde bulunur. Yeri gelir doğrudan uluslararası kuruluşların ilgili organlarına görüşlerini iletebilir. Türkiye'nin tarafı olduğu uluslararası sözleşmelerin hem ülkemizdeki hem de taraf olan diğer ülkelerdeki uygulamasını izler. Türkiye'nin sunmakla yükümlü olduğu insan hakları raporlarına, sivil toplumumuzun görüşlerini de alarak katkıda bulunur.

Aynı şekilde Türkiye, devletimiz de başta Birleşmiş Milletler olmak üzere birçok uluslararası kuruluşa katılmışsa da egemen ve bağımsız bir devlettir. Hiçbir uluslararası örgütün alt kuruluşu değildir. Nasıl ki kendi iradesiyle bu yapılara taraf olduysa, yine kendi iradesiyle bu örgütlerden çıkma, yeni örgütler kurma veya kurulan yeni örgütlere katılma hakkına da sahiptir. Bu hak ve yetkiyi ona yüz yıl önce Ankara'da Hacı Bayram Veli Camii'nde cuma namazında toplanarak okuttuğu hatimler ve dualarla başlatarak kurduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi vermiştir. İstiklal Marşı'nda dile getirdiği ruhla, İstiklal Harbi'nde mallarını, kanlarını, canlarını feda ederek şehit ve gazi olan atalarımız vermiştir. Kadını ve erkeğiyle, yaşlısı ve genci ile Türk, Kürt, Arap, Boşnak, Arnavut, Roman, Laz, Çerkez ve adını sayamadığım diğer bütün kökenleri ile bütün milletimiz vermiştir. Hal böyle olunca bu uluslararası örgütlere katılmak veya ayrılmak devletimizin ve milletimizin yetkisinde olduğuna göre, bu uluslararası örgütlerde kabul edilen uluslararası sözleşmelere katılmak veya çekilmek de devletimizin ve milletimizin takdir ve yetkisindedir.

Onun içindir ki, İstiklal Marşı'nın kabulünün yüzüncü yılı münasebetiyle yaptırdığımız ve halen televizyonlarda yayınlanan kamu spotumuzda da ifade ettiğimiz üzere İstiklal Marşı, Anayasamızın ruhunu oluşturan ve uluslararası sözleşmeler dâhil bütün hukuk düzenlemelerinin üstünde yer alan bağımsızlık beyannamemizdir. Anayasalar değişse de

Türkiye devletinin kurucusu Birinci Meclis tarafından kabul edilen, bugüne kadar değişmeyen İstiklal Marşı 1982 Anayasası'na göre anayasanın değiştirilmesi teklif dahi edilemeyen hükümleri arasındadır.

İstiklal Marşı sadece iki kıtasıyla değil, 10 kıtası ve 41 mısrasıyla anayasal bir metindir. Türkiye devletinin milli marşının İstiklal Marşı olduğunu düzenleyen Anayasa'nın 3'üncü maddesinin gerekçesine göre İstiklal Marşımız, Türk devletinin ve milletinin etrafında toplandığı kutsal simgelerden biridir. Milletimizin ortak değerlerini yansıtmaktadır. Başlangıç kısmının nitelikli çoğunlukla değiştirilebilmesi mümkün iken İstiklal Marşı'nın değiştirilmesinin teklif edilememesi, nitelikli çoğunlukla veya referandumla dahi değiştirilememesi, İstiklal Marşı'nın Anayasa'nın temelini teşkil ettiğini, ruhunu oluşturduğunu ve hukuken normlar hiyerarşisinde sözüyle ve ruhuyla en üst değer olarak yer aldığını gösterir.

Usulüne göre yürürlüğe konulan temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların değil de, Anayasa'nın aynı konuda farklı hükümler içermesi halinde İstiklal Marşı'nın lafzı ve ruhu esas alınır. Aksi takdirde nitelikli çoğunlukla veya referandumla dahi değiştirilemeyen değerlerin ve düzenlemelerin salt çoğunlukla aşılması ve egemenliğin millettten alınıp uluslararası örgütlere, dolaylı olarak da başka devletlere devredilmesi sonucunu doğurur. Bu ise asla kabul edilebilecek bir durum değildir.

Milletlerarası antlaşmalar veya bu antlaşmaların yorumlarının İstiklal Marşı'ndaki değerlere aykırı olması durumunda egemenlik ve bağımsızlık gereği bu antlaşmalardan da derhal çekinilmesi gerekir.

Ne var ki savaşlarla yorulan milletimiz, savaş sonrası yeni dünya düzenlerinde kurulan Birleşmiş Milletler gibi organizasyonlara sonradan dâhil olmuş ancak Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nda egemenliğine yaraşır bir eşitliğe sahip olamamıştır. Dâhil olduğumuz Birleşmiş Milletler Şartı'nın 2'nci maddesinin 1'inci fıkrası, örgütün tüm üyelerinin egemen eşitliği prensibi üzerine kurulduğunu yazsa da veto yetkisi olan beş üye devletin daha egemen ve imtiyazlı olması uluslararası pratik ve teori ile bağdaşmamaktadır. Böyle bir yapı eşit, adil bir küresel insan hakları düzeninin kurulmamasının veya insan haklarının pratikte gerçekleşmesinin önündeki en büyük engeldir.

Nitekim dünyadaki en büyük ve yaygın insan hakları ihlalleri bu beş devletin karar ve tutumlarından kaynaklanmaktadır. Yine bu nedenledir ki beşli oligarşik yapının icraatları, onların kontrolünde yürürlüğe giren uluslararası sözleşmeler Hakk'a tapan milletimizin istiklal

ve istikbalini, kadim medeniyetini tehdit etmektedir. Medeniyet ve insan hakları değerlerimiz bu yapı içerisinde yeterince korunamamaktadır. Bu nedenledir ki güncel bir örnek olarak İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmiştir.

Bu vesileyle bir dipnot olarak ifade edeyim ki, bu konuda Cumhurbaşkanımız millet iradesini çiğnememiş tam aksine milletin iradesini yerine getirmiştir. Zira kabulü esnasında sözleşme yeterince tartışılmadan ve sorunlu alanların farkında olmadan kabul edilmiştir. Bu husus birçok milletvekilince tarafıma ifade edilmiştir. Nitekim daha sonra gerek Türk Ceza Kanunu'nda nefret ve ayrımcılık suçu düzenlemesi esnasında gerekse 6701 sayılı Kanun'un Meclis görüşmeleri esnasında İstanbul Sözleşmesi'nde var olan cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği bir nefret ve ayrıca temel olarak teklif edilmişse de Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmemiştir. Millet iradesince hukuken reddedilmiştir. Bu ise esasen o tarihte İstanbul Sözleşmesi'nin ilgili düzenlemelerinin Meclis tarafından reddedildiği anlamına gelmektedir. Cumhurbaşkanımızın kararı bu yönü ile yapılan hatanın düzeltilmesinden ibarettir. Millet iradesinin gereğinin yerine getirilmesinden ibarettir.

Saygıdeğer katılımcılar, dünyadaki insan hakları yaklaşımının evrensellikten uzaklaşarak, milletimizin değerleriyle bağdaşmayan belli ideolojilerin emperyalist hedeflerin aracı haline dönüşmekte olduğu kanaatiyle 2018 yılında TİHEK olarak düzenlediğimiz “İnsan Haklarını Yeniden Düşünmek” başlıklı uluslararası sempozyumda insan haklarının ihmal edilen alanları araştırılmış ve ihmal edilen en önemli alanın aile kurumunun korunması olduğu, ailenin kamu düzeninin temelini teşkil ettiği, ayrıca devletlerin insan haklarında samimiyezsiz olduğu, çifte standartları olduğu, kültürel farklılıklara saygı duyulmadığı, özgürlüklerin yanlış anlaşıldığı, insan haklarının terörü kalkan olarak kullanmasının kabul edilemeyeceği gibi tespitlerde bulunulmuştur. Bu tespitlere binaen derhal Ailenin Korunması Hakkı konulu ikinci bir uluslararası sempozyum düzenlenmiştir. Sempozyumun sonuç bildirisinde ifade edildiği üzere, sağlıklı toplumların en temel ve vazgeçilemez birimi ailedir. Aile, çocuk, genç, yetişkin, yaşlı, erkek veya kadın herkes için en doğal ve temel sığınaktır. Bu nedenle sempozyumda Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 16'ncı maddesinde ve ülkemizin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 23'üncü maddesinde, ailenin toplumun doğal ve temel birimi olduğu, toplum ve devlet tarafından korunma hakkına sahip olduğunun belirtildiği ifade edilmiştir. Ailenin toplum açısından önemine ve devletin bu noktadaki sorumluluklarına işaret edilmiştir.

Orada yine ifade edilmiştir ki, sağlıklı toplumun temeli meşru nikâhla, kadın ve erkeğin kurduğu ailedir. Bunun dışında aile kavramı yerine ikame edilmeye çalışılan günümüz yaşam tarzının toplumlara dayattığı partner yaşam, seviyeli birliktelik, eşcinsellik ve benzer ifadeler aile kurumuna zarar vermektedir.

Bu bağlamda aile kurumuna olumsuz etkileri olan ulusal ve uluslararası normların gözden geçirilmesi, tarafı olunan uluslararası norm veya denetim yapan mekanizmaların aile yapısı ihraç etme şeklindeki yaklaşımından sakınılması, ailenin korunması konusunda Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin kabul edildiği tarihte aileye yüklenen anlamın muhafaza edilmesi, sonraki uluslararası sözleşmelerde tenakuz teşkil eden hükümlerin gözden geçirilmesi, değiştirilmesinin talep edilmesi, milletlerarası emredici hukuk normu ile çatışan antlaşmanın batıl olacağının dikkate alınması ve gerekirse feshedilmesi çağrısında bulunulmuştur.

Ayrıca ailenin korunması için dünyanın sağduyulu insanların birlikte çalışması gerektiği ifade edilmiş, ailenin korunması için evrensel bir deklarasyon hazırlanması, bu deklarasyonu uygulanabilir kılmak için de ulusal ve uluslararası mekanizmalar geliştirilmesi çağrısında bulunulmuştur. Müteakiben “Şiddetin Önlenmesi” konulu bir çalıştay yapılmış, sadece kadına yönelik şiddetin değil, yaşam hakkı bağlamında insana yönelik şiddetin bir bütün olarak ele alınması gerekliliği, bu bağlamda yaşlılara yönelik şiddetin de önemsenmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Daha sonra da 2 Aralık 2019'da “Yaşlı Hakları Konferansı” yapılmıştır. İhmal edilen bir alan olarak yaşlı hakları ve bir ayrımcılık türü olarak yaşlılara yönelik ayrımcılık konuları üzerine değerli tebliğler sunulmuştur. Bugün tarafınıza sunduğumuz “Yaşlı Hakları Çalıştay Kitabı ve Sonuç Bildirisi” de bu çalışmanın ürünüdür.

Söz konusu konferansın en önemli sonuçlarından biri olarak da tespit edilmiştir ki bugün dünyada insan hakları ihmal edilen en önemli alan yaşlı hakları alanıdır.

Uluslararası alanda yaşlıları koruyucu bir uluslararası sözleşme bulunmadığı gibi ülkemizde de yaşlılara yönelik özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Farklı kanunlardaki kısmi düzenlemeler de yetersiz kalmaktadır.

Biz bu gerçekten hareketle Akdeniz Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nden değerli hocalarımızın, sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin kurum uzmanlarımızın katılımıyla TİHEK bünyesinde bir “Yaşlı Hakları Çalışma Grubu” oluşturduk ve ilk olarak da çalışmalarımıza ışık tutması açısından bugün burada açıklanacak olan

yaşlıların, yaşlılık algısı ve kendi sorunlarına bakışı konulu kamuoyu araştırmasını yaptırarak, bugün burada gerçekleştirdiğimiz yaşlı hakları forumunu tertitledik.

Değerli katılımcılar tekraren belirtmeliyim ki Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası'nın başlangıç kısmında gayet güzel ifade edildiği üzere, toplumsal hak ve özgürlüklere sahip olmadan bireysel hak ve özgürlükler söz konusu olamaz. İstiklal Marşı da milletimizin toplumsal hak ve özgürlüklerini ifade etmektedir. Anayasamızın göğsündeki imanın ifadesi olan İstiklal Marşı'nın ruhu, Sevr Anlaşması'nı yırtıp attığı gibi, kabulünün yüzüncü yılında da medeniyet maskesiyle ocaklarını söndürmekte olan İstanbul Sözleşmesi'ni bu ülkeden söküp atmıştır.

Kadınlarını, yaşlılarını, çocuklarını namuslarını, dinlerini, imanlarını korumak için canlarını veren bu millet, yine Ankara ruhuyla, kadınlarını, erkeklerini, yaşlarını, gençlerini, çocuklarını koruyacak, bu şafaklarda yüzen al sancağı koruyan ocakları söndürmeyecek, yapacağı aileye ilişkin düzenlemelerle inşallah dünyaya örnek olacaktır. Dilerim ki ülkemiz başta yaşlılar olmak üzere, kadın, erkek, çocuk ailenin bütün bireylerini korunduğu, hiçbir ferdinin ihmal edilmediği evrensel bir deklarasyonu en kısa zamanda hazırlar. Bu deklarasyonu uygulanabilir kılmak için de ulusal ve uluslararası mekanizmalar geliştirir.

Değerli katılımcılar, İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddeti, bir insan hakları ihlali ve kadına yönelik ayrımcı olarak nitelendirmesi itibarıyla önemli bir sözleşme olarak görülüyordu. Ancak şiddet sadece kadın için değil, başta yaşlılar olmak üzere ailenin tüm bireyleri için bir insan hakları ihlali ve ayrımcılıktır. Gerek İstanbul Sözleşmesi'nde gerekse 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunumuzda kadına yönelik şiddet öne çıkıp, ev içinde kadın, erkek veya çocuklar tarafından yaşlılara yönelik ekonomik, psikolojik, sözlü, fiziksel şiddetin veya ayrı tutma veya mobbing gibi ayrımcılığın diğer türlere dikkate alınmamaktadır.

Ben bugüne kadar yaşlılarına, ekonomik, psikolojik, sözlü, fiziksel şiddet veya ayrı tutma veya mobbing gibi ayrımcılık uygulandığından dolayı evinden uzaklaştırılan kimseyi görmedim, duymadım. Yaşlılarımız evlatlarına karşı hukuk mücadelesi verecek durumda değildirler ve o duruma düşürmek de doğru değildir. Onlar çok daha alıngan, kırılgan ve çaresizdir. Birçok ihmal veya istismarı sineye çekmektedirler.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na, diğer kamu kurumlarına bağlı veya özel huzurevlerinde kalan 27014 yaşlı büyüğümüzün önemli bir kısmının aile içi yaşlı, ihmal

veya istismarı nedeniyle yaşlılara yönelik ev içi şiddet dolayısıyla buralarda bulunduğu bir gerçektir. Yaşlı bireylerin aile ortamından uzaklaşarak huzur evlerinde kalması, yaşlı bireylerin kendilerini atıl hissetmesine ve geleneksel aile değerlerimizin aşınmasına neden olmaktadır.

Huzurevlerinde kalmak yaşlılarımız açısından bir tercih değil, aile yapımızda meydana gelen menfi değişimlerin dayattığı bir zorunluluktur. Bu konuda başta 6284 sayılı Kanun olmak üzere kendi iç mevzuatımız gözden geçirilmeli ve takviye edilmelidir. Kadınlar ve engelliler hakkında uluslararası sözleşmeler ve özel kanunlar varken hatta ülkemizde Hayvanların Korunması Kanunu daha da geliştirilmeye çalışılırken yaşlılara yönelik kapsamlı ve güçlü bir mevzuatın olmaması bu ülkeye yakışmamaktadır.

Ülkemiz, yaşlıların korunmasına yönelik kanuni düzenlemelerin yanında yaşlı hakları alanında uluslararası bir sözleşmeye de öncülük etmelidir. 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ile yaş durumunun bir ayrımcılık temeli olarak düzenlenmesi ve ayrımcılığın kesin ihlali halinde idari para cezasıyla müeyyidelendirilmesi önemli bir gelişmedir. Bununla birlikte yaşlıların korunmasına yönelik özel bir düzenlemenin olmaması önemli bir eksikliktir. Yaşlı haklarını düzenleyen uluslararası bir bağlayıcı normun uluslararası bir sözleşmenin olmaması, yaşlı hakları konusunda hem görünürlük sorununu artırmakta hem de yaşlı haklarının yeterince önemli olmadığı hususunda yargıların yerleşmesine neden olmaktadır. Bu normun eksikliği, uluslararası düzenli denetim mekanizmalarının oluşmasını da engellemekte, devletlerin yaşlı hakları konusundaki eksiklerinin ve sorunlarının izlenmesini zorlaştırmakta, ülkelerin iyi uygulama örneklerinin paylaşımını güçleştirmekte, yaşlı haklarının korunup geliştirilmesinde ihmallere neden olmaktadır.

Bu nedenle ülkemizde yaşlıların korunması için özel kanuni düzenlemeler yapılmalıdır. Ayrıca uluslararası alanda bağlayıcı bir norm oluşturmalı, buna bağlı olarak uluslararası denetim ve izleme yapacak olan “Yaşlı Hakları Komitesi” oluşturulmalıdır. Bu konuda bütün ilgilileri, konunun uzmanlarını üniversitelerimizi, kamu kurum ve kuruluşlarımızı sivil toplum kuruluşlarımızı, halkımızı görüş ve önerilerini kurumumuzla paylaşmaya davet ediyorum. Derlenecek görüşler raporlanıp mevzuat önerisine dönüştürülüp Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı ve Cumhurbaşkanlığı ile paylaşılacaktır.

Değerli katılımcılar yaşlı nüfusun artmasıyla birlikte Avustralya, Japonya, İngiltere, Kanada ve Almanya’da yaşlılık bakanlığının olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Buna karşılık ülkemizde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde Engelli ve Yaşlı Hizmetleri

Genel Müdürlüğü olarak tek bir teşkilat bulunmaktadır. Engellilik ve yaşlılığın bir arada zikredilmesi hem engelliler hem de yaşlılar açısından kanaatimce doğru değildir. Her engelli, yaşlı olmadığı gibi her yaşlı da engelli değildir. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü gibi yaşlılar için de ayrı bir genel müdürlük oluşturulmalıdır.

Yaşlılarımız bizim maddi ve manevi hazinelerimizdir, onların statüsü öne çıkarılmalıdır.

Yaşlıların bilgi ve tecrübesinden yararlanmayı sağlayacak ve yaşlı bireylerin sosyal hayata entegrasyonunu kolaylaştıracak tecrübe aktarım merkezleri ve sürekli eğitim programları merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin iş birliği ile hayata geçirilmelidir.

Bir insan hakları meselesi olarak yaşlı hakları, kadim kültürümüzle birlikte değerlendirilen öncelikli ve özellikli bir konu olmalıdır. Çünkü kültürümüzde yaşlılar kök değerlerimizin gelecek nesillere taşıyıcısı, gençlerimizin yol göstericisi ve akıl danışılanı ve bereket kaynağıdır.

Bununla birlikte son zamanlarda yaşlılara yönelik algıların olumsuz anlamda değiştiğine şahit olmaktayız. Bu bağlamda yaşlılar çağın değişimine ayak uyduramamak ve inatçı olmak gibi basmakalıp iddialara maruz kalmaktadır.

Buna ek olarak artan kentleşmenin bir ürünü olan çekirdek aile yapısıyla yaşlıların eski önemini kaybettiği yönündeki varsayım, yaşlılara yönelik sosyal sorumluluğun, aileden devlete aktarılmasına, yaşlıların aileden ve toplumdan dışlanmasına ve çeşitli düzeylerde ayrımcılığa maruz kalmalarına neden olmaktadır. Ancak hem kültürel değerlerimiz hem de bireyler arasında kişilerin birbirlerine karşı yükümlülüklerini içeren yatay ilişki konusu dikkate alındığında toplumun her bir ferdinin yaşlılara karşı sorumluluğunun bulunduğu görülecektir. Bu sorumluluk COVID-19 pandemisinde bir kat daha artmış bulunmaktadır.

Kıymetli hazirun, dünyamız son bir buçuk yıldır COVID-19 pandemisi ile mücadele etmektedir. Başta ülkemiz olmak üzere tüm dünyada, Çin'de ortaya çıkan bir virüs nedeniyle en temel insan hakkı olan yaşama hakkı tehdit altına girmiştir. Bu durum devletleri yaşama hakkını korumak adına toplumsal hayatı sınırlandıran bir takım tedbirler almaya sevk etmiştir. Bu bağlamda virüsün yayılım hızını yavaşlatmak amacıyla toplum ve bireyler için gerekli faaliyetleri dışında tüm faaliyetler durdurulmuş, insanların mümkün olduğu kadar evlerinde kalması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda seyahatlere ve kamusal toplantılara sınırlama getirilmiş,

eğitim ve iş yaşamında teknolojinin yardımıyla uzaktan eğitim ve evden çalışma yöntemleri tercih edilmiştir.

COVID-19 pandemisi insanlığın bütün fertlerini etkilemiş olmakla birlikte kırılgan gruplar üzerindeki etkilerinin daha ağır olduğu görülmektedir. Bu bağlamda söz konusu gruplardan biri de şüphesiz yaşlı bireylerdir. Nitekim pandemiye ilişkin küresel veriler COVID-19'un yaşlı bireyler için daha yüksek bir risk olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle huzurevi ve rehabilitasyon merkezi gibi bakım merkezlerinde bir arada yaşayan yaşlılar, yüksek risk altında kalmış, bazı ülkelerde yaşlıların huzur evlerinde neredeyse ölüme terk edildiği görülmüştür.

COVID-19 pandemisinin yaşlılar ve yaşlı hakları üzerindeki olumsuz etkisi yalnız yaşam ve sağlık hakkı ile sınırlı değildir. Virüsün yayılım hızının önlenmesi ve yaşlı bireylerin yaşamının korunması amacıyla devletlerce yürütülen uygulamalar, yaşlı bireylere temel ihtiyaçların karşılanması dışında bakım sağlayıcılara bağımlı durumuna getirmiştir. Ayrıca pandemi sürecinde toplumlarda artan eşitsizlik ve ayrımcılıktan yaşlı bireyler de etkilenmiş, kaliteli sağlık hizmetlerine erişimde, ücretini karşılama, erişilebilirlik, yaşa dayalı ayrımcılık ve yaşa bağlı damgalama gibi birçok engel yaşlı bireylerin hayatını zorlaştırmıştır.

Pandemi boyunca yaşlı bireylerin yaşadığı tüm bu sorun, etki ve tehditlere rağmen maalesef yaşlı bireylerin ve yaşlı haklarının kamuoyunda yeterince gündeme alınmadığı görülmektedir. Yaşlı haklarına ilişkin uluslararası alanda bağlayıcılığı olan “Yaşlı Hakları Sözleşmesi” bulunmaması, evrensel düzeydeki insan hakları mekanizmalarının geniş kapsamlı yaşlı hak stratejisi ortaya koyamamaları, bu durumun temel nedenlerinden biridir.

Hayatın ileri devrelerine evrelerine denk gelen yaşlılık, biyolojik süreç içerisinde hepimizin uğrayacağı bir durak ve kaçınılamayan bir dönemdir. Bugünün çocuk ve gençleri, yarınların yaşlı adaylarıdır. Toplumsal ve kültürel değerlerimizi geleceğe taşıyan yaşlarımız ailenin en temel unsurlarından birisi ve yol göstericisidir. Yaşlılar, geçmişi geleceğe bağlayan köprüler, bir milletin örf, adet, kültür, bilgi ve tecrübelerini genç kuşaklara aktaran değerleridir. **Bu sebeple her birimizin, birer yaşlı adayı olarak herkesin, tüm toplumun, yaşlıların hak ettiği saygı ve değer görmeleri hususunda sorumluluğu bulunmaktadır.**

Her bir yaşlı bireyin insan onuruna uygun olarak şiddet, ihmal, suiistimal, istismar ve ayrımcılığa maruz kalmaksızın mümkün olduğu kadar uzun süre kendi evinde, ailesiyle ve sevdikleriyle beraber topluma katılım sağlayarak ve bu doğrultuda fırsat ve imkânlar

oluşturularak yeterli bakım dâhil hizmetlere erişim sağlayabileceği dost bir çevrede yaşamaya ve yaşatılmaya hakkı olduğu şüphesizdir.

Tüm bu gelişmeler değerlendirildiğinde hem insan hakları mücadelesinde ihmal edilen bir alan olması hem de COVID-19 pandemisinden en çok etkilenen kesim olması münasebetiyle yaşlı haklarının görünür kılınmasına bugün daha çok ihtiyaç vardır. Bu bağlamda yakın zamanda **“Özgür Birey, Güçlü Toplum, Daha Demokratik Bir Türkiye”** temasıyla açıklanan yeni İnsan Hakları Eylem Planı’nda mağdur haklarının korunması, kırılgan kesimlerin korunması ve toplumsal refahın güçlendirilmesi, engelli ve yaşlıların kamu hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılması, sağlıklı ve yaşanabilir çevrenin korunması gibi amaç alanlarında yaşlı haklarının özel olarak vurgulanmasından memnuniyet duyduğumuzu ifade etmeliyim.

Ancak şu da unutulmamalıdır ki, yeni insan hakları eylem planı bir zemin, bir başlangıçtır. Burada yer alan hedef ve amaçları gerçekleştirmek ve daha da ileriye taşımak hususunda hepimize yükümlülükler düşmektedir.

Sözlerimin sonuna gelirken bir kez daha hatırlatmak isterim ki, yaşlı haklarının, korunması ve geliştirmesinden sadece devlet değil, başta çocukları, akraba ve komşuları olmak üzere tüm toplum sorumludur.

Yaşlı hakları konusunda hükümetimiz ve kamu kurumları ne yaparsa yapsın, sivil toplum ve aileler elini taşın altına koymaz ve toplumda yatay sorumluluk bilinci gelişmezse, yaşlılara yönelik ayrımcı muameleler maalesef devam edecektir. Bu noktada da gerekli hukuki düzenlemelerin yapılmasına ve aile odaklı bilincin artırılmasına ihtiyaç olduğu değerlendirmektedir.

Şu hususun da altını çizmek isterim. Yaşlı konusu hepimizi ilgilendiren bir konudur. Dolayısıyla yaşlı hakları konusunda yaşanan sorunların muhatabının, buna maruz kalan kesimin potansiyel olarak toplumun bütün bireyleri olduğu hatırd tutulmalıdır.

Değerli katılımcılar beni sabırla dinlediğiniz ve yaşlılarımız adına verdiğiniz değerli katkılar dolayısıyla tekrardan teşekkür ediyor, çalışmamızın hayırlı ve etkili sonuçlar doğurmasını temenni ediyor, saygılar sunuyorum.

SUNUCU: Sayın Başkanımız Süleyman ARSLAN' a konuşmalarından ötürü çok teşekkür ediyoruz. Şimdi de konuşmalarını gerçekleştirmek üzere Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı Profesör Doktor Sayın Abdurrahman HAÇKALI' yı alkışlarınızla kürsüye davet ediyorum.

-

ABDURRAHMAN HAÇKALI: Hoş geldiniz Sayın Başkanım, Sayın Rektörüm, Kıymetli Kurul Üyelerimiz, saygıdeğer hazirun, misafirler, baylar, bayanlar hepinizi saygıyla sevgiyle selamlıyorum. Burada önemli bir konu için toplanmış bulunuyoruz. Konumuz aslında yaşlı da desek, bebek de desek, genç de desek, yetişkin de desek insandır.

İnsan bir şeyden fazladır, fazla bir şeydir. Aynı zamanda insan biyolojik bir şeyden de fazladır. Genellikle insana yüklenen anlam, medeniyetleri şekillendiren anlam ve üst değerleri oluşturan değerler bütününe tam merkezinde, ortasında, esasında yer alan bir durumdur.

Şimdi İslam medeniyetinde insan açısından meseleye yaklaştığımızda Kur'an'ı Kerim'de Cenabı Hakk, insanın yaratılışını bize anlatırken meleklerin hani meraklarını mucip Cenabı Hakk'a soru soruyorlar biliyorsunuz. Yani “Ya Rabbi, yeryüzünde fesat çıkaracak, bozgunculuk yapacak birisini mi yaratacaksın?” O da diyor ki: “Biraz sabredin bekleyin.” Adem' e ilim öğretti, sonra eşyayı meleklerin önüne çıkardı ve sordu. Dedi ki: Şu eşyanın isimlerini bana bildirin. Melekler dediler ki: Ya Rabbi, biz senin bildiğinden daha fazla bir şey bilmeyiz. Adem'e söyledi ki: “Ya Adem bununla ilgili bunların isimlerini bize bildir.” Adem tabii tek tek isimleri saydı.

Burada bize söylenmek istenen bir şey var. Adem'in varlığının birinci gerekçesi, ana gerekçesi bilmektir. Cenab-ı Hakk, meleklerle karşı bunu yaratılış sebebi olarak ortaya koydu. Yani bu bilmek hem maddi anlamda çünkü eşyadan bahsediyoruz. Hem de manevi anlamda. Yani dolayısıyla insan topraktan, balçıktan yaratılış süreci anlatıldıktan sonra Cenab-ı Hakk kendi ruhundan, anlamını tam kavrayamıyoruz, ona hayat verdi şeklinde çeviriyoruz. Ona hayat verdiğini belirttikten sonra biz buradan iki şeyi çıkartabiliyoruz:

Bunlardan birincisi insanın insanlığı iki şeyi gerektiriyor, iki şeyle tamam oluyor. Bir maddi inkişaf, iki manevi inkişaf bilme ve gelişme aslında kulluk dediğimiz şey ve tam da budur. Kulluk deyince bizim aklımıza her zaman alnını secdeye koymuş bir varlık gelebilir. Bu kulluğun somut ve müşahhas olarak ifade edilmesidir. Ama gerçekte insanı bir bütün olarak ele

aldığımızda, yaratılış amacına uygun davranması, bu yaratılış amacını gerçekleştirmesi olarak meseleye baktığımızda ne dememiz gerekir?

İnsan kendisine verilen kabiliyetleri kullandığı zaman kulluğunu ortaya koymuş demektir. O kabiliyetler, işte az önce kısaca ifade etmeye çalıştım. Gerek maddi gerek manevi inkişâftır. İslam medeniyetinin temelinde bu bakış açısı vardır. İnsana böyle bakar. Bunun için insan mükerremdir, muhteremdir. Anne karnında da öyledir. Doğduktan sonra hayatı boyunca da öyledir. Bir mümin olarak ahirete göçtükten sonra da kendisine gerekli saygı gösterilir. Bunu hayatımızda, yaşadıklarımızda görüyoruz.

Sözlerime bir ayet meali ile devam etmek istiyorum “Vaktiyle Rabbin meleklere şöyle buyurmuştu: Ben kurumuş balçıktan bir beşer yaratacağım. Onu hazır hale getirip hayat verdiğimde onu saygı gösterin, üstünlüğünü kabul edin.” Bu saygı Kuran'da da böyle vurgulanır. Sünnette de Hazreti Peygamberin örnekliğinde de böyle vurgulanır. İslam medeniyetinde böyle kabul edilmiştir.

Doğduğunda etrafı sevince boğan ve içleri ısıtan bir yavru, serpilip geliştiğinde gayet güçlü, kabiliyetli ve gösterişli bir efendi. Zaman ilerledikçe yaşlı bir çınar. Bunlar insanın dünya serüveninin görünen yüzü. Ömrü olanın kaderi, yaratanın hikmeti, zayıf, güçlü ve tekrar zayıf: Bu zayıflığa Kur'an-ı Kerim dikkat çekiyor.

Yani insanın yaşlılık haline Kur'an, hayatın en zor en güç dönemi tanımlamasını yapıyor ve şöyle vurguluyor: “Sizi Allah yarattı, sonra vefat ettirecek, daha önce bilgili iken hiçbir şeyi bilmez hale gelsin diye sizden bazı kimseleri ömrün en zayıf çağına kadar yaşatır.” Bakın burada da insanın bilme vasfına vurgu var. Görüyor musunuz sizden bazı kimseleri ömrün en zayıf çağına kadar yaşatır?

Şimdi bu bir açıdan bakış şunu bize hatırlatıyor: Kur'an-ı Kerim burada, yani sizin henüz böyle güçlü kuvvetli çağınıza gelmeden, belki doğmadan önce ne bilim yapacak bir beyniniz, aklınız, gönlünüz... Fuat kelimesini kullanıyor. Ne de o bilime yol açacak duyularınız gözünüz kulağınız, eliniz dokunmanız başka etkilemeleri de bunları böyle sayıyor, diyor ki bunları biz verdik, bunları biz yarattık. Yaratıcısı siz değilsiniz ki ömrünüzün sonunda geri getirebilesiniz.

Bir hikmete dikkat çekmeye çalışıyor. Bu bağlamda Kur'an-ı Kerim her daim duyduğumuz gibi kişinin büyüklerine, anne babasına özellikle öf demeyi bile yasaklamıştır. Bu

yaşlılara karşı sadece kendi çocuklarının göstereceği bir davranış değil, yakınlarından önce kendi yakınlarını sorumlu tutuyor. Hukuken de biliyorsunuz bu böyledir.

Sorumluluk en yakından başlar. Sadece yaşlıları değil, toplumun zayıf, güçsüz, muhtaç, zaman zaman yolda kalmışlarını da buna katar. Kur'an-ı Kerim, onu özel olarak zikrediyor. Bu gibi insanlara karşı olan sorumluluğumuzu, onların hakkı olarak ifade eder. Hak kelimesini ifade eder. Hukukun temel kavramı demek. Ki, bu konuda yapılacak her türlü hukuki düzenlemenin her türlü mevzuat ve yasal düzenlemenin yanında temelinde esasında bizim İslam medeniyetimizin, bizim medeniyetimizin bu temel değerleri destek olmaktadır.

Kuşkusuz yaşlılık hakkında çok şey söylenebilir. Az önce söylediğimiz gibi gerek dini değerlerimizde, gerekse milli değerlerimizde yaşlılarımız bizim aksakalımızdır. Onlar bizim sevgi ve şefkat kaynağımızdır. Yaşlılarımız aynı zamanda hafızamızdır, yaşlılarımız aynı zamanda tecrübedir.

Ama bütün bunlardan sonra yine bizim medeniyetimiz şunu vurgular, yaşlı Cenab-ı Hakkın o topluma rahmet vesilesidir, musibetlerin o toplumun başına gelmemesinin bir sebebidir. Yaşlı, zayıf, güçsüz, muhtaç, bütün bunlar pozitif ayrımcılığı hak eden durumlar bu ilahi rahmette de böyledir. Onlara pozitif ayrımcılık ifade edilmektedir, dile getirilmektedir.

Sayın Başkanımız insanın varlığı, toplum için ailenin öneminden bahsetti. Aile insan için sadece doğduğunda ya da sadece yaşlandığında önemli bir kurum değil, onun hayatının her döneminde son derece önemli bir kurumdur. Yani çocuğun aileye ihtiyacı varken yetişkinin aileye ihtiyacı yok mu? Elbette ki var.

Bir insan ne kadar güçlü olursa olsun, her zaman zayıf, eksik ihtiyat ve benzeri şeylerle donatılmıştır. Hayatının en güçlü çağında ve en güçlü gördüğümüz insanların dahi başlarını sokacak bir yuvaya yaslanacak bir omuza ihtiyaçları vardır. Bu doğal olarak böyledir.

Bunun için İslam'da kadın erkek bir bütünün iki eşit parçasıdır. Ne Allah katında ne de kanun önünde aralarında herhangi bir farklılık yoktur. Fiziken ya da biyolojik olarak yaşadığımız farklılıklar, Cenab-ı Hakk'ın bu hayattan kast ettiği hikmetlerin ortaya çıkması için vermiş olduğu farklılıklardan ibarettir. Ama bizim medeniyetimiz bu farklılıkları çatışmaya değil, buluşmaya vesile saymıştır.

Çatışmacı zihniyet, son yüzyıllarda dünyada gelişen kapitalist ve sömürgeci zihniyetin ortaya koyduğu bir husustur. Bütün bunları söylerken geçmişimizi, tarihimizi kutsayacak bir

bakış açısıyla da söylemiyorum. Kuşkusuz eksiklerimiz, hatalarımız, başkalarından alacak olduğumuz güzellikler mutlaka vardır. Ama sadece başkalarını taklit ederek dünyaya bir şey veremeyiz. Sadece başkalarına taklitle yaklaşarak onlara da bir şey veremeyiz.

Dünya bizim değerlerimize en muhtaç olduğu zamanları yaşıyor. Çocuklara, gençlere, yetişkinlere ve ihtiyarlara bu katkıyı yapabilmemiz için kendi medeniyet değerlerimiz üzerine ayakta durmamız ve kişiliğimizi oluşturmamız gerekir. Taklitçi kişide ve taklitçi toplumlarda ne başkasına ne de dünya toplumlarına bir şeyler verecek ve örnek olacak kişilik oluşmaz.

Kişilik belli bir zeminde oluşur, belli bir değerler bütünü içerisinde oluşur. O değerler bütünü ile oluşacak olan İslam medeniyetine, şahsın şahsiyetine ve ferdine bütün dünyanın şu anda ihtiyacı var.

Şimdi taklitçiliğimiz ilgili çok basit bir örnek de vermek istiyorum, çok da uzatmak istemiyorum. Yani kendi medeniyet değerlerimizi ne hale getirdik, nasıl getirdik ya da dikkatsizliğimiz nelere yol açtı? Bir çizgi filminden örnek vermek istiyorum. Madem aileyi konuşuyoruz, insanı konuşuyoruz, yaşlılarımızı konuşuyoruz herhalde çoğumuz izlemiştir. Red Kit diye bir çizgi film değil mi? Kahraman kim? Yalnız bir kişi, bir atı ve bir de köpeği var değil mi? Yalnız, tek, ailesi yok. Bilakis karşısında kötü olan kim, Daltonlar. Bir aile değil mi? En kötüsü de, en kötü karakter de o ailenin annesi. İzledik mi? İzledik yıllarca, belki hala izlettiriliyor. Peki, analiz ettik mi, ne oluyor? Analiz etmedik, internette çalışmalarını var.

Pek çok çizgi filme dair güzel analizler var. Üniversite hocalarımızın hakikaten bunlara bakması lazım. Yani çok şirin bir şekilde gülerken izlediğimiz Garfield'ı tam post modern bir kedi olarak isimlendiriyorum. Yiyecek, içecek, iş yapmayacak, çalışmayacak, işlerini bile başkalarına yaptıracak, bol bol uyuyacak, rüyasında bile uyumayı görecektir değil mi?

Bir başka örnek ise izlediniz belki Teletabiler, toplumdan uzak tam hücrel bir yapı. Cinsiyet belli değil, gerektiğinde gözlerindeki ekrandan toplumla irtibat kuruyorlar. Bunları izledik, yıllar boyunca izlettik çocuklarımıza. Peki, bu değerler hangi değerler, nasıl değerler? Kurmaya çalıştığımız ya da yüceltmeye çalıştığımız insani değerlerimize hizmet mi ediyor? Başka türlü bir şey mi yapıyor? Buna bakmamız lazım.

Biraz daha dikkatli, biraz daha kendimiz, biraz daha geçmişimiz, tarihimiz, kültürümüz ile barışmak, kendi medeniyetimizi öğrenmek ve insanlığın bize olan o ihtiyacına koşmamız

gerekiyor. Çok basit bir örnek daha vermek istiyorum. Çok basit değil, aslında çok ciddi ama kolay gözümüzün onun önünde olduğu için o ifadeyi kullandım.

Yani yüzyılımız içerisinde bizim ömrümüz içerisinde pek çok savaşa şahitlik ettik. Bosna'da neler olduğunu hepimiz biliyoruz. Bizim yaşımızda olanlar çok iyi biliyorlar. Irak'ta, Suriye'de, Azerbaycan'da, dünyanın başka yerlerinde, Myanmar'da vesaire. Doğu Türkistan'da neler olduğunu hepimiz gördük. Yani Suriye'de, Irak'ta ordular ilerlerken hasta, sivil, kadın, çoluk çocuk dediler mi? Demediler. Peki, Mehmetçik ne yaptı? Gördünüz mü? Duydunuz mu? Bir tane sivilin burnunu kanatmamış ya da bir hastaneye saldırmamış değil mi? Hem gider hem oradaki insanların yaralarını sarar. İşte bizim medeniyetimiz budur. Buna bütün insanlığın ihtiyacı var. Bunu anlamamız, kendimiz olmamız gerekiyor. Bu çok önemli.

Bu yöndeki çalışmalarından dolayı özellikle insan hakları ve yaşlılarımızı gündeme getirdiği için Türkiye İnsan Hakları Kurumu'na ve Başkanına çok teşekkür ediyorum. Kendisini bu çalışmalarından dolayı tebrik ediyorum.

Daha önce olduğu gibi toplumumuza, yaşlılarımıza karşı hassasiyetini ve sorumluluklarını gerek hutbelerinde gerek vaazlarında hatırlatmaya çalışan Diyanet İşleri Başkanlığı bu görevini, bu vazifesini yapmaya devam edecektir.

Konunun yasal bir zemine kavuşması çok önemlidir. Yani gönül istiyor ki tabii bütün yaşlılara gönlünce, kendi çoluk çocuğuyla beraber evin içerisinde bakılabilsin. Devletimiz bu konuda da son yıllarda adımlar attı, güzel adımlar attık. Ama bu anlaşılıyor ki günümüzde çok da mümkün olmuyor.

İşte bahsettiğimiz nedenlerden dolayı bunun için yaşlı evlerine de bakım evlerine de ihtiyacımız var. Bunları da yapmamız gerekiyor. Yani vakayı ve gerçekliği görmemiz kabul etmemiz, bütün bunları yasal bir zemine kavuşturmamız da pek çok açıdan önemli. Bu açıdan Sayın Başkanı ve kurulunu tekrar tebrik ediyor, hepinize saygılarımı, sevgilerimi sunuyorum.

-

SUNUCU: Konuşmalarından ötürü Profesör Doktor Sayın Abdurrahman HAÇKALI'ya biz de çok teşekkür ediyoruz.

Efendim şimdi konuşmalarını gerçekleştirmek üzere Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektör Yardımcısı Sayın Profesör Doktor Orhan KURTOĞLU' nu alkışlarınızla kürsüye davet ediyorum.

-

ORHAN KURTOĞLU: Sayın Başkanlarım, Üniversitelerimizin değerli öğretim üyeleri, kıymetli hazirun, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun 18-24 Mart Yaşlılar Haftası etkinlikleri çerçevesinde düzenlediği ve Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi olarak katkı sağladığımız toplumsal ve kültürel değerlerimizi geleceğe taşıyan yaşlılarımızın sahip oldukları haklarını vurgulamak, özellikle son dönemde yaşadığımız bu salgın sürecinde yaşlılarımızın da yaşadığı sorunlara dikkat çekmek, sorunların çözümü ve bu hakların etkin kullanımı için belirlenecek politikalara katkı sağlamak amacıyla düzenlenen bu foruma katılmaktan memnuniyet duyduğumu ifade eder, hepinize saygılar sunarım.

Zaman zaman Türkiye İstatistik Kurumu birtakım istatistikler yayınlıyor, bazı belli rakamları yayınlıyor. Özellikle konuyu çalışan hocalarımızın çok daha iyi bilecekleri gibi verilen rakamlar öngörülen tahminler gelecekte Türkiye nüfusunun hızlı bir şekilde yaşlanacağı yönünde. Bununla ilgili hâlihazırda mevcut bulunan kurum ve kuruluşlarımız biraz önce Sayın Başkanın da ifade ettiği gibi henüz eksikliği hissedilen ve bir an önce kurulması ve faaliyete geçmesi arzu edilen ilave kurum ve kuruluşlarımız söz konusu. Mevcut olanlar, yaşlılarımızla ilgili bir takım faaliyetler planlıyor ve bunları gerçekleştirmeye çalışıyorlar. Ancak bunlar yine Başkanımın da ifade ettiği gibi sadece resmi yollarla devlet kuruluşlarına havale edilebilecek şeyler değil, bizim toplum olarak geleneksel özelliklerimizi ön plana çıkararak çocuklarımızla, gençlerimizle, yaşlılarımızı buluşturmamız icap ediyor.

İçinde bulunduğumuz süreç içerisinde özellikle çalışan anne babaların hâkim olduğu bir çoğunluk söz konusu. Hal böyle olunca ebeveynler, anne babalar bir şekilde ihmal ediliyor ve bunlar biraz önce Sayın Başkanların da ifade ettiği gibi huzur evleri, bakım evleri adına ne dersek diyelim, anne babalar buralara emanet edilmek durumunda kalıyor. Bu işin bir tarafı.

Yani bu yaşlılar açısından değerlendirildiğinde bunların kendilerini artık işe yaramaz hissetmeleri, moral bozukluğu, tabiatıyla insanlarımızın bir grubunu epeyce rencide etmektedir.

Ama işin toplumumuz açısından bir başka önemli tarafı da malumunuz kültürel değerler nesiller arasında aktarılmak durumunda. Biz sahip olduğumuz kültürü gelecek nesillere

aktaramadığımız takdirde bizim boş bıraktığımız alan, bizim kendi kültürümüzle besleyemediğimiz alan, popüler kültürler tarafından bir şekilde doldurulacak. Bunların da bu toplumun içinde ne getirip neler götürdüğü de tabiatıyla bütün hazırun tarafından gayet iyi bilinmekte. Bu sebeple bizim bir şekilde gençlerimizle, çocuklarımızla, yaşlılarımızı, buluşturmamız icap ediyor. Bu hem günümüz açısından önemli hem de geleceğimiz açısından son derece önemli bir husus.

Bizler Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi olarak kurumlarımızın bu husustaki hazırlık ve planlama çalışmalarına katkı sağlayabilmek düşüncesiyle üniversitemiz bünyesinde İnsan Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezinin yanında geçtiğimiz yıl 2020 yılında da Yaşlılık Çalışmaları Uygulama Araştırma Merkezi kurduk. Bu yönüyle de zannediyorum Türkiye'deki ilklerden birisiyiz. Yaşlılık çalışmalarına bir ivme kazandırabilmek, bunu akademik boyuta taşıyabilmek düşüncesiyle böyle bir faaliyet içerisindeyiz.

İnsan Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezimiz daha çok insan hakları hukuku çerçevesinde eğitim ve araştırmalar yapmakta, yayınlar yapmakta. Yeni kurmuş olduğumuz Yaşlılık Çalışmaları Araştırma Merkezimiz ise ülkemizde ve dünyada oranı hızla artan yaşlı nüfusun ekonomik, sosyal ve kültürel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması noktasında yapılması gerekenler, bunların planlanması, uygulanması, bu tip faaliyetlerin ortaya çıkışına zemin hazırlamasını hedeflemektedir.

Bu manada da önümüzdeki günlerde yapacağımız faaliyetlerle biz, üniversite olarak elimizden gelenleri yapmaya çalışacağız. Bu noktada da diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla her zaman işbirliğine açık olduğumuzu ifade etmek isterim.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu ile sosyal bilimler ve sanatla ilgili bölümleriyle öne çıkan Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi arasında biraz sonra imzalayacağımız protokol ile sadece insan hakları ve yaşlılık çalışmaları konularında değil, daha pek çok alanda toplumsal katkısı yüksek ortak çalışmalar yapmak istiyoruz.

Ülkemizin sosyal meselelerine katkı sağlayabilecek çalışmalar için ilgili kamu kurum ve kuruluşları benzer ortak çalışmalar yapabiliriz. Bu hususta Hacı Bayram Veli Üniversitesi öğretim elemanlarının bütün bilgi ve tecrübeleriyle katkı sağlamaya hazır olduğunu ifade etmek isterim.

Bu vesileyle bu forumun yaşlılık çalışmalarına katkı sağlaması, mutlu, huzurlu bir toplum olabilmemizin göstergelerinden birisinin de mutlu ve huzurlu yaşlılara sahip olmak gerektiği düşüncesi ile hepinizi saygı ile selamlarım.

-

SUNUCU: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektör Yardımcısı Sayın Orhan KURTOĞLU' na konuşmalarından dolayı bizler de çok teşekkür ediyoruz.

Protokolümüze geçiyoruz müsaadelerinizle. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi arasında insan hakları alanında işbirliği protokolünün imzalanması için Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı Sayın Süleyman ARSLAN 'ı ve Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektör Yardımcısı Sayın Profesör Doktor Orhan KURTOĞLU 'nu sahneye davet ediyoruz.

-

ORHAN KURTOĞLU: Muhterem hazirun Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu ve Üniversitemiz arasında imzalanan bu insan hakları çalışmalarla ilgili protokolün hayırlara vesile olmasını diliyorum.

Biraz önceki kısa konuşmamda da ifade ettiğim gibi üniversite olarak kurumumuzda insan hakları ve eşitlik kurumuyla ortak yürütebilecek, işler yürütebilecek pek çok birime sahibiz.

Özellikle geleneği olan bir üniversiteyiz. Her ne kadar ismimiz yeni olsa da Hacı Bayram Veli Üniversitesi olarak bizim malum ama bilmeyenler olabilir düşüncesiyle ifade edeyim. Biz Gazi Üniversitesi ötesinde böyle bir üniversiteyiz. Özellikle sosyal bilimler ve sanat alanındaki bölümleriyle Türkiye'nin önde gelen üniversitelerinden birisiyiz. Ve bu birikimimizi bilgi ve tecrübemizi tüm kamuoyuyla paylaşmak istiyoruz. Bu yüzden bu tip kurum ve kuruluşlarla yapacağımız protokollerini önemsiyoruz ve bunların sadece protokolde kalmayıp somut işlere dönüşmesi de en büyük temennimizdir teşekkür ederim.

-

SÜLEYMAN ARSLAN: Evet, bizim Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu olarak insan hakları alanında üniversitelere Türkiye'deki tüm üniversitelerle iş birliği yapmak gibi bir imkânımız var.

Kurumumuz butik bir kurum, ama inşallah yeni kuruluş aşaması zaman içerisinde gelişecek. Tabii bu çalışmalarını yaparken, millet ile devlet arasında köprü niteliği olan bir kurum ve insan hakları alanında bir yönüyle de koordinasyon niteliği de var. Türkiye'deki bütün üniversitelerimiz, bütün kamu kurum kuruluşları, sivil toplum kuruluşlarımız, vatandaşlarımız bizim doğal paydaşlarımız. İnşallah birlikte Türkiye'de insan hakları alanında çok güzel projelere imza atacağımızı ümit ediyorum.

Tekrar ben hayırlı olmasını diliyorum. Özellikle de burada mazereti dolayısıyla bulunamayan Yusuf TEKİN hocama da teşekkürlerimi arz ediyorum.

-

SUNUCU: Sayın Rektörümüze ve Sayın Başkanımıza çok teşekkür ediyoruz. Protokolün hayırlara vesile olmasını temenni ediyoruz. Sağ olun Sayın Rektörüm, sağ olun Sayın Başkanım.

Efendim programımızın bu bölümünde “*Yaşlıların, Yaşlılık Algısı ve Kendi Sorunlarına Bakışı*” konulu kamuoyu araştırma sonuçlarının paylaşılması amacıyla Araştırmacı Analist Sayın Mehmet Ali KULAT 'ı alkışlarınızla sahneye davet ediyorum.

Buyursunlar.

MEHMET ALİ KULAT: Sayın Başkanım, Sayın Rektörüm, kıymetli hazirun. Öncelikli olarak Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu çok önemli bir konuyu gündeme taşıdı. Tabii hepimizin kaçınılmaz olarak karşı karşıya kaldığı bir durum var ortada. Bir gün hepimiz yaşlanacağız. Eğer Allah ömür ve imkân verirse 60 yaş üstü yaşlıların, yaşlılık algısı ve kendi sorunlarına bakışı konulu bir kamuoyu araştırması talebi oldu. Ve MAK Danışmanlık olarak biz bunu 5600 kişi ile yaptık.

Çalışmamızı 60 yaşından başlatmamızın nedeni şu: Sayın Başkanımızla ve Sayın değerli Kurul Üyeleri ile yapmış olduğumuz görüşme sonrasında dünya genelinde 65 kabul edilen yaşlılık sınırının yanı sıra Birleşmiş Milletlerin 60 yaş meselesi var. Doğrusu çalışmayı 60 yaşından başlatmamızın bir özel nedeni daha vardı. O da pandemi sürecinde yaşlılarımızın

çalışmamıza katılımının daha zor olacağı gibi bir endişemiz vardı çalışmaya başlamadan önce. Ama bir handikap dışında başka ciddi handikaplarla karşılaşmadık.

Yaşlılarımız kendi sorunlarının gündeme getirilmesini doğrusu istiyorlar ve katılım gösterdiler. Bu noktada beklediğimizden daha ciddi bir katılım oldu. Soru sayımız çoktu ve biz bu soru sayısının çokluğundan dolayı acaba zorluklar yaşar mıyız dedik.

Kısmi olarak zorluklar oldu hane bazlı çalışmalar sırasında ama buna rağmen çalışmayı iyi bir düzeyde tamamladığımızı düşünüyorum. Handikap alanımız ilgili genel müdürle görüşmemize rağmen pandemi sürecinden dolayı 27000 civarında olan huzur evlerindeki yaşlılarımızla görüşme imkânımız olmadı. Çünkü karantina gibi bir durumla muhataplar.

Ben buna rağmen biraz da işin kaçır tarafını değerlendirip kendimce yani o alanı boş bırakmayalım diye iki tane huzurevine gittim. En son bu hafta sonu Düzce'de bir huzur evine gittim. Orada izin verildiği kadarıyla bu çalışmada kullanmadım onu. Yani çalışmanın verileri içerisinde değil ama o insanların da psikolojisini görmek, dinlemek bizim açımızdan da çalışmayı içselleştirmek açısından önemliydi.

Normalde pandemi süreci olmamış olsaydı Sayın Başkanımızla beraber gidecektik, gönlümüzde böyle bir şey vardı. Ama inşallah bu çalışma sonrasında doğrusu biz kendimizce bir algıda seçicilik olarak bu alanı da bir gözlemlemek istiyoruz.

Çalışmamız sırasında Türkiye'de 11 milyon 523 bin kişinin 60 yaş üstü kişi olduğu Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerinde ve Türkiye Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü'nün rakamlarında görülüyor. Bu, toplam nüfusun % 13.78'lik kesimini oluşturuyor. Bu bölümleri hızlı geçeceğim, çünkü soru sayımız çok fazla.

Sadece bazı şeylere dikkat çekmek istiyorum. Biz sahaya çalışma ekiplerini gönderirken bu ekiplere işte şu kadar formu doldurun getirin diye doldurup gönderdik. MAK danışmanlık bu anlamda profesyonel bir ekip. Biz hangi şehirde kaç kişi ile hangi şartlarda görüşme yapacaklarını elemanların eline verir ve o şekilde göndeririz. Yani her şey olabildiğince dengeli olarak yapılmıştır. Önümüzde 81 il var idi ancak 81 ilde yapmak pandemi şartlarında ve başka bazı nedenlerden dolayı çok mümkün olmadı. 71 ilde yapıldı bu çalışma, bunu da arz etmiş olalım. Ancak nüfusun büyük yoğunluğunun içinde yer aldığı 30 büyükşehir taranmış oldu.

Bu süreç içerisinde çalışma sırasında öncesinde anketör arkadaşlarımız konu hakkında bilgilendirildi, bir yönlendirme yapılmaması söylendi. Tabi yaş ilerledikçe özellikle 70 yaş üstü

kişiler de hatta bunların içerisinde az sayıda da olsa 90 yaş üstü kişiler de var. Biraz sonra yaş skalasında göreceksiniz.

O çalışmalar sırasında şöyle bir durumla karşılaştık. Bazı kişiler soruları anlamakta işitme kaybı vesaire gibi nedenlerden dolayı biraz zorlanıyorlar. Dolayısıyla soruları bir kaç defa tekrarlamak durumunda kaldığımız oldu. Ancak 60-70 arasındaki süreçte bazılarında o soruların formlarını kendilerine vermek suretiyle kendilerinin de doldurduğu kişiler oldu. Bu da bize bir kolaylık oldu.

Neden 5600 kişi rakamını sorabilirsiniz. 11 milyon 523 bin kişinin on binde ikisini olabildiğince baz almaya çalıştık. Çalışmamız sırasında kaç kişiyle yapıldığı elinizdeki kitapçıklarda da bu detaylar olduğu için araştırmanın kendi detayına girebilmek açısından bunları hızlı geçiyorum.

Çalışmamız, 7 bölge diye bildiğimiz coğrafi bölgelere ilaveten, İstanbul ayrı bir bölge yapılmak suretiyle, yapılan bir çalışmadır. MAK Danışmanlık olarak Türkiye geneli bütün kamuoyu araştırmalarımızda İstanbul'u ayrı bir bölge olarak değerlendiriyoruz. Çünkü hem coğrafi hem de nüfus dağılımındaki durumu noktasında bizim için böyle bir özellik gerekiyor.

Çalışma sırasında biz MAK Danışmanlık olarak Saha Sonuç Değerlendirme Komisyonu diye bir komisyon oluşturduk. Yeditepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Profesör Doktor Demet LÜKÜSLÜ Hanımefendinin başkanlığında bir heyetle bize çalışmalarımızı değerlendirme konusunda destek verdiler. Kendilerine, Yeditepe Üniversitesi Mtevelli Heyet Başkanı Sayın Bedrettin DALAN'a ve ekibine de bu teşekkür ediyorum.

Biz konulu çalışmalarımızda genelde üniversitelerimizin bazılarıyla bu şekilde uzmanlık alanlarına göre çalıştığımız oluyor. Bu anlamda üniversitelerimiz bizim için son derece kıymetli. Biraz önceki protokolden dolayı da hem üniversitemize hem de TIHEK'e bu anlamda teşekkür ediyoruz. Çünkü kamu kurumlarıyla, üniversitelerin birliktelikleri çok kıymetli.

60 yaş üstü yapılan çalışmayı bilimsel boyutlarıyla nasıl değerlendirdiğimiz de dediğim gibi kitapçıkta var. Ayrıntılar üzerinde çok durmak istemiyorum.

Araştırma 1 Mart- 14 Mart tarihleri arasında yapıldı. Aynı tarihlerde biz az sayıda kişiyle de Ankara'da nitel bir araştırma yapmaya çalıştık konuyu anlamak açısından. Çünkü

nitel araştırmalar yapmadan sadece nicel araştırmaları yapmak konuyu anlamak açısından çok yeterli olmamakta.

Burada medeni durumda yaş aralıkları ile ilgili veriler tamamen TÜİK verilerine uygun bilimsel kategoriler içerisinde yapılıyor.

Araştırmanın handikapı biraz önce söylediğim gibi Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile ilgili bizzat kendimiz yapmış olduğumuz görüşme ve izin talebimize rağmen biraz önce söylediğim gibi huzur evlerindeki pandemi koşulları nedeniyle yapılamamıştır. Onu da öncelikli olarak söylemiş olayım.

Biraz önce Sayın Başkanın ifade ettiği konunun önemini bir kere daha ifade etmek isterim. Yaşlılar toplumun gerçekten çok büyük bir kesimini oluşturuyor. Raporumuzda da kısa da olsa ifade ettik ama bir kere daha Sayın Başkan'ın ifade etmesi üzerine aynı konunun önemini bir de ben söylemek isterim. Mutlaka bir özel genel müdürlük ve hatta mümkünse Cumhurbaşkanlığı bünyesinde bir kurulla yaşlılar konusunun ele alınması gerekir. Dünyada artık hızlı bir şekilde yaşlılarla ilgili bakanlıklar açıldığını görüyoruz.

Biz bazı kavramları da çalışmamızın en başında ele aldık. Ancak bu çalışmadaki kavramsal değerlendirmeler başka yerlerde de bulunabilecek akademik değerlendirmelerdir. Sadece şu kadarını söylemiş olayım yaşlılık kavramı çalışmamız sırasında karşılaştığımız önemli bir kavram. Buradaki yaşlılığı biyolojik yaşlılık, kronolojik yaşlılık ve psikolojik yaşlılık olarak ele almak mümkün. Genellikle dünyada bunu farklı boyutlarıyla ele alan uzmanlar var. Ama biz burada daha çok biyolojik yaşlılık üzerinde 60 yaş üzerinde durduk. Ancak şunu kabul etmek lazım ki, 60 yaşında son derece dinç olan, hayatını sürdüren, çalışmalarını sürdüren, hayatına devam eden insanlar olduğu gibi 50 yaşından çökmüş insanlar da olabiliyor. Dolayısıyla meseleyi sadece biyolojik bölümüyle ele almak mümkün değil. Çok meşhur bir söz var: Kişi hissettiği yaştadır.

Yaşlı nüfus oranı sıralamasında Türkiye'nin durumu ile ilgili bu kategorik bilgileri biz diğer kurumlardan aldık. Onları öncelikli olarak söyleyelim sadece bir veri ve mukayese etme imkânı olsun diye.

Yaşlı nüfus incelendiğinde bizim dikkatimizi çeken önemli noktalardan birisi yani doğrudan bir bağlantı var mıdır bilmiyorum ama özellikle sağlıkçıların incelemesi gerekir.

Orman bölgelerinde, iklimin iyi olduğu bölgelerde mi insanlar daha uzun yaşıyorlar yoksa insanlar daha uzun yaşamak için öyle bölgelere mi gidiyorlar, onu da ayrı bir inceleme konusu yapmak gerektiği kanaatindeyim bu noktada. Çünkü bu anlamda ilginç bir veriyi paylaşmak isterim. Yani ankette olmayan bir veri bu.

Biz bu çalışmamızı yürütürken aynı anda MAK Danışmanlık olarak başka çalışmalarımız da vardı. Aydın'a gitmiştim ben bu çalışmalar devam ederken. Aydın'da Efeler ilçesinin belediye başkanı bana orada bastırdıkları bir kitabı hediye etti. İntiharlarla ilgili. Çünkü çok ciddi oranda intiharlar oluyormuş o bölgede. Hatta bir günde 3 tane intihar olmuş ve bu intiharlar yaşlı intiharları, çok şaşırdığım bir şey.

Genelde biz yaşlı insanların böyle daha olgun, daha oturaklı, hayatta evet belli zorlukları olsa bile daha böyle maneviyatları kuvvetli olarak düşünürüz. Ancak böyle bir kısım sorunların da olduğu anlaşılıyor. Yani yaşlılar konusu çoklu incelenmesi gereken bir konudur.

Yine Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerinde yıllara göre yaşlı nüfusun nüfus içindeki oranını göstermesi bakımından önemli. Şuanda bizler 9.2 gibi 9.1 gibi bir noktadayız. Önümüzdeki yıllarda mesela 2080'de 25.6'ya doğru yaşlı nüfusunun toplam nüfus içerisindeki oranının çıkacağı konuşuluyor.

Bir de önemli bir kavram var, "başarılı yaşlanma" kavramı. Başarılı yaşlanma kavramı, kısaca zihinsel fiziksel açıdan yetkinliklerin pozitif oluşu olarak tanımlanıyor. Yani siz yaşlanmış olsanız bile fiziken biyolojik olarak yaşlanmış olsanız bile asıl olan o yaşanmışlık içerisinde zihinsel ve fiziksel açıdan yetkinlikleri pozitif tutmaktır.

Bu noktada yine çalışmaya geçmeden hemen söyleyeyim bir kaç kere uzun süreli Amerika'da bulundum. Ben Amerika'da özellikle düşünce kuruluşlarının bazılarını misafir olarak, bazılarını dinleyici olarak, bazılarını da konuşmacı olarak gittim. Oradaki düşünce kuruluşlarında çalışan katılımcılarının ağırlıklı olarak 60 yaşın üstünde, hatta çok daha yukarıda olduklarını görmekle, özellikle siyaset yapmış olan insanların ya da akademisyen insanların emekli olduktan sonra düşünce kuruluşlarında kendilerine yer bulduklarını, hatta düşünce kuruluşlarının büyük oranda onların tecrübelerinden yararlanmak için kurulan kuruluşlar olduklarını gördüğümü de burada paylaşmak isterim. Bizde maalesef bu iş böyle gitmiyor. Belli bir yaştan sonra insanlar eski tabiri günümüze taşıyarak söylüyorum: Tekaüte ayrılıyorlar. Bunun doğru bir yaklaşım olmaması gerekir. Hâlbuki bunca birikim, bunca yetkinlik, insanların bugünkü yeni neslin ihtiyaçlarının karşılanması konusunda daha doğru olur diye düşünüyorum.

Bir orta yaş kavramı var, buna medyan yaş da deniyor. Bir nüfus gurubunun yaşları küçükten büyüğe doğru sıralandığında tam ortada kalan bireyin yaşı bu durumda toplam nüfusun yarısı bu yaştan büyük, öbür yarısı küçüktür. Ortanca yaş, demografik yaşlılığı gösterme yöntemlerinden birisidir. Ortanca yaş gittikçe artıyor, çünkü insanların yaşı uzuyor. Çünkü günümüzün teknik imkânları, sağlıktaki gelişmeler, insanların kendilerine daha dikkat etmeleri, bütün bunlar insan ömrünün uzadığını gösteriyor. Ülkemiz açısından da böyle bir durumla karşı karşıyayız. Bu durumda orta yaş ve üstündeki insanların sayısının yani ortanca yaştan yukarıya doğru çıktığını görüyoruz. 30-40 yıl önce 50 yaşındaki bir kişi yaşı olarak görünürken şimdi belki 70 yaşında 80 yaşındaki birisi için aynı tabir kullanılabilir. 2080 yılında 45'in ortanca yaş olacağı yani insanların 90 yaş civarında yaşayabilecekleri söylenebilir.

Tabi burada bir veriyi bu çalışmayla ilgili değil ama akılda kalabilecek Kocatepe Camisinin kültür merkezinde olmamız dolayısıyla söyleyeyim. Yıllar önce Karşıyaka Mezarlığı ile ilgili bir araştırma yapmıştık biz. Dahası, Karşıyaka mezarlığında yatan kişilerin yaş kategorisi ile ilgili bir çalışma yapmıştık ve ben o çalışmanın sonucunda şok olmuştum. Çalışmanın en sonunda söyleyeyim onu. Size göre Karşıyaka mezarlığında yatanların yaş aralığı kaç olabilir? Bunu bu çalışmanın başında sorayım. Sonunda da kendim cevaplayacağım. 1 milyon 100 binin üzerinde kişi yatıyor, Ankara Karşıyaka mezarlığında. Yıllara göre yaşlı bağımlılık oranları bunlar. Dediğim gibi geçiyorum.

Tek başına yaşayan yaşlı nüfus oranı 2019 itibarıyla yaklaşık olarak yüzde 18.2 diye Türkiye İstatistik Kurumu'nun verileri gösteriyor. Burada tek başına yaşama meselesinde bir şey söyleyeyim, tek başına yaşama meselesinde. Yani genel itibarıyla bu sadece birileri tarafından ihmal edilmiş ve ilk ihmal edilmekle ilgili olmayabiliyor.

Sayın Başkan cümlelerin içerisinde bir yerde söyledi. Bizim insanlarımız genelde çok naiftirler, hukuki hak arama gibi bir şeyi çocuklarına karşı asla yapmazlar, çok istisnadır. Belki böyle şeyler ile ahir ömürlerinde özellikle başkalarının sırtına yük olmamak gibi bir hassasiyetleri var. Bu arada bu çalışmayı sunan birisi olarak söyleyeyim, 96 yaşında babası olan birisiyim. Benim babam da abilerimin evinin yanında tek yaşıyor. Yemek yemeye vesaire abilerimin evine gidiyor ama kendi evinde kendi yatıyor. Çünkü vefat eden anneme verilmiş bir sözü var, evinden asla gitmiyor. Başka evde çok zorunlu olmadıkça kalmıyor.

Türk nüfus projeksiyonlarına baktığımızda oranlara göre nüfusun artış oranları dikkat çekiyor. Dünya'da da durum çok farklı değil ama dikkat ederseniz koyu görüntülü şehirler ve

lkeler ekonomik anlamda daha güçlü olan lkeler. Avrupa'ya dikkat edin, Amerika'ya dikkat edin. Diğr ülkelerin özellikle Afrika başta olmak üzere oralarda insan yaşının çok daha aşağılarda bittiğini görmek bakımından önemli bir fotoğf.

Bu dünyada farklı gruplarda ele alınmış yaşlar. Ama ben şu kadarını söyleyeyim; bizim yaşlı kategorisi Birleşmiş Milletler 'in 60 yaşında başlatması dolayısıyla biz çalışmamıza 60 yaşı düzeyinde başladık. Bunlar, dediğim gibi çalışmanın içerisinde piramit var. 1950 ile 2020 arasındaki piramit. Bu piramitte de detaylar görülebilir.

MAK Danışmanlık olarak yaptığımız araştırmanın katılımcılarının yaş, cinsiyet, eğitim dağılımları yaklaşık olarak çalışmamızda % 58.5 erkek, % 41.5 kadın.

Bu tür çalışmalarda bir şey önemlidir. 60 - 40 dengesini bozmamanız gerekir. Doğrusu iyi bir oran yakalamaya çalıştık. Tabii ki, gönlümüzde 50-50 oranını bulmak vardı, ama takdir edersiniz ki özellikle hanımefendiler evde oluyorlar ve hane bazlı çalışmalarda bir önemli noktayı da söyleyeyim. Hane bazlı çalışmalar sırasında yaşlıların dolandırılmasından kaynaklı kapıyı amama alışkanlıklarının da anketlere katılmaması gibi bir durumla da karşılaştık.

Araştırmamıza katılanların yaş dağılımlarını incelediğimizde yaklaşık 60-64 yaşı doğl olarak nüfusta daha ciddi bir oran tuttuğ için hepsinin bir oranı olarak 2100 kişi bu yaş grubunda, 65-69 yaş grubunda 1500 kişi, 70-74 yaş grubunda 1200 kişi, 75-79 yaş grubunda 450, 80-84 yaş grubunda 285, 89 yaş grubunda 120, 90 artı 30 kişi.

Bu arada hemen sorulabilir, bu kadar yaşlıları nerede buldunuz diye.

Özellikle erkekler için camiler çok büyük bir fırsat bu anlamda, onu öncelikli olarak söyleyelim. Çünkü bu noktada camilerle ilgili de bir eleştirel değrlendirmeyi de yapmak isterim. Keşke camilerimizin sadece ibadet edilen, sadece namaz kılınan, namazdan sonra da insanların çıkıp gittiğ bir yer olmaktan öte bir kültür merkezine dönüştürülmesini sağılayabilsek. Yanlarında bazı camilerin var, ayrıca. Ama *camiye ait mümkünse ücretsiz kahve iebilecekleri bir yerin olmasının son derece önemli olduğnu* düşünüyoruz. Ve bu anlamda bunun sadece erkekler için değl mümkün mertebe bazı bölgelerde en azından hanımefendiler için de olmasının çok kıymetli bir hizmet olabileceğini ifade etmek isteriz.

Araştırmaya katılanların medeni durumları incelendiğinde olabildiğince tekrar söylüyorum Türkiye İstatistik Kurumu verilerine dikkat ettik. % 80 evlilik oranı yaşla çok yakından ilgili. Yaş ilerledikçe evlilik oranları eşlerden birinin vefatı nedeniyle düşmekte. %

80'i evli, %13'ü dul yani eşini kaybetmiş, % 3'ü boşanmış, % 1'i evli ama ayrı yaşıyor. Bunu yanlış anlamayın, genellikle şöyle oluyor; anne ya da baba birisi hasta olduğunda çocuklarının yanına gitmek durumunda kalıyor. Diğer ikisi beraber yük olmama adına kendi evinde hayatını idame ettirmeye devam ettiriyor.

Hiç evlenmemiş olduğunu söyleyen 56 kişi de var. Bu arada büyük rakamlarla yazılı olan rakamların yüzdeleri, diğer rakamlar ise frekansları yani katılımcı sayısını göstermektedir.

Araştırmaya katılanların eğitim durumları incelendiğinde % 60'lık ilkokul mezunu ağırlıklı. Burada yine yaş aşağıya doğru geldikçe değişmekte, yani Türkiye'de geçmişte eğitim oranının düşüklüğü ile çok yakından ilgili bir durum.

Hiçbir okuldan mezun değil sorusuna evet diyen % 14'lük bir kesim var. Bunların içerisinde de şu dikkatimizi çekti. Okuryazarlık artık Türkiye'de büyük oranda artmış durumda. Yani yaşlılarımız arasında da sonradan özellikle erkekler askerde okuma yazma öğrenmişler bu çok önemli bir şey olarak dikkatimizi çekti.

Araştırmaya katılanların çalışma durumunda; çalışıyor diyen %22'lik kesim, 60 yaş üstü. 60-70 arası emekli dediğimiz %54. Tekrar söyleyelim kendisi emekli olmayabilir, eşi emekliyse onu da emekli olarak kategorize ediyoruz, onu belirtmiş olalım.

Maalesef %5 düzeyinde 60 yaşın üstünde hala iş arayan insanımız var. Çalışmıyor ama emekli de değil dediğimiz %18'lik bir kesim var. Devletimiz bunlarla ilgili bir maaş ödüyor ama çok cüzi bir maaş. İnsan onuruna yetebilecek bir maaş haline gelmesi çok kıymetlidir. Çünkü bu insanlar aksi takdirde son derece zor durumda kalabiliyorlar.

Evinizde kiracı mısınız kendi eviniz mi diye sorduğunuzda %71'lik bir kesim kendi evi olduğunu, %21'lik bir kesim kiracı olduğunu söylüyor. Diğerleri kategorisinde çocuklarının evinde kalanlar vesaire ya da işte başka şekilde bir yakının yanında kalanlar kastediliyor.

Hayatta olan kaç tane çocuğunuz var sorusunu daha ziyade şunun için sorduk. Yani acaba çocukları olduğu halde mi yalnız yaşıyorlar vesaire gibi. Yani çocuğunun olmasıyla yalnız olması arasında bir ilgi yok. Yalnız yaşama boyutuyla ilgili böyle bir ayrım olmadığını gördük. Çocuğu olduğu halde yalnız yaşayan birileri olduğu gibi çocuğu olmadığı halde yalnız yaşamak durumunda olan insanlar da var ama ortalama bir şey söyleyelim. 3, 4, 5 çocuk sahibi olmak Türkiye'nin genel yaş kategorisi için önemli bir faktör gibi karşımızda duruyor.

Yaşadığınız evde kaç kişi yaşıyor diye sorduğumuzda çoğunlukla 3 kişilik, 4 kişilik, 5 kişilik aileler dikkatimizi çekiyor. 2, 3, 4, 5 dikkatimizi çekiyor. 9, 8, 7 gibi rakamlar daha ziyade doğu ve güneydoğu ağırlıklı rakamlar olarak dikkatimizi çekiyor. Bu soruyu yani sormak gerekir miydi, gerekmez miydi bir tereddüt ettik ama genel bir şey görelim dedik.

Evinizde hangi ısıtma tesisatı var diye sorduk. Kalorifer %53. Bu nüfusun da ağırlıklı olarak kent merkezleri ağırlıklı yaşadığını gösteriyor. Odun kömür sobası %41'lik, klima daha ziyade çok sıcak bölgelerde Hatay, Adana gibi bölgelerde dikkatimizi çekti.

Şimdi araştırmamızın esas soruları bundan önceki sorular.

Demografik sorular da yaşlılıkta ekonomik durumla ilgili fotoğraf oluşturuyor. Hanenize giren aylık gelir ne kadardır diye sorduğumuzda üç kişiden birinin geliri iki bin ile üç bin lira arasında seyrediyor. Yine yaklaşık %19-20'lik bir kesim bin lira iki bin lira arasındaki bir parayla ayın sonunu getirmeye çalışıyor. %16'lık bir kesim üç bin-dört bin lira arasında bir parayla ailesini geçindirirken %11'lik bir kesim dört bin-beş bin lira arasında bir parayla geçimini sağlıyor. Burada tekrar söyleyeyim, o bin liradan daha az dediğimiz %8'lik kesim ağırlıklı olarak devlet yardımı ya da sosyal yardımlara ihtiyaç duyan insanlar. Bunun olabilirse mutlaka bir asgari ücret düzeyine taşınabilmesi ve devletin bu anlamda çok daha erken tarihlerde bir fon oluşturması çok kıymetli diye düşünüyorum.

Yaşlıların ihtiyaçları gençlerin ihtiyaçları kadar önemlidir. Biz burada önermeler sunduk. Sayın Türkiye İstatistik Kurumu yetkilisi arkadaşlarla birlikte ve onların öğretim üyesi dostlarımızın göndermiş olduğu sorular üzerine bu önermelere olabildiğince evet hayırlı ya da ona benzeyen “katılıyorum” “katılmıyorum” cevapları üzerine.

Şimdi pek çok benzer sorular göreceksiniz. Böyle sormamızın nedeni muhatapları en fazla yarım saat karşınızda tutabilmek içindir. Çünkü bazı sorulardan anlamayan insanların bu soruların karşısına ne kadar durduğunu tahmin edersiniz. 50 civarında soru bir buçuk saat karşınızda duran kişiler olduğunu düşünürseniz işin zorluğunu görürsünüz. Özellikle 80 yaş üstünde iş zorlaşıyor.

Yaşlıların ihtiyaçları gençlerin ihtiyaçları kadar önemlidir dediğimizde, yaklaşık olarak %94'lük bir kesim katılıyorum ya da tamamen katılıyorum cevabını söylüyor. Yani yaşlılar da kendilerinin ötelenmesini, itilmesini, kakılmasını istemiyorlar. Her anlamda kastediyorum, taciz ya da bir zorlama anlamında değil.

Yaşlılıkta ekonomik güvenlik topluma katılım için önemli bir koşuldur dediğimizde, tamamen katılıyorum ve katılıyorum diyenlerin oranı %81. Yani burada kararsız dediğimiz ne katılıyorum, ne katılmıyorum seçeneklerini de eklediğinizde %90'lık bir kesim bu ifadeyi kullanıyor.

Gelir kaynaklarınızı kendi istekleriniz doğrultusunda kullanabiliyor musunuz dediğimizde %68 kullandığını söylerken sadece %4'ü kullanamadığını söylüyor, kullanmadığını söylüyor. %24'lük kesim ise kısmen kullandığını söylüyor. Bu kullanmamanın ne anlama geldiğini ifade edelim, hemen.

Gelir kaynaklarınızı kullanmada sizin dışınızda kim, kimler yetki sahibidir dediğimizde, eşim diyenler var %67'lik bir kesim. Türkiye'de bakıcı kültürü zannedildiği kadar çok yüksek değil. %1'lerde bir bakıcı kültürü var. Oğlum diyenler yani ailede babadan sonraki ve anneden sonra eşten sonraki ikinci kişi olarak karşımıza çıkıyor. İkisnin toplamı, eşim ve oğlum diyenlerin toplamı % 89'luk bir kesim oluştu. Kızım diyenler %6, gelinim %1, damadım %1.4, torunum %1, diğerleri %1.

Yaşlıların yaşlılığa bakışına baktığımızda yaşlılıkta insanın yaşamını kendi iradesiyle sevk ve idare etmesi gerekir. Ama tabi bunu sorduğumuz insanlar özellikle sağlık sorunları ve başka sorunları dolayısıyla kendi başına bir hür iradeyi önemsemekle birlikte, buna değer vermekle birlikte bunun her zaman çok da mümkün olmadığını bize söylüyorlar. Katılıyorum, tamamen katılıyorum %53'lük bir kesim ile kararsız kesimi %24'lük kesimi de eklediğinizde büyük bir kısım bunu karşımıza koyuyor. Hiç katılmıyorum ile katılmıyorum diyenlerin daha ziyade alt kıvrımlarına baktığımızda sağlık sorunu olanlar, yani hayatlarını kendi başlarına idare de sevk ve idare de belli zorluklar yaşayan kesimler olduğunu görüyoruz.

Yaşlı denildiğinde akla, korumaya ve kollanmaya muhtaç bir insan gelir diye bir önerme sunduğumuzda, katılmıyorum diyor insanların %33'lük bir kesimi, %7 hiç katılmıyorum diyor. %35 de kararsız kalmış. Dolayısıyla %75'lik bir kesim kendilerinin birilerinin himayesinde olma meselesini kabullenmek istemiyorlar. Bu da yaşla çok doğrudan ilgili bir kavram.

Alt kıvrımlara yani yaş aralıklarına baktığımızda yaklaşık olarak 80'e kadar özellikle fotoğrafın bu tarafını, geri kalanlar 80'den sonrasında da öbür tarafını büyük oranda gösteriyor.

Ailenizin sizinle yeterince ilgilendiğini düşünüyor musunuz diye bir soru sorduğumuzda, her zaman ilgilenirler ifadesi dört kişiden üçünün ifadesi. Bazen ilgilenirler

%18. Bakın bazen ilgilenirler de bile bir sitem var, cümlelerin arasında. Bu arada bu çalışmalar sırasında bu soruyu sorduğumuzda gözleri arada dolan teyzelerin özellikle çocukları uzakta olanların ruh halini anlatmak istemem. Yani dramatik bir bölümü de var bu çalışmanın. Çünkü ailenin yeterince ilgilenmediğini söylemek de istemeyen ciddi bir kesim olduğunu ifade etmek isterim. Hiçbir zaman ilgilenmezler diyenler %5'lik bir kesim. Cevap vermeyenlerin hiçbir zaman ilgilenmeyenler ile aynı olduğunu söyleyebiliriz.

Bu noktada ailevi kararlara katılmama fırsat ve görüşlerime önem veriliyor diye bir önerme sunduğumuzda katılıyorum diyenler %55, tamamen katılıyorum %20, yaklaşık dört kişiden üçü. Bu anlamda aile içerisindeki gelişmelerde kendisinin söz sahibi olduğunu söylüyor.

Bu noktada özellikle genç kardeşlerime söyleyeyim, evlilik, nişan vesaire gibi konularda sembolik de olsa bu insanların mutlaka gönlünün alınması, onlara değer verilmesi bizim açımızdan çok önemli olmayabilir. Biz bugünlerde bir iki tane başka araştırma yapıyoruz. Birisi kadın konulu bir araştırma, birkaç gün içerisinde basında paylaşacağız. Orada da benzer şeyler gördük. Artık evlenmede sosyal medya üzerinden evlenme oranı çok yüksek bir hızla yukarıya doğru çıkıyor. Ama sembolik de olsa lütfen yani dedenizin, ninenizin, artık nasıl ifade ediyorsanız bir gönlünü almak, Anadolu tabiriyle kız istemeye giderken mutlaka onları götürmek, onlara değer vermek kesinlikle çok kıymetli. Bize ait değerlerin yaşatılması ama en önemlisi o insanların kendilerine var olan öz güvenlerini sürdürebilmeleri için çok kıymetli.

Genel olarak yaşam memnuniyetinizi nasıl değerlendiriyorsunuz dediğimizde, ne iyi, ne kötü cevabı şaşırtıcı bir cevap olabilir. Çünkü insanlar, yani o gün hayata nereden baktıklarına bağlı bir cevap veriyorlar. Çok kötü ve kötü diyenler maalesef ciddi bir oran tutuyor. Bu anlamda insanların yaşam memnuniyetini olabildiğince arttırmamız çok çok önemli. Yaşam memnuniyeti ile ekonomi arasında doğrudan bir ilgi olduğunu, ama onun kadar ilgili olan bir başka şeyin de o insanların olabildiğince hâl hatırlarının sorulması meselesi olduğunu söyleyelim.

Pek çok kişi çocuklarından beklentilerinin ne olduğunu sorduğumuzda ankette yok. Ne olduğunu sorduğumuzda arada bir halimi hatırlımı sorsa diye cevap veriyor. Sorulan şeyin ne olduğunu da görmek açısından önemli.

Hayatımla ilgili tüm kararları kendim alırım, önermesine cevap verildiğinde %28'lik bir kesim katılmadığını ifade ediyor. Bunlar daha ziyade yaş aralığı yukarıya doğru çıktığında artan

kesimler. Bir kısmı da eşinin onun kararını almasında etkili olduğunu ifade etmek için bunu söylüyor. %38 bu anlamda ne katılıyorum, ne katılmıyorum ifadesini kullanıyor. Yaşlılıkta insanın özgürlük alanları olmalıdır diye sorduğumuzda katılıyorum, tamamen katılıyorum diyenler çok önemli.

İnsanın fitratında özgür olmak vardır ve burada yaşlılar da bu fitratın gereğini ortaya koyuyorlar. Yaşlılar da toplumu yapılandırma süreçlerine katılmalıdır dediğimizde, katılıyorum diyenler, tamamen katılıyorum diyenler var. %77-78'lik bir oranı buluyor bu tabi. Bu noktada ilginç bir şey söyleyeyim. Türkiye'de siyaseten Türkiye'yi yönlendiren, yöneten insanların çoğunun yaşlı kategorisi içerisinde olduğuna dikkat ederseniz, toplumu yapılandırma sürecini zaten belli yaşın üstündekilerin yaptığı söyleyebiliriz. Ama maalesef bunu hane bazlı olarak düşündüğümüzde bu anlamda normalde ailenin dışında bir fotoğrafla karşı karşıyayız.

Toplum, yaşlıların birikimlerinden yararlanmalıdır dediğimizde, bir anda %89-90'lık bir oran, hatta kararsız katılımcılarla birlikte söylediğimizde %94'lük bir orana doğru çıktığını görüyoruz. Yani yaşlıların birikiminden kesinlikle yararlanılmalı. Tekrar söylüyorum, sayın Başkanımız da ifade ettiler. Dünyada bu konuda bakanlıklar kuruluyor artık. Amerika gibi ülkelerde, özellikle yaşlıların düşünce kuruluşlarında kendi alanlarına yönelik birikimlerinden yararlanma konusundaki faaliyetler bize de o birikimlerden yararlanma anlamında önemli bir ders olmalıdır diye düşünüyorum.

Toplum yaşlıların değerlerini kabul etmelidir dediğimizde, %93'lük bir kesim katılıyor. Kararsızlarla birlikte de neredeyse tamamına yakın bir kesim. Bu ifadeyi önemsiyorum.

Yaşlılar kendi yaşamlarının sorumluluğunu üstlenmelidir ifadesine, katılmıyorum ve hiç katılmıyorum diyenler daha diye ziyade sağlıkla ilgili sorunları olan kişiler. O kişiler kendilerinin böyle bir sorumluluk üstlenmesi durumunda başkalarının o sorumluluğunu yeterince üstlenmeyeceği gibi bir endişe duyuyorlar. Bundan dolayı bu cevaplar böyle çıkıyor. Ama burada da baktığımızda yine çok büyük bir oranda. Katılım sağlar, katılıyorum ve tamamen katılıyorum cevabını görüyoruz.

Toplum yaşlıların sorumluluğunu üstlenmelidir dediğimiz de katılıyorum, tamamen katılıyorum seçenekleri iki tezat cevap gibi gelebilir bize, ama şöyle bir şey yoktur. Bu, yani ihtiyaç duyduğumda burada toplumla daha çok devlet kurumlarının kastedildiğini, STK'ların kastedildiğini düşünebiliriz. Çünkü özellikle yaşlı insanlar kendileri anlık çalışmalarının

karşılığını almıyorlar. Ya emekli maaş alıyorlar ya sosyal yardımlar alıyorlar. Bu şekilde devlet kurumları kıymet kazanıyor.

Yaşlılar sınırlarını kabullenmedir şeklindeki önermeye, katılmıyorum, hiç katılmıyorum ifadesi ile %74'lük bir kesim cevap verdi. Yani kararsızları da kattığınızda bu rakam çok artıyor. Dikkat ederseniz daha önceden bir sorumuz vardı, özgürlük alanıyla ilgili. Yaşlılar da toplumun her kesiminde olduğu gibi özgürlüklerine gençler gibi düşkün, doğal olarak.

Teknoloji kullanımı konusu şu anlamda önemli. Geçmişte yapılmış bir iki tane çalışmayı inceledik. Geriye dönük telefon kullanımının bunun üçte biri kadar olduğu bir çalışma gördük. Bunun yarısı kadar olduğu bir çalışma gördüm ama bizim çalışmamızla onların arasında bir tezat yok. Çünkü gittikçe insanlar daha çok telefon kullanıyorlar. Bugün artık belli yaştan üzerindeki herkes bir telefon kullanıyor. Evet diyenler %68,32. Bu arada doğrusunu söyleyeyim hala yaşlıların evlerinde kendi başlarına bir evde kalıyorlarsa ya da eşiyile beraber kalıyorlarsa ev telefonlarını kullanmaya devam ediyorlar. Dolayısıyla telefon kullanım oranı yüksek.

Bilgisayar kullanmayı biliyor musunuz dediğimizde, %32'lik bir kesimle sınırlı. Geçmişte yapılan çalışmalarda da bu rakam çok aşağıdaymış. Ama tekrar söyleyelim buradaki bilgisayar kullanımında da ağırlıklı olarak 60- 65 yaş aralığındaki kullanımdan bahsediyoruz.

Yaşlılık ve sosyal hayata baktığımızda genel olarak topluma katılım durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz dediğimizde, iyi diyen %35, çok iyi diyen %12'lik bir kesim var. Ne iyi ne kötü diyen %31'lik bir kesim var. Kötü, çok kötü diyenler ile ilgili ortak bir şey söyleyeyim, yaklaşık %12'lik bir oran. Ama bunların çoğunluğu, neredeyse tamamına yakını kent merkezlerinde yaşayanlar ve hayatının önemli bir kısmını bir başka yerde yaşayıp yaşlılığında kent merkezine gelen insanlar. Sosyal hayattan son derece mustarip durumdalar. Çünkü arkadaş çevreleri yok. Yani hayatınızın bir yerine kadar bir şehirde, bir kasabada, bir köyde, bir başka yerde yaşamışsınız sonra sizi 80 yaşından sonra şu ya da bu nedenden dolayı alıp bir başka şeyler getirmişler. Orada çevre edinmek, sosyal hayata adapte olmak son derece zor.

Ve bu ihtiyaçlara yapılabilecek, ihtiyaç ifadesini özellikle seçiyorum. Yaşlı ifadesinden farklı olarak ihtiyaç ifadesini kullanıyorum. İhtiyaç iyiyi kötüden ayırabilen kişi demektir. Aslında lügat anlamı itibariyle o insanlar da bu süreci çok kötü olarak ya da kötü olarak ifade ediyorlar.

Genel olarak değerlendirdiğimiz takdirde ortalama olarak haftada kaç gün evden dışarı çıkıyorsunuz diye sorusunda ortaya çıkan rakam bu anketin handikaplarından birisi olabilir, eksik olabilir. Bu şundan dolayı, pandemi sürecinin verdiği rakamlar olabilir. Normalde daha fazla dışarı çıkıyor. Belediyelerin özellikle yaşlı insanlara yönelik ücretsiz otobüs tahsisinin bu anlamda çok kıymetli olduğunu ifade etmekte fayda var. Böylece sosyal hayata şöyle ya da böyle adapte olabiliyorlar. Bunu da öncelikli olarak söyleyelim. Pandemi şartlarında bu daha ziyade böyle görünebilir.

Aile fertlerinizin dışında sıkça ve düzenli şekilde görüştüğünüz kaç arkadaşınız veya tanıdığınız var dediğimizde, burada da asıl zorluk şu: 1-3 arkadaş diyenlerin daha ziyade yine kent merkezlerindeki insanlar olduğunu öncelikli olarak söyleyelim. 4-6 diyenler yine kentten merkeze doğru kaydığında bu durum çıkıyor. Hiç arkadaşım yok diyenlerin maalesef yine kent merkezine sonradan gelmiş insanlar olduğunu söyleyebiliriz.

Özellikle köy yerlerinde yaşayanlar ya da doğduğu andan itibaren olduğu yerde yaşayan insanların çok fazla arkadaşım var ifadesi ya da 7 den fazla arkadaşım var ifadesini kullandıklarını gördük. Bu da önemli bir şey. Olabildiğince insanları ahir ömürlerinde bulundukları yerde yaşatmak çok kıymetli olsa gerektir.

Yaşıma uygun işlevlere ve uğraşlara sahibim diyenler, hiç katılmıyorum ile katılmıyorum diyenlerin oranı yaklaşık %20 civarında. Onlar da daha ziyade mekân değiştirmiş olanlar, aktivite değiştirmiş olanlar.

Burada önemli bir ayrıntıyı söyleyeyim: hayatını memur olarak geçirmiş olan insanların hiç katılmıyorum, katılmıyorum deme oranları yüksek. Çünkü hayatını hep memur olarak geçirmiş olan insanlar emekli olduktan sonra kendilerini boşlukta görebiliyorlar. Özellikle esnaflık yapmış, gençliğinde ticaretle, tarımla vesaire uğraşmış olan insanlar ilerleyen yaşlarında yaşlarına uygun bir işlev ve uğraş bulabiliyorlar.

Yaşam kalitem yeterlidir diyenlerin oranı maalesef hiç katılmıyorum, katılmıyorum diyenlerin oranı %30'larda. Yaşam kalitesi ile ekonomi arasında yakından bir ilgi olduğunu söyleyebiliriz. Sadece tabii ki ekonomi değil aynı zamanda sağlık da burada önemli bir yaşam kalitesi verisi olarak karşımızda duruyor.

Bakıma muhtaçlıktan dolayı yaşlılar toplumdan soyutlanmıyor aksine onlara katılım olanakları sunuluyor diye pozitif bir önerme sunduğumuzda, hiç katılmıyorum diyenler %16,

katılmıyorum diyenler %24. Yani %40'lık bir kesim toplumdan soyutlanma ile yaşlılık arasında bir ilişki olduğunu bize ifade ediyor.

Yaşlı olduğum için çevremde saygı duyulan bir kişiyim ifadesinde de benzer bir durumla karşı karşıyayız. Genelde bizim insanlarımız yaşlılarına hürmet gösteriyor ama bu sadece sembolik kalıyor. İş pratiğe dönüştüğünde yani babasıyla ilgili ya da bir başka yaşlı ile ilgili güzel ifadeler kullanan birisi babasının ya da dedesinin kendisinin yanında kalması konusu gündeme geldiğinde maalesef o konuda aynı o ifadelerde kullandığı yaklaşımı sergilemiyor.

Yaşımdan dolayı dışlanıyorum. Yine önce pozitif önermeler ile sorduk. Sonra negatif önermelerle çapraz sorular sorup sormaya çalıştık. Dışlanmıyorum ifadesine katılmıyorum, hiç katılmıyorum diyenlerin oranı %13'lerde. Buna kararsızları da eklediğimizde yaklaşık %30'luk bir fotoğrafla karşı karşıyayız.

Yaşlılar ötekileştiriliyor diye bir ifadeyi kullandığımızda, katılmıyorum diyenlerin oranının yüksek olduğunu görüyoruz.

Yaşlıların temel haklarına saygı duyuyorum diyenler ile ne katılıyorum, ne katılmıyorum diyenlerin oranının ilk sırada olduğunu görüyoruz.

Toplumumuz yaşlıların güçsüz yanlarını gideren olanakları sunmaktadır dediğimizde, %52'lik bir kesim bu konuda kararsız olduğunu ifade ediyor. Kadın, erkek ayırımı yapılmadan bütün yaşlılar temel haklardan faydalanmaktadır diye pozitif önerme sunduğumuzda, bu pozitif önermeye katılmayanların oranı %20'lerde.

Yaşlılığa anlam kazandıran yeni bir kültürü inşa etmemiz şarttır diye bir yere kadar TİHEK' in şu anda yapmaya çalıştığı şeyi söylediğimizde, %60'lık bir kesim katıldığını, %28'lik bir kesim de tamamen katıldığını ifade ediyor.

Toplumumuz kültürümüzün gereğini yerine getirerek yaşlıya saygı duyuyor dediğimizde çekimser olan kesim bize şu mesajı vermiş oluyor. Yani öyle zannedildiği kadar da yaşlıya yeterince saygı duyduğumuz konusunda en azından yaşlılar meselenin böyle olmadığını düşünüyorlar.

Siyaset kurumuyla ilgili sorular sorduk. Yani siyaset kurumunun yaşlara bakışıyla ilgili. Siyaset kurumu yaşları koruyor ve toplumdan dışlanmalarına karşı etkin önlemler alıyor diye sorduğumuzda, insanlar bunun gerçek olmadığını söylüyorlar.

Ben bu bölümle ilgili konuları geçip sadece sonundaki bir ifadeyi paylaşmak isterim. Bir değerlendirmemiz vardı çünkü süremiz dolmuş.

Sonuç olarak:

TİHEK' in yapmış olduğu bu çalışmada “*gittikçe yaşlanan nüfusumuzun önemli paydaşlarından yaşlılarımızın sorunlarının çok boyutlu sorunlar olduğu*” konusuyla ilgili biraz önce değerlendirmeler yapıldı.

Mutlaka konuyla ilgili yaşlı hakları ve *yaşlı sorunları çözüm kurulu benzeri Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi içerisinde bir kurumun kurulması gerektiğini düşünüyoruz.*

Sorunların olabildiğince ekonomik boyutu nedeniyle *emekli maaşlarının ve bakıma muhtaç insanların ekonomik durumlarının düzeltilmesine yönelik onurlu bir hayat sürecek düzeyde bir maaş olması gerektiğini düşünüyoruz.*

Ülkedeki bu çokluğu hızlı nüfus, yer değiştirmelerinden kaynaklı sorunlar en fazla yaşlıları vurmakta. Dolayısıyla yaşlıların olabildiğince şehirlerin kendi mekanlarına yakın yerlerinde, yani her şehrin kişinin *doğduğu, büyüdüğü yerlere yakın yerlerinde hayatının kalan kısmını sürdürmesinin* gerekliliğini söylüyoruz.

Aile içerisinde şiddet, psikolojik istismar vesaire olsa bile bunu genellikle yaşlılarımızın çok ifade etmediklerini, *çekirdek aile meselesinin bu anlamda ciddi bir sorun oluşturduğunu* söyleyebiliriz.

Aile Bakanlığı içerisinde çok fazla derecede yardımlar vesaire yaptıklarını bize ifade ediyorlar. Ama bu konudaki çalışmaların *yaşlılar için özel çalışmalar olması gerektiği* biraz önce Sayın Başkanımızın ifade ettiği gibi engellilerle aynı kategori içerisinde yaşlıların değerlendirmesinin doğru olmadığını görüyoruz.

Önemli bir konu da RTÜK benzeri denetim kurumlarının televizyonlarda *yaşlıları ötekileştiren onları toplumda iteleyen ifadeler* yerine farklı yaşlı hakları uzmanı istihdam etmelerinin gerekliliğini söyleyebiliriz.

Üniversitelerin yaşlılara yönelik biraz önce sayın rektör yardımcısı ifade etti. Bazı üniversiteler bu konuda bazı *adımları* atıyorlar ama bunların *mutlaka çoğaltılması* gerekiyor.

Yaşlıların *bilgisayar kullanımını sağlayacak kurslar açılması* gerekiyor. Çünkü hayatlarının o dönemlerinde çok uzun boş zamanları var, bu önemli.

Özellikle büyükşehirlerde yaşlılara yönelik kentlerin *ortak kullanım araç alanlarında araçların yaşlıların ücretsiz kullanımına* ve onların kullanabileceği şekilde ayarlanması gerektiğini söylemek lazım.

Geçenlerde TİHEK’ ten arkadaşlar bir örnek vermişlerdi. Mesela kırmızı ışıkta *bir taraftan karşı tarafa geçerken yaşlı birisinin geçebilmesi* ile genç birinin geçebilmesi aynı değil ama o ışıklar hep gençlere göre ayarlanmış.

Mescitlerde, camilerde, ibadethanelerin bahçesinde ya da aynı alanın içerisinde, iki katlı camilerin alt kısımlarında mutlaka *yaşlıların birazcık zaman geçirebilecekleri, kendilerine bir çay, kahve ikram edilebilecek bir alan* mutlaka olmalı.

Okullarda ders kitaplarında televizyon programlarında mutlaka *yaşlılara saygı ağırlıklı programlar* yayınlanmalı, siyasi partiler, parti programlarına, *yaşlı hakları ve yaşlıların sorunlarına çözüm öneriler* başlıklı olarak bu konuyu mutlaka girmeleri gerekiyor. Yaşlı hakları ve yaşlı sorunları konusunda bütün bakanlıkların hepsini ilgilendiren bir konu bu. Bu sadece bir bakanı da ilgilendirmiyor bu anlamda önemli yaşlı hakları ve yaşlı sorunları. Olabildiğince bu anlamdaki *sorunların hepsini kapsayacak genişlikte yasal düzenlemelerle* garanti altına alınmalı.

Yaşlıların en önemli şikâyet konularından birisi dışlanma, ötekileştirilme meselesi. Bu anlamda bir *yasal zemin oluşturulmalı ve bizim tarihi köklerimizle çok bağlantılı bir çalışma* yürütülmeli.

Bir önemli nokta da *yaşlı dostu hastane* meselesi. Hastanelerde bazı hastanelerin kendilerini yaşlı dostu hastanesi olarak ifade ettiklerini öğrendik. Bu çalışmamız sırasında bunun mutlaka yaygınlaştırılması gerekiyor. Yani yaşlılara öncelik verilmesi anlamında değil. O hastanede yaşlılara özel bir kısım çalışmalar mutlaka yapılması gerekiyor.

Burada bir son nokta olarak söyleyelim; dünyanın özellikle gelişmiş ve zengin dünyanın hızla yaşlanması, yaşlı hakları ve yaşlı sorunları konusunda yasal zeminde dünya normlarını konuyu taşıyabilirsek eğer biz ülkemiz adına çok ciddi bir *yaşlı turizmi ve sağlık turizmi için çekim merkezi* olabiliriz.

Sabırla dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum.

-

SUNUCU: Efendim araştırmacı analist Sayın Mehmet Ali KULAT' a bu güzel aktarımlarından ötürü çok teşekkür ediyoruz.

AYŞE CANATAN (Moderatör): İlk konuşmacımız Önal İNALTEKİN yaşlılar ile ilgili hizmetlerimizi anlatacak. Kendisi Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdür Yardımcısı. Kısaca özgeçmişine bakacak olursak sosyal hizmet uzmanı olarak mezun olmuş. Çok uzun süreler farklı kurumlarda, Sağlık Bakanlığına ve bağlı Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı çeşitli görevlerde rol almış bir uzman arkadaşımız. Tam da onun ilgilendiği bu yaşlılara yönelik hizmetler konusunda kendisinin bildirisini dinleyeceğiz. Söz sizin 15 dakika da vaktiniz var.

-

ÖNAL İNALTEKİN: Sayın Başkan, kamu kurum ve kuruluşlarımızın kıymetli temsilcileri, sivil toplum örgütlerimizin başkanları temsilcileri, bugünkü bu foruma şahsım adına hepinize hoş geldiniz diyorum.

Öncelikle tabii ki araştırmacı olan arkadaşımızın konuşmaları ve yaptığı araştırmanın sonuçlarına baktığımızda bir Türkiye gerçeğini, yaşlılıkla ilgili belki çoğumuzun bildiğini ya da hiçbirimizin duymadığı bazı konuları dile getirdi. Öncelikle o araştırma için kendisine teşekkür ederim.

Bakanlık olarak pandemi ile mücadelemizden birazdan bahsedeceğim. Bu başarının sırrı dışarıdan hiç kimseyi almamaya bağlı. İşte belki burada da araştırmayı yapan kıymetli arkadaşlarımızı bu nedenle huzur evlerine davet konusunda biraz cimri davranıyoruz. Bu, dönemle ilgili, genel bir durumumuz değil aslında.

Dünya nüfusu özellikle gelişmiş ülkelere baktığımızda çok hızlı bir şekilde yaşlanmakta. Türkiye'de bu hızlı yaşlanmayı çok hızlı bir şekilde olmasa da çok yoğun olarak artık yaşıyor.

2020'nin son aylarının içinde olduğu Türkiye İstatistik Kurumu'nun verileri açıklandı ve oraya baktığınızda bizim genel nüfus oranı içindeki 65 yaş nüfus oranı %9,5'a çıktı. Artık biz yaşlı ülkeler sınıfındayız. Politikalarımızı yapacağımız tüm devlette ve kurum ve

kuruluşlarımızda alacağımız önlemlerimizi, tedbirlerimizi buna göre artık artırmamız gerekiyor. Artık kulak arkası edilecek bir konu değil.

Dünyada, Japonya başta olmak üzere Avrupa ülkelerine baktığımızda neredeyse dört kişiden biri yaşlı olarak görülüyor. Ama bizde henüz bu seviyede olmasak da tehlike çanları çalıyor. Çünkü artık doğurganlık oranı oldukça düşüyor. Ondan beklenen bu sürenin artışı. Tabii ki bu, yaşlılık oranını da haliyle arttırıyor. Bizim bakım hizmetlerimizi de.

Tabii Bakanlığımız ve ilgili Genel Müdürlüğümüz durmuyor, sürekli bakım hizmetindeki bu modellerimizi çeşitlendiriyoruz. Şu an Türkiye'de resmi olarak 162 kuruluşumuz var. Buraya baktığımızda 16500 kapasite, yaklaşık 14000 kişi burada ikamet ediyor.

Biz, kıdemli vatandaşlarımıza insan onuruna yakışacak şekilde onlara bakmaya devam ediyoruz. Tabi kültür olarak, örf, adet, inanç olarak baktığınızda. Bizim genelde bakanlık olarak politikamız bu yönde.

Öncelikli olarak bizim için bu büyüklerimizin kendi evinde ailesi yanında yaşlanmaları, yaşamaları birinci temel. Kendimize göre özel olarak aldığımız en büyük önlem. Fakat biz ne kadar da bu yaşlılarımızın kendi ailesi yanında yaşlanmalarını, orada ayrı yaşam sürdürmelerini istesek de başta büyük şehirlerimiz olmak üzere bize bu imkânı tanımıyor.

Artık bu kuruluşlara mutlaka ihtiyaç duyan vatandaşlarımız var. Bizler de, uzun süre bakıma ihtiyaç duyan bu vatandaşlarımızın insan onuruna yakışacak şekilde bu merkezlerde hizmet alması için en iyi modelleri geliştiriyoruz, geliştirmeye de devam edeceğiz.

Tabii baktığınızda biz artık gündüzlü hizmetlere de ağırlık vermeye başladık. Yani yaşlı kendi ailesi yanında yaşamasını sürdürsün. Burada sıkıldığında böyle uzun dönem bakım modellerine ihtiyaç duyduğunda biz, o anda devreye girerek bu yaşlılarımızı gündüz bakım merkezlerimize alarak bu süreyi, bu süreci biraz daha uzatmak istiyoruz. Yani gelip burada kendi akranlarıyla birlikte hoş sohbet geçirecek, oyun oynayacak, anılarını paylaşacak. Gündüz merkezlerinde bu süreyi uzatmaya çalışıyoruz. Gündüz orada durup istediği saatte tekrar evine gidip kendi yaşadığı evde yaşamını sürdürmesini istiyoruz.

Fakat bu da olmadı diyelim, gündüz bakım merkezleri de yapamadınız. O zaman evde bakımına destekle devreye giriyoruz. Bu konuda daha çok projemiz var. Büyükşehir belediyeleri başta olmak üzere buradaki vatandaşlarımızın özellikle tek başına yaşayan bu

vatandaşlarımızın evine giderek temizlik, sağlık hizmeti, yemek, bazı küçük de olsa onarımları yaparak o insanların kendi yaşadıkları yerde durmalarını ve bu durma sürecini uzatmaya çalışıyoruz.

Bunu da yaptınız, yine olmadı, başta dediğimiz gibi. Bir şeyler olmak üzere artık uzun dönem bakım modelinden birine ihtiyaç var, sizin tek isim olarak bildiğiniz belki huzur evine. Artık yaşlı yaşam evlerimiz de var. Buna ihtiyaç duyduğu zamanda bu merkezlerde en iyi şekilde bakılmaları için. Gerek özel gerek resmi bakım kuruluşlarımız için biz üstümüze düşeni en iyi şekilde yapıp Avrupa'dan, dünya ülkelerinden de modeller alarak kendi örfümüze, geleneklerimize, göreneklerimize göre bu merkezlerde yaşlılarımızı konuk ediyoruz.

Tabii şu an içinde bulunduğumuz korona süreci döneminde öncelikle asıl konu da bu.

Avrupa Dünya Sağlık Örgütü, Avrupa ülkeleri içerisinde bizi örnek gösterdi. Uygulamalar konusunda ve uygulanabilir olan bu çalışmalarda tüm Avrupa ülkelerine ve dünyaya bizi örnek gösterdi.

Bu örnek göstermesi çok tesadüf değildi. Biz, daha şubat ayından itibaren hatta ocak ayından itibaren, koronavirüs daha ülkeye giriş yapmadan bununla ilgili hepinizin malumu bir grip salgını vardı. Bu grip salgınına bakarak yaşlılarımızın temizlik konusunda, hijyen konusunda ziyaretçileri kısıtlama konusunda, çok muhtaç olmadığı, çok zorunlu olmadığı sürece dışarıya çıkmama konusunda önlemler almaya başladık.

Bu önlemlerle birlikte tabii koronavirüste ilk vakanın görülmesiyle birlikte artık biz tamamen içeriye kapanmaya başladık. Genel Müdürlüğümüzde ve İl Müdürlüklerimizde koronavirüs kriz masaları oluşturduk.

Bu kriz masalarında sürekli yöneticilere, yaşlılara ve çalışan personele yönelik rehberleri hazırlamaya başladık. Bu rehberler aracılığıyla da onların orada en iyi şekilde nasıl vakit geçirebileceklerini, bireysel olarak boş vakitlerini nasıl değerlendireceklerini, bu kapanmayı psikolojik olarak en iyi şekilde nasıl atlatalmaları konusunda bütün bir ekip çalışması ile bu eğitimleri de zoom üzerinden vermeye başladık. Konferanslar yapmaya başladık.

Bununla da kalmayıp bizim huzur evlerimizde kalan yaşlılarımızın hepsinin en az bir, çoğunlukla 2 ya da 3 olmak üzere bir kronik, süregelen hastalıkları var. Bu hastalıklar arasında kalp damar hastalıkları %27, Alzheimer hastalığı %25 olmak üzere en başta gelen hastalıklar. Bu nedenle huzur evinin dışına gidip bir sağlık hizmeti almaları gerekiyordu.

Hastanelere sürekli gidiş gelişlerimiz oluyor. Fakat bu korona döneminde Sağlık Bakanlığı ile bir protokol yaparak sağlık hizmetine ihtiyaç duyan bu vatandaşlarımıza kendi huzurevlerinde, engelli bakım merkezlerinde olmak üzere hizmet almalarını sağladık.

Buna rağmen hekimin gelip de bulunduğu yerde sağlık hizmeti vermesinin yeterli olmadığı durumlarda olan diyaliz hastalarımız var. Haftanın iki ya da üç günü gidip diyalize giren hastalarımız var. Bunlar gidip geldiklerinde bu virüsü tekrar huzurevine taşımamaları için Türkiye genelinde izolasyon kuruluşları açtık. Bu izolasyon kuruluşlarımız gerek bağımsız bir kuruluş ya da bağımsız bir blok ya da bir oda. Her şeyi içerisinde olan bir odadan oluşmakta.

Ama genelde bunlar kuruluşlardan oluşmuştur. Hastaneye giden bu sakinlerimiz hastane dönüşlerini 14 gün süreyle bu izolasyon kuruluşlarında tamamlandıktan sonra asıl kaldıkları huzurevine alınmaya başlandı. Bazen de işte bu mekânlarda sokakta kalan ya da mutlaka huzurevine girmesine özen gösterilen vatandaşlarımız var. Biz bu dönemde tertipleri, nakilleri, yeni yaşlı almayı tamamen durdurduk. Ama buna rağmen çok acil olan durumları olanları, burada huzurevine girmesi gereken vatandaşlarımızı da bu izolasyon kuruluşlarında 14 gün tutarak bu 14 gün sürecinin sonunda test yaptıktan sonra huzurevlerimize almaya başladık.

Maksadımız bu virüsü içeriye almamaktı. Bütün kapılarımızı yurt dışından gelen ziyaretçilere kapattık. Bizim personelimiz, 14 gün süre ile kendi çocuklarını evde eşlerine bırakarak, yakınlarına bırakarak bu 14 gün süreyi o kuruluşlarda geçirmeye başladılar. Personel bu vardiya değişiminde de vardiyaya girmeden önce testleri yapıp 3 gün öncesinden testler yapıldıktan sonra testleri negatif olan personelleri huzur evine almaya başladık. Çünkü dışarıdan da 14 gün süresinden sonra evine giden kişiye sonuçta bir toplumun içine çıkıyor. Bunun da bu virüsü kuruluşa taşımaması için testlerini yaptık ve negatif olanları içeri almaya başladık.

Biz, yılın başında bütün stoklarımızı ve ihtiyaç duyduğunuz tüm malzemeleri almaya çalışırız. Ama bu dönemde başta hijyen malzemeleri olmak üzere tekrar stoklarımızı güncelledik. Bununla ilgili var olan, olması gereken konularla ilgili tedbirlerimizi almaya başladık ve benzer olan bu çalışmalarımızla birlikte.

Başta Avrupa ülkeleri ve Kuzey Amerika ülkeleri olmak üzere Kanada'da ölüm oranlarına baktığınızda huzurevlerinde, yaşlı bakım kuruluşlarında kalanların bu korona kaynaklı ölüm oranı %81, Slovenya'da %81, Almanya %50, Fransa %49. Oranlar çok yüksek.

Bizim oranımız ise %4'ün altında kaldı ve biz yaşlılarımızı öyle tek başlarına terk edip bırakmadık. Avrupa'daki en büyük sıkıntı bana göre buydu.

Tabi bu kanunlar, bu mevzuatlar olmasa da yaşlı bizim için kutsaldır. Yaşlı bizim için her zaman eli öpülecek, baş köşede durması gereken, dinlenilmesi gereken bir kişi olarak görülmektedir. Bu bize ananemizden, geleneklerimizden, dinimizden gelen bir kuraldır. Öğrenerek, okuyarak ya da yaşadığımız toplumda bunu alıyorsunuz. Bizde bu oranın %4'ün altında kalmasında ben bunu da çok önemli görüyorum. Sadece yapacağınız bu kurallar, tedbirler bir yere kadar.

Ama orada çalışan bir insan o. Özveri ile devlet memuru mantığıyla olmadan çalışacak olan o kişi, sınıfı, makamı ne olursa olsun o da bir insan. Onun bu özverili çalışması, başta bakım elemanlarımız, temizlik elemanlarımız, kuruluş müdürlerimiz, il müdürlerimiz olmak üzere ben burada sizin huzurunuzda onlara ayrıca teşekkür etmek istiyorum.

Sağlıkta nasıl ki sağlık çalışanlarımız gerçekten destanlar yazdılar. Bu bakım kuruluşlarımızda da bizim çalışanlarımız gerçekten bizim açımızdan büyük destanlar yazdılar. Biz bu yüzden Avrupa'da örnek gösterildik Yaşlı Bakım Merkezleri olarak burada. Tabi korona dönemi devam ediyor.

Gençlerimizin buraları ziyaret etmesini istiyoruz. Burada kalan yaşlılarımızın hepsi birer canlı ayaklı kütüphanedir, gidip onların tecrübelerinden mutlaka faydalanın istiyoruz. İki, üç nesli bir arada yaşatmamız gerekiyor artık.

Belki bu huzur evlerimizi, çocuklarımızın yurtlarının, yuvalarının olduğu yerlerde artık inşa etmemiz gerekiyor. Onların bir arada olmasını, en azından dede-torun, nene-torun ilişkisini çok kuvvetlendirmemiz gerekiyor. Biz bunları yaptığımız sürece eminim ki Avrupa'dan bizim nasıl görüldüğümüz çok önemli değil ve biz buralarda her zaman dünyaya ve Avrupa'ya örnek gösterileceğiz.

Sürem bittiğini bana moderatörümüz işaret etti. Ben sabrınızı zorlamadan hepinize teşekkür ediyorum. Genel Müdürümüz katılamadı, onun selamını iletiyorum. Tüm katılımcılara şahsım ve Genel Müdürlük adına teşekkür ediyorum.

-

AYŞE CANATAN (Moderatör): Sayın Önal İNALTEKİN' e bu güzel sunumundan dolayı teşekkür ediyoruz. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın yaşlılara yönelik sürekli yaptığı birtakım hizmetler var. Ama son bir yıldır bu hizmetler bu COVID-19 sürecinde biraz daha kıymetli oldu, ön plana çıktı. Kendisinin de belirttiği gibi bütün dünyada yaşlıların ilgiden yoksun kaldığı bir dönemde bizim ülkemizde özellikle ihtimam gösterilerek onların sağlıklı ve hayatta kalmaları için bütün önlemlerin alındığını özellikle belirtti. Kriz masaları, izolasyon alanları gibi erken önlemlerin önemli olduğunu söyledi.

Bunların hakikaten çok önemi var. Hakikaten bu süreçte yaşlı ölümlerinin daha az olmasında büyük bir önem arz ediyor. Kendisine çok teşekkür ediyoruz. Çalışmalarının devam etmesini diliyoruz. Sorularımız olursa onları daha sonra alacağız. Şimdi ikinci konuşmacımız ile devam etmek istiyorum.

Konuşmacımız Sayın Av. Cafer Tufan YAZICIOĞLU yaşlı hakları ve yaşlılık hukuku hakkında konuşacak. Kendisi yaşlılık çalışmalarına çok emek veren kişilerden biri. Ben yaşlılık çalışmalarına başladığımdan beri kendisinin çalışmalarından, bütün katılımlarından hep haberdar olmuşumdur. Çok da yararlanmışızdır. Sadece Türkiye Emekliler Derneği'nin hukuk danışmanı olarak kalmamıştır. Avrupa Birliği Yaşlılık Platformu'nda (Age Platform Europe) ve Birleşmiş Milletler Yaşlılık ve Yaşlı Hakları çalışma grubunda Türkiye Emekliler Derneğini temsil eden delegasyonda olup Birleşmiş Milletler Malta Yaşlılık Enstitüsü'nde eğitim almış bir kişidir. Bu çok önemlidir. Yaşlılık çalışmaları konusunda Malta'daki yaşlılık enstitüsünün zaman zaman yaptığı çalışmalar var idi. Bunlardan da kendisi eğitim almış bir kişidir. Yaşlı hukuku konusunda da pek çok çalışması var.

İnsan Hakları Beyannamesinin altında çocuk hakları, kadın hakları gibi alt beyannamelerin olduğunu ve açıklamaların olduğunu biliyoruz. Aynı şekilde yaşlı hakları değerlendirilmesinde de kendisinin çok büyük katkıları olacağını düşünüyorum. Konusunu sunmak üzere sözü kendisine veriyorum. Saygılar sunuyorum.

CAFER TUFAN YAZICIOĞLU: Teşekkür ederim Başkanım. Öncelikle Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu Sayın Başkanı nezdinde tüm kurum çalışanlarına, Yaşlılara Saygı Haftası'nda yaşlı haklarına sahip çıktıkları ve böyle bir toplantı düzenledikleri için Türkiye Emekliler Derneği adına teşekkür ediyorum.

Ulu Önder Atatürk'ün şu sözüyle başlamak istiyorum: “Bir milletin yaşlı vatandaşlarına ve emeklilerine karşı tutumu, o milletin yaşama kudretinin en önemli kıstasıdır. Mazide

muktedirken bütün kuvvetiyle çalışmış olanlara karşı minnet hissi duymayan bir milletin istikbale güvenle bakmaya hakkı yoktur.” Atamızın bu sözünü tekrar hatırlıyoruz. Sayın Başkan ilk sunuşunda hakikaten buna nasıl dikkat ettiğimizi ve Atatürk'ün bu sözünü de nasıl benimsediğimizi anlattı. Bir kere daha o sunuşunuz nedeniyle de teşekkür ediyorum.

Şimdi Amerikan başsavcısı Clark'ın bir sözü var; “Hak birinin size verdiği bir şey değildir, kimsenin sizden alamayacağı şeydir” diyordu. Çok güzel bir hak tarifi bu. Şimdi hakikaten Sayın Başkan'ın ifade ettiği gibi mevcut insan hakları ile ilgili mevzuatın ve uygulamacıların yaşlı haklarının korunması konusunda yeterli donanımına sahip olmadığı artık bilinen bir gerçek. Siz de bunu çok güzel ifade ettiniz ve siz de ayrı bir çalışma başlatmış oldunuz. Bu iyi. Bu nedenle ayrı bir yaşlı hakları sözleşmesine ihtiyaç olduğunu herkes dünyada artık kabul eder hale geldi. Tabi hak temelli bir yaklaşım sergileyeceğiz burada ve tüm insan haklarını kucaklayacağız, eşitlikçi olacağız ve ayrımcılık yapmamaya dikkat edeceğiz yani yaşlılar açısından ve diğer yaşlılara karşı. Yaşlı insanlarla, özellikle onlarla çalışacağız ve katılımlarını sağlayacağız. İzleme, ölçme ve değerlendirmelerde bulunacağız ki bugün yaptırdığınız çalışma¹ bu haftaya çok yakışmış ve güzel bir çalışma olmuş. Bu konuda üstada da teşekkür ederim.

Tabi COVID-19 hakikaten yaşlı haklarının önemini ortaya çıkardı. Özellikle bu dönemde yaşlıların korunması sağlanırken, bazı medya ve kanaat önderlerinin olumsuz ve bu işin özünü bilmeyen sözleri nedeniyle yaşlıların haklarının önemli olduğu ve bu konuda hızla gidilmesi gerektiği bir kere daha ortaya çıktı. COVID-19'un yaşlılar için olumlu bir yönü de oldu. Yaşlılara ve yaşlılığa görünürlük sağladı.

Birleşmiş Milletler iki ana grup olarak yaşlılık alanında çalışma yapıyor. Bir tanesi Cenevre'de Avrupa Ekonomik Konseyi Yaşlılık Çalışma Grubu. Türk Emekliler Derneği bu her iki çalışma grubunda da akredite edilmiş kuruluş olarak temsil edilmektedir. İlk başladıklarında dünyada 5-6 sivil toplum örgütü desteklerken bugün sayıları arttı, artmasını diliyoruz.

Bu Cenevre'deki grup, Madrid Eylem Planı'nı gözden geçiriyor. Gelişmeleri gözden geçirir ve genelde Birleşmiş Milletler 'in genel merkezindeki yaşlı hakları çalışma grubuna

¹ Yaşlıların, Yaşlılık Algısı ve Kendi Sorunlarına Bakışı” konulu kamuoyu araştırması.

destek veriyor. Bu grup 21.12.2010 tarihli Birleşmiş Milletler kanalıyla oluştu ve mevcut insan haklarının yeterli olmadığını ortaya koyarak oluşturulmuş yeni bir çalışma grubu.

Bu çalışma grubu ilk oturumunu 2011’ de yaptı. Bugüne kadar on oturum gerçekleştirdi. Geçen sene ne yazık ki COVID-19 nedeniyle oturum yapamadık, ancak boş durmadık. Biz bu arada GAROP² adlı yeni bir grup oluşturduk. Yine hocamın söylediği gibi Birleşmiş Milletler nezdinde üyesi bulunduğumuz Avrupa Yaşlılık Platformu’nda ve Uluslararası Yaşlılık Örgütü’nde beraber çalışarak Birleşmiş Milletleri toplantıların devamına zorladık ve sesimiz duyuldu. On birinci oturum 29 Mart-1 Nisan 2021 tarihinde yapılacak New York’ta.

Bu oturumlar devam ederken bile hükümetler yeni kararlar aldı ve dedi ki, *ulusal bir belgenin ana unsurlarını belirleyin, spesifik hakları belirleyin ve yeni bir yasal belgeyi hazırlayın*. Bu talimatı verdi bu çalışma grubuna.

Bugüne kadar bu çalışma grubunda öne çıkan başlıkların birkaçını sizle paylaşayım. *Sağlık hakkı, sosyal güvenlik, sosyal koruma hakları şiddet, ihmal ve istismara uğramama hakkı, yaşa bağlı ayrımcılığa uğramama, eşitlik hakkı, özerk ve bağımsız yaşam hakkı, onurlu yaşam hakkı, adalete erişim, istihdama erişim, yaşam boyu öğrenme, eğitim, kapasite geliştirme, uzun süreli ve palyatif bakım*.

Bu haklar şu ana kadar üzerinde çalışılan haklar olarak ortaya çıktı ve daha da şu anda devam ediyor. Tabi 10 yıl oldu bakın süreç. Bir an evvel bu sürecin hızlı ve bitirilmesi lazım.

Türkiye ne yapıyor?

Türkiye’de biz, işte demin dediğim gibi Türkiye Emekliler Derneği olarak bu toplantıları takip ederken sağ olsun Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığımız da temsilci gönderdi bu çalışmalara ve bu çalışmaları takip ediyor, görüş sunuyor. Bu açıdan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığımıza teşekkür ediyoruz.

Tabi bu çalışmalar kurumla beraber giderse bence Sayın Başkanım daha faydalı olacağı kanısındayım.

Şimdi bizim için Anayasa’daki 10’uncu maddemiz çok önemli. Bakın uluslararası toplantılarda diyoruz ki bizde böyle bir madde var. Hakikaten 2010’da kabul ettiğimiz bu pozitif

² The Global Allince-For the Rights of Older People, <https://rightsofolderpeople.org/>

ayrımcılık yani yaşlılıkta eşit yararlanmayı garanti altına alan Anayasa'nın 10'uncu maddesinde bir hüküm var ancak ne yazık ki biz buna uygun uyum yasalarını çıkartmadık.

Sayın Başkan uyum yasalarının çıkması lazım. Sizin çalışmalarınızı bu açıdan önemsiyorum. Yani bu uyum bizde sadece ücretsiz ulaşım, biliyorsunuz. Bir de tabi Aile Bakanlığı'nın evde bakım gibi, günlük bakım gibi çok ciddi çalışmaları var. Yani dünyaya örnek. Sayın Başkanımın belirttiği üzere Sayın Cumhurbaşkanımızın 2018 Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'ndaki konuşmasını çok önemiştir ve bu konuşmadan sonra 2019'un yaşlılık yılı ilan edileceğini orada belirtti ve biliyorsunuz ki Birinci Yaşlılık Şurası topladı. Bu ülkemiz açısından önemli bir gelişmeydi.

Biz tabii Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğünün ayrılmasını istiyoruz, önemiştir. Bunun kurulması da bu ülkenin yaşlılara verdiği önemi ifade ediyor ve bu bence bunların tümü Türkiye'nin bu yaşlı hakları sözleşmesi konusunda açıkça iradesini ortaya koyduğunu gösteriyor. Bu açıdan hakikaten teşekkür ediyoruz.

Diğer çalışmalar da var biliyorsunuz. İlk defa 10'uncu Kalkınma Planı'nda Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu oluşturuldu. 11'inci komisyonda bu devam etti ve hak temelli yaklaşım istendi. İki konuda Türkiye yaşlılarının durumu ve yaşlanma eylem planını yaptık. Burada da yaşlı haklarından bahsediliyor.

Yaşlılık Şurası biliyorsunuz. Yaşlı Hakları Komisyonu oluşturdu ve bu Yaşlı Hakları Komisyonu, Birleşmiş Milletler çalışmalarına katkı verilmesini istedi.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun kurulması önemli bir gelişme ve burada şura, yaşa dayalı ayrımcılık yasağının somutlaştırılması ile ilgili görevlendirdi Kurumunuzu. Bu da önemli. Kuruluş Kanununuzda zaten yaşlılarla ilgili düzenlemeler var. Yalnız Başkanım bir maddenizde bu işe kabul ve istihdamda ayrımcılıkla ilgili yaşlılık aleyhine bir madde var. Bunu elbirliğiyle değiştirelim. Yani sizin Kurumunuza pek yakışmıyor. O madde, istisna maddesi ama yaşlıların istihdamı konuşulurken böyle bir Kurumda bu maddenin olmaması gerektiği görüşündeyim.

Anayasamızın 61'inci maddesindeki *yaşlılar devletçe korunur* da önemli bir gelişme.

Ücretsiz ulaşımı söyledim. Evde bakım, yaşlılık aylığı yıllardır bu ülke yaşadığı da ödüyor. Medeni Kanun, Türk Ceza Kanunu gibi kanunlarımızda çok önemli düzenlemeler var yaşlıları koruyan ama işte bunlar, demin dediğiniz gibi dağınık oldukları için toplanmak istiyor.

Şimdi üstatlar araştırma yaptı. Biz de Türkiye Emekliler Derneği olarak Türkiye emekli profili araştırması yapıyoruz Gazi Üniversitesi'yle. İlkini 2012 yılında yapmıştık, 2020 yılında tekrarladık.

Şimdi bu sefer ki anketimizde şunları sorduk: Yaşlı haklarından bilgin var mı? Hayır %71 çıktı ki sizin ankette de aynı, kesin sonucu veriyor.

Ülkemizde yaşlı haklarını koruyan yeterli yasal düzenlemeler var mı? Yok diyen %83, çok ciddi bir rakam.

Hak ihlaline uğradığında şikâyet birimlerini rahat ulaşabiliyor musun? %73 hayır diyor.

Şimdi Anayasa'nın 10'uncu maddesi yaşlı haklarını yeterince koruyor mu? Hayır, %88. Ben bunu uyum yasalarının çıkmamasına bağlıyorum yoksa bu madde hakikaten koruyor.

Şimdi biz bir de şunu sorduk, Başkanım söyledi yaşlı hukuku alanında 2008'den bu yana çalışıyorum ve dünyada ilk yaşlılık hukuku kitabını Türk Emekliler Derneği yayınlarında biz çıkarttık. Bu profil anketinde sorduk, hukuk dalında ayrı bir yaşlılık hukuku alanı olsun mu? Evet, %75. Demek ki bir talep var. Çünkü hakikaten haklar belirlenecek. Şimdi hakları geliştirecek hukuk lazım. Normlar oluşturulacak bu normları yorumlayacak, bu normların tanımlarını yapacak. İşte yaşlı tanımı gibi ilkeler konusunda standartlar belirleyecek bir hukuk lazım. Yaşlı hukukunu bu açıdan önemsiyoruz ve sadece biz önemsemiyoruz. Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu da önemsiyor ve diyor ki yaşlılık hukukunun yeni bir dalı olarak üniversitelerde ayrı bir program oluşturulmasını öneriyor. Kalkınma Planımız, YÖK bu arada doktora konularının arasına aldı bu yaş konusunu, Birinci Yaşlılık Şurası aynı şekilde yaşlı haklarının sağlanması için politika araçlarının gerekli olduğu göz önüne alınarak ülkemizde Yaşlılık Hukuku adlı bir hukuk dalı kurulmalıdır diyor. Bakın yani demek ki biz çalışmalarımızda epey mesafe kat etmişiz ki bunlar burada.

Ben konuşmamı bitirirken işin yargı tarafına değinerek bir örnek kararı sizinle paylaşmak istiyorum. Mesela 13'üncü Hukuk Dairesi kararını. Bir yaşlı hastaneden çıkarken düşüyor ve dava açıyor hem hastane hem belediyeye. Davası reddedilmiş ama Yargıtay'a gidiyor. Yargıtay diyor ki bu yaşlınızın düştüğü alanı belirle, bu düştüğü alan hastane alanı mı yoksa belediye ait bir alan mı, ona göre diye rapor al ve karar ver.

Efendim yine 4'üncü Hukuk Dairesi'nin bir kararı. Bir muhtara asfalt bırakıyor köy hizmetleri. O zaman köy hizmetleri var, muhtar da bu asfaltı alıyor. Bir yaşlı oturuyormuş uzak

bir yerde onun evinin önüne toz yola seriyor. Sonra muhtara sen bunu kullandın diye ceza davası açıyorlar. Ama burada yaşlılarımız diyor ki muhtar iyi yapmış, yaşlılara hizmette bulunmuş. Bakın yani serdiği yer ile ilgili yaşlılara hizmette bulunmuş diyor. Bu nedenle onu cezalandırmıyor.

Yine Yargıtay 10'uncu Ceza Dairesi, yaşlıları getirip götürmek üzere araç tahsis eden belediye başkanını cezalandıran kararı bozuyor.

Danıştay bir kararında da yaşlıları istismar edecek ticareti reklam yapılamaz diyor. Yine bir diğer kararında özel dış muayeneleri ancak asansör şartı ile 4.katta da olabilir çünkü yaşlılar çıkamaz oraya deniyor.

Bunları böylece toparlamış oldum. Sayın Başkanım ben tekrar teşekkür ederim sizlere ve Kurumunuza.

AYŞE CANATAN (Moderatör): Çok hassas ve önemli konular. Bunların içinde en dikkat çeken, en önemlisi de hak temelli bir yaklaşım. Yani yaşlılara bir katkı olsun diye onlara biraz daha duygusal yaklaşımlarla hayatlarını kolaylaştırmak değil de hakları olduğu için bunların yapılması gerekiyor.

Bir konu daha var burada işte yaşlı hükümlülerin durumları. Yaşlılık hukukuyla ilgili çalışmalar içerisinde herhalde bunlarda da yeniden düzenlemeye gidilecektir.

Pozitif ayrımcılık konusu da önemli. Bizde ileri yaşlıların özellikle geçmişlerinden gelen eğitim eksiklikleri, onların ekonomik ve sosyal alanda da biraz daha geride yani toplumsal katılımda geride kalmalarına yol açıyor. Bunu bir şekilde tamamlamak adına önemli bir katkı olacak.

Yaşam boyu öğrenme konusu da yine aynı şekilde. Hızla değişen dünyada toplumsal hayata uyarlamalarını kolaylaştıracak şekilde bir açılım diye düşünmekteyim.

Onurlu yaşamak bütün insanların hakkı ama yaşlılara bazen bu yaşam içinde yani çocuklara nasıl davranılıyorsa yaşlılara da sanki öyle davranılamaz eğilimi gibi bir durum söz konusu. Bunların da önüne geçilmesi lazım.

Dolayısıyla toplumsal farkındalığın bilinçlenmenin artırılması, bununla ilgili topluma da birtakım eğitimlerin verilmesi gerekiyor. Yaşlıları her zaman işte zavallı gibi göstermemek,

bağımsız yaşamlarını desteklemek adına yaşlılık hukukunun çok önemli olduğunu düşünüyorum, çok teşekkür ediyorum.

Şimdi son konuşmacımız, Mustafa Aytaç ÖZELÇİ. Kendisi öğretim üyesi Kültür Üniversitesinde. Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Kamu Hukuku Bölümünde İdare Hukuku Anabilim Dalında. Konusu da İdare Hukuku Bakışı Açısından Yaşlılar ve Yaşlı Hakları.

Kendisini sunumunu dinlemek üzere kürsüye davet ediyorum.

MUSTAFA AYTAÇ ÖZELÇİ: Kıymetli katılımcılar öncelikle herkesi saygılarımla selamlarım.

Ben sunumumda önceki konuşmacılardan Sayın Genel Müdürümüzün ifade ettiği Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü nezdinde özellikle salgın döneminde yapılan faaliyetlerin ve yine meslektaşım Sayın YAZICIOĞLU' nun uluslararası hukuk boyutuyla konuyu ele alıp daha sonra ulusal hukuktaki önerileriyle beraber ortaya koyduğu yaşlılara dönük hizmetlerin nitelendirmesini, kendi anabilim dalım özelinde yapmak ve bu konuda önerilerde bulunmak istiyorum. Çünkü bu forumun yapılma amaçlarından biri de Sayın Başkanımızın konuşmasında ifade ettiği gibi kanuni düzenlemelerin ya da uluslararası metinlerin hazırlanmasına bir katkı sağlamaktır. Bir belge niteliği olması açısından da bunların kayıt altına almasını önemsiyorum.

Yaşlı hakları ve yaşlılık konusu, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi bünyesinde yapılan çalıştaylarda, toplantılarda gündeme gelmiştir. Yine uluslararası bir sempozyumda bu konuda özel olarak sunum, 2018 yılında da bir akademik çalışmada yaşlı hakları ve yaşlılık üzerine bir inceleme yapmıştım.

Ele alınan konu önemli ve az önce hocamın da söylediği gibi aslında multidisipliner bir alan; bir yönüyle özel hukuku, bir yönüyle de kamu hukukunu ilgilendiriyor. Ben sunumumda kamu hukuku, idare hukuku yönüyle yaşlılara dönük hizmetlerin nitelendirilmesinin ne olması gerektiği üzerinde durup ardından, idarenin sorumluluğundan bahsedeceğim.

Sunumuma şunu söyleyerek başlamak istiyorum: Politika yapıcılarının özel olarak yaşlılık konusunda hâlihazırda yürürlük ve uygulama alanı bulunan ulusal ve uluslararası hukuksal belgelerin, anayasal, yasal, idari düzenlemelerin tatbikinde, uygulanmasında kamu otoritelerinin tutum, davranış veya eylemlerini gözlemlemesi, analizini yapması ve son tahlilde

bu verilere göre eylem planlarını hazırlamasının veya günün koşullarına göre güncellemesinin önemli olduğunu düşünüyorum.

Çağımızda doğurganlık oranının azalması, yaşam standartların yükselmesi, sağlık hizmetlerinin sunumunda ilerleyen teknolojik gelişmeler ve benzeri etkenler karşısında yaşlılık oranının hızlı artış göstermesi bir gerçektir. Bu gerçek karşısında bu yaş grubuna yönelik farklı kesimlerden, başta kendi ailesinden olmak üzere, içinde yaşadığı toplumun çeşitli kesimlerinden hak ihlallerine maruz kalma olasılığı düşünüldüğünde devletin ne gibi sorumluluğunun bulunduğu ve bundan kaynaklanan yükümlülüklerin neler olduğunun ele alınması önemli. Bu konuda çalıştayların yapılmasının -ve bu bugün içinde bulunduğumuz toplantının- önemi ayrıca vurgulanmalıdır.

Yaşlılık ve yaşlılık hakları kanımca iki yönüyle ele alındı. Az önce meslektaşımın söylediği gibi konu bir yönüyle ulusal, bir yönüyle de uluslararası hukuku ilgilendirmektedir. Anayasanın 5'inci maddesinde ifade edilen insanın doğuştan sahip olduğu onurlu bir hayat sürme, maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkını, refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak, sosyal hukuk devleti ilkeleri ile bağdaşmayacak ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmak yükümlülüğü karşısında yaşlılık ve yaşlı hakları ulusal; temel hak ve özgürlükler alanında uluslararası belgelere konu olması yönünden de uluslararası boyutta ele alınması gereken bir öneme sahiptir.

Özellikle Anayasamızın 61'inci maddesinin üçüncü fıkrasında yer verilen yaşlılar, Devletçe korunur, yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir hüküm ile yine 10'uncu maddesindeki kanun önünde eşitlik ilkesi konunun ele alınışında öne çıkmaktadır.

Yaşlılar ve yaşlılıkla ilgili anayasal ve yasal seviyede düzenlemelerin kısmen de olsa yeterli olduğu, bu konuda çalışmaların devam edebileceği az önce sayın meslektaşım tarafından dile getirildi. Burada önemli olan husus şudur: Yaşlılar devletçe korunur, yaşlılara sağlanan haklar ve mali kaynaklar devlet eliyle sağlanır, idari teşkilatlar kurulur. Bu açıdan bakıldığında yaşlılara yönelik sosyal hizmetler, nitelik itibarıyla birer kamu hizmetidir ve bu anlayışla, bu perspektifle konuya bakılması gerekir.

Yaşlılara yönelik sunulan kamu hizmetlerinde sorumluluk sadece merkezi idarede -bugün itibarıyla bakanlık ve Genel Müdürlük- değildir; aynı zamanda mahalli idarelerin de kendi mevzuatına göre -Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediyesi Kanunu, İl Özel İdaresi

Kanunu- sorumluluğu bulunmaktadır. Özellikle bu hizmetlerin sunumunda merkezi idare ile yerel idarelerin en üst seviyede eşgüdümün sağlanması amacıyla mevcut düzenlemelerin yeniden gözden geçirilmesi önerilmektedir. Bir diğeri ise eylem planları hazırlanırken yaşlı bakımı ve yaşlılara yönelik hizmetleri sunan ve bu yönden merkezi idarenin yükünü azaltan, yükünü sırtlayan özel teşebbüse yönelik teşvik ve destekleme politikaların da üretilmesi gerekmektedir.

Yaşlılara dönük hizmetlerin kamu hizmeti niteliğinde olmasının bence bir diğer önemli konu; özel teşebbüsün huzurevlerinde, bakımevlerinde çeşitli hizmetleri sunarken merkezi idarenin, -Bakanlığın- gözetim ve denetim yükümlülüğünü gereği gibi yerine getirip getiremediğidir. Bu konuda şunu da belirtmek isterim; idare günün koşullarına bağlı olarak değişen tekniğe, ihtiyaçlara ya da gereksinimlere göre özel teşebbüse yeni yükümlülükler getirebilir ve bunların yerine getirilip getirilmediği noktasında denetimin de yapılması gerekir. Bu denetim yükümlülüğü aynı zamanda idarenin anayasal ve yasal bir sorumluluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ben hizmetlerin sunumunda meslektaşımın atfı yaptığı Anayasa'nın 10'uncu maddesindeki eşitlik prensibinin yanı sıra aynı zamanda Cumhuriyetin temel nitelikleri arasında yer alan sosyal devlet, laiklik, insan haklarına saygı ilkelerine de vurgu yapmak istiyorum. Neden bu ilkeler? Çünkü idarenin faaliyetlerine yön vermesi nedeniyle. Devlet ve öteki kamu tüzel kişileri tarafından kamu hizmeti anlayışıyla yürütülecek yaşlılara dönük hizmetlerin niteliğinin belirlenmesinde bu ilkeler bize yardımcı olacak, yöne verecektir. Cumhuriyet'in nitelikleri aynı zamanda idarenin faaliyetlerine yön veren ilkeler olması açısından düşünülmesi gerekir. O halde yaşlılara dönük hizmetin sunulmasında eşitlik prensibinin dışında sosyal devlet, laiklik ve insan haklarına saygının öne çıkmasının, öne çıkarılmasının, bu ilkelere vurgu yapılmasının önemli olduğunu düşünüyorum.

Diğer yandan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun yaşlılara dönük hak ihlalleri konusunda eşitlik, ayrımcılıkla mücadele yönünden verdiği kararlarla ya da yerinde yaptığı denetimlerle -ki bunları basından takip ediyoruz- konunun temel hak ve özgürlükler bağlamında gündemde tutulması önemlidir.

Ben, önceki sunumda Genel Müdürümüzün merkezi idarece üstlenilen hizmetlerin niteliği hakkında ve yine Sayın Yazıcıoğlu'nun ulusal ve uluslararası hukuk boyutuyla ortaya koyduğu değerlendirme ve önerilere aynen katılıyorum. Bu açıdan mevzuatı ve uluslararası hukukta yaşanan gelişmeleri tekrar ederek sabrınızı zorlamak istemem. Zamanı daha yararlı kullanmak açısından özetlemem gerekirse: Bakanlığın yerel idarelerle eşgüdüm içerisinde

olması ve yine özel teşebbüsün yürüttüğü faaliyetlerin denetiminde temel normların belirlenmesi ve bu normların açık, şeffaf bir şekilde uygulanması konusunu yeniden dikkatinize sunmak isterim.

Soru ve cevap bölümü olacağı için ben müsaadenizle burada konuşmamı sonlandırmak istiyorum. Eğer soru gelirse memnuniyetle yanıtlamaya çalışacağım.

Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ederim, saygılar sunarım.

AYŞE CANATAN (Moderatör): Sayın hocamız Doktor Mustafa Aytaç ÖZELÇİ'ye çok teşekkür ediyoruz.

Kendisi yaşlıya verilen hizmetleri kamu hizmeti bakış açısı ile olması gerektiğinin altını çizmekte. Bu yaklaşımla baktığım zaman zaten yaşlı değil bütün insanlar için eve gelecek olan hizmetlerin, kamu hizmetlerinin insani boyut dikkate alınarak verilebileceğine dikkat çekti.

Burada hem uluslararası hem de ulusal belgelerin oluşturulması, bunların ulusal koşullara uydurulması konusunun da yine önemli olduğunun altını çizdi.

Güzel sunumu için kendisine teşekkür ederiz. Eğer sorularımız varsa bu soruları kısaca bütün konuşmacılarımıza da yönlendirerek ve kendinizi tanıtarak sormanızı istiyorum. Zamanımız kısa buyurunuz.³

ABDULCELİL ÖZBABACAN: Saygıdeğer konuklar, başta Kurum Başkanı Süleyman Bey'e çok teşekkür ediyorum. Siz değerli konuklara, böylesi bir gün düzenledikleri için bize bu fırsatları verdiler. İlk başta Sayın Genel Müdürüme Bakanlık adına teşekkür ediyorum. Benim de annem ve babam yaşlı, hakikaten eve geldiler ve evde aşılarını yaptılar. Gerçekten bu sağlık konusunda Türkiye'de biz dünyada yani sayılı memleketlerden biriyiz. Bu konuda hükümetin yaptığı bu politikalardan dolayı onlara da müteşekkirim. Benim önerim şu; siz bakanlık adına da burada olduğunuz için bunu bakanımıza götürürsünüz.

Bakanlıkta Genel Müdürlüğün yaşlılarla engelliler olarak ayrılması, yaşlılar enstitüsünün kurulması her üniversitede.

³ Devamında dinleyicilere soruları için söz hakkı verilmiştir.

Mesela hastanelerde nasıl protokol olmalı? Yaşlılara da bir özel yaşlılar polikliniği, onlara da öncelik tanınmalı sıra beklememeli.

Tüm ulaşım araçlarında belediyede olduğu gibi diğer ulaşım araçlarında indirimden ziyade onlara da bir öncelik tanınması gerekiyor. Yani onlara saygı ile buyurun sizi öne alalım şeklinde. PTT'lerde, özellikle bankalarda ve resmi dairelerde bu yaşlılar yollarda. Şu sıralarda bunlara öncelik tanınması için bir şey yapılabilir mi?

Bir de bu yaş sınırı yeniden belirlense, yaşlarımız gittikçe ilerliyor. Yani ortalama yaş olmalı. Şimdi kime göre yaşlı? Bu nasıl olacak?

Dolayısıyla bu konuda da televizyonlarda yani bugün eğitimi verilmeli, yani gençler nasıl saygılı davranacak yaşlılarımıza ve biz yaşlılar da gençlere karşı nasıl sabırlı olacağız? Yani otobüse giriyor diyor ki bizim gençlere, bakın diyor bağırarak.

Efendim biz böyle değildik. Toplu taşıma araçlarında yaşlılara özel bir yer mi ayrılmalı, belirli bir yerleri mi olmalı? Ben bu konuda tekrar teşekkür ediyorum. İnşallah bu bir başlangıç olur. Hepimiz kaliteli, sağlıklı bir yaşlanmayı hak ediyoruz. Saygılarımla.

AYŞE CANATAN (Moderatör): Teşekkür ediyoruz, sorumuz var mı?

GÜLSÜN ULUDAĞ ABAY: Merhaba, ismim Gülsün ULUDAĞ ABAY. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunda Uzman Yardımcısı olarak çalışıyorum. Benim sorum Mustafa Aytaç ÖZELÇİ Hocama.

Bu pandemi sürecinde özellikle 65 yaş üstü gruba uygulanan bir sokağa çıkma kısıtlaması olmuştu. Bu uygulamanın hukuki temelini değerlendirebilir misiniz? Bir de bunun gibi uygulamalar başka ülkelerde yapılmış mı? Bir örnek verebilerseniz çok teşekkür ederim.

MUSTAFA AYTAÇ ÖZELÇİ: Özellikle salgın -COVID-19- döneminde devletin birincisi kamu sağlığı, diğeri de temel hak ve özgürlükleri koruma konularında iki konumu öne çıkarmakta. Örneğin, kamu sağlığını korumak amacıyla seyahat özgürlüğü ve sokağa çıkma kısıtlaması arasında bir denge kurması gerekiyor. Her ikisi de aslında kamu düzenine ilişkindir. Devletin kamu sağlığını koruma yükümlülüğü olduğu gibi seyahat özgürlüğünü koruma yükümlülüğü de var.

Sokağa çıkma kısıtlamalarının yasayla ve ölçülülük ilkesine uygun olmak kaydıyla yapabileceği genel hukuk teorisinde kabul ediliyor; yani bu kısıtlamanın ya da sınırlamanın pozitif hukukta bir temeli bulunmakta. Ancak bu kısıtlamalar getirilirken, Anayasada temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında geçerli genel prensiplerin, ilkelerin dikkate alınması gerekir; bu bağlamda temel hak ve özgürlükler ancak kanunla ve Anayasanın ilgili maddesinde gösterilen sebeplere uygun olarak sınırlandırılmalıdır.

Bu sınırlandırmalardan biri de şu an itibarıyla 65 yaş ve üzeri yaşlılara yönelik sınırlandırmalardır. Yasal düzenlemelerle yapılmak kaydıyla hukuksaldır ancak bu kısıtlamaların yasal dayanağı bulunmadan salt genelgelerle yani idari düzenlemelerle yapılması bence hukuksal yönden tartışmalıdır. Hukuka uygunluk ayrı bir şey, yasaya uygunluk ayrı bir şeydir. Ben fakültede derslerimde öğrencilerime bu iki kavramı, konuyu anlatıyorum. İdarenin salgın döneminde aldığı kararların, uygulamaların hukuka ve yasaya uygunluğunu birlikte değerlendirmek gerekir diye düşünüyorum.

Devlet, merkezi idare salgın döneminde kamu sağlığının korunmasına yönelik yükümlülüğü ile temel hak ve özgürlüklere getirilen sınırlama arasında bir denge kurmak zorunda kaldı. Bu dengenin şu an itibarıyla kamu sağlığının korunmasına yönelik daha ağır bastığını söylemek mümkün. Ama salgının korunması için alınan tedbirlerin temel hak ve özgürlükleri sınırlandırmadaki temel ilkelerden olan kanunla sınırlandırma şeklinde uygulamaya geçirilmesi gerekir. Hukuka uygun olan da budur. 65 yaş ve üzeri kişilere getirilen sınırlandırmaların koşullar elverdiği ölçüde ve nihayetinde bugün itibarıyla ölçülü bir şekilde kaldırılabilceğini düşünüyorum. Bu zor bir konu, zor bir soru. Bu kararı veren merciler için de gerçekten zor. Bu sınırlandırmaları getirirken bir taraftan kanuna dayanma zorunluluğu, öte yandan ölçülü hareket etme yükümlülüğü bulunmakta. Bunun dengeye oturtulabilmesi gerekir. Bununla birlikte, yakın tarihte mahkemelerin verdiği kimi kararlarda, salgın nedeniyle konulan yasakların ihlal edilmesi nedeniyle verilen idari para cezaların yasal dayanaktan yoksun olması nedeniyle iptal edildiği de görüldü. Bu tartışılan bir konu ama önemli olan hukuken sistemi olması gerektiği şekilde oturtabilmek, kurgulamak; temel hak ve özgürlükleri yasayla sınırlandırmak, bu sınırlandırmada ölçülülük ilkesini göz ardı etmemek gerektiğidir.

AYŞE CANATAN (Moderatör): Çok teşekkür ederiz hocam. Başka var mı sorumuz? Evet, istersen son sorumuz olsun. Buyurun çünkü öğle arasından sonra bir oturumumuz daha var. Arada sorularımız varsa konuşmacılarımıza iletebilirsiniz. Buyurun teşekkürler.

SEVDE ŞENGÜL: Sevde ŞENGÜL, İnsan Hakları ve Eşitlik Uzman Yardımcısıyım.

Benim, Önal Bey'e bir sorum olacaktı. Öncelikle, bütün konuşmacılara verdikleri kıymetli bilgilerden olayı teşekkür ediyorum.

Şöyle ki, On Birinci Kalkınma Planı Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda da *bakım güvence sistemi oluşturulması* bir hedef olarak ele alınıyor. Bununla ilgili Müdürlüğünüz yakın zamanda Avrupa Birliği aracılığıyla iş birliği ile bir çalıştay düzenledi. Bakım Sigortası Çalıştayı ve burada ülkelerinden bazıları ülkelerindeki örnekleri sundular.

Bu bağlamda ben de *Türkiye'de bakım sigortası ile ilgili yaşlılara yönelik bakım sigortası* ile ilgili hangi aşamada olduğumuzu sormak istiyorum. Bu konuda çalışmalar ne noktada bir öngörünüz var mı? Ne zaman yürürlüğe girebilir? Böyle bir şey söz konusu mu?

Bir de siz de konuşmanızda kısaca değinmiştiniz. İngiltere'de huzurevlerinde kreşler açılıyor, huzurevlerinin belli kısımları kreşe çevriliyor ve bu kreşlerde kalan çocuklar huzurevindeki yaşlılarla ortak etkinlikler gerçekleştiriyor. Bu şekilde iyi uygulama örnekleri mevcut. Türkiye'de bununla ilgili şu an üzerinde çalıştığınız bu tarz çalışma veya proje var mı? Bunları sormak istiyorum. Teşekkür ederim.

ÖNAL İNALTEKİN: Öncelikle, bakım sigortası konusu, bizim de ajandamızda sürekli olan, son yıllarda sürekli dillendirdiğimiz bir konu. Bununla ilgili tabii ki çalışmalar var fakat çok yüksek sesle söyleyeceğimiz, şu aşamadayız diyeceğimiz bir çalışma değil. Bunu çok doğru söylüyorsunuz. Uzun dönem bakımda *bakım sigortası* artık belki geç kalınmış ama bir an önce başlaması noktası, sadece bizim bakanlığımızın değil tabii. Gerçi sigorta kısmı da bizim Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı içerisinde ama çok özel düşünülmesi gereken bir konu. Şu an neredesiniz projede dersiniz şu anda burada net olarak şu aşamada izleyeceğimiz bir konu değil ama bizim Bakanlığın ajandası içerisinde olan ve sürekli çeşitli çalıştaylarda konuşulan bir konu.

Onun dışında sizin bahsettiğiniz yaşlı kreşleri türü projeler bizde Avrupa'dan daha fazla var. Fakat belki bu o işte kendimizi tanıtmada da bunları gösterme noktasında da biraz zayıf kalabiliyoruz. Avrupa'da daha bu projeler çıkmadan önce biz çeşitli huzurevlerimizde çocuklarımızı bir araya getirerek bu dede, torun, nene, torun projesini uygulamıştık. Halen çok kuruluşumuzda da bunlar devam ediyor. Bazı kreşler, bazı okullar, anasınıfları öyle.

Bizim kreşler ile irtibat kurarak yaptığımız çeşitli projeler de var. Tazelenme Üniversiteleri var. Bizim yaşlılarımız bunun ilk örneği sanırım Antalya'daydı, orada başladı.

Bizim bir arkadaşımızın bahsettiği daha doğrusu soru mu, öneri mi tam anlayamamıştım araştırma merkezleri, üniversiteler de var. Birkaç üniversitemizin bu konuyla ilgili çalışmaları var ve kuruldu. Bu yaşlılık konusundaki araştırma merkezleri çoğu üniversitenin gündeminde var. Teşekkür ediyorum.

AYŞE CANATAN (Moderatör): Çok teşekkür ediyoruz. Ben son olarak ilave etmek istiyorum. Sayın Genel Müdürüm Ankara'da bu 60 Artı Tazelenme Üniversitesinin bir temsilcisi de bizim üniversitemiz. Bizim de bir Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezimiz var. Sabah rektör yardımcım da bahsetti. Daha çok yeni. Bir yıl oldu kurulalı ama bu konuda çalışmalar yapmaya, özellikle de üniversitede toplum bütünleşmesi adına, yaşlıların üniversite ile bağlantılarını artırmak adına birçok çalışma programımız var. Fakat bu salgın süreciyle birlikte çok işte yüz yüze gelemediğimiz için bu çalışmalara da başlamadık. Ama online olarak bu çalışmaların sürdürüldüğü kuruluşlar, üniversiteler, merkezler, dernekler de mevcut. Ben ilk doktora tezimi yaptığım zaman Türkiye'de bu uygulamalar yoktu. Yurt dışı ziyaretlerimizde filan gördüğümüzde çok heyecanlanıyorduk. Anaokulu, ilköğretim, yaşlıların günlük geldikleri merkez, hepsi bir avluya bakıyor, hepsi birbirinin çalışmasından haberdar olacak şekilde etkinlikler düzenliyordu. Bu ve bu tip çalışmaların gittikçe arttığını görmekteyiz.

Evet, ben çok teşekkür ediyorum. Bütün sunum yapan katılımcılarımıza ve siz hazırına. Şimdi bu oturumu kapatıyorum.

SUNUCU: Sayın Moderatörüm, Başkan Bey'in kıymetli konuşmacılarımıza plaket takdimi olacak, dilerseniz son cümlelerinizi de onun üzerine alalım.

AYŞE CANATAN: Evet, şu anda Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanımız Sayın Süleyman ARSLAN Bey'in bir plaket sunumu olacak katılımcılarımıza. Daha sonra toplantıyı sonlandıracağız. Sanırım, bir saat sonra başka bir oturum olacak.

2.OTURUM

SUNUCU: Kıymetli Konuklar, Değerli Hazirun. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun düzenlediği Yaşlı Hakları Forumunun ikinci oturumuyla panelimize devam ediyoruz.

Oturumumuzu yönetmek üzere Oturum Başkanımız Dr. Mustafa Aytaç ÖZELÇİ'yi sahneye davet ediyorum.

Oturumumuzun başlığı “COVID-19 Pandemi Süreci ve Yaşlı Hakları” olacak.

Şimdi de 65+Yaşlı Hakları Derneği Başkanı Dr. Remziye Gülüstü SALUR “Yaşlılara Yönelik Ayrımcılık” başlığıyla bizlerle birlikte olacak.

Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi'nden Profesör Dr. Erol Nezih ORHON Hocamızı sahneye davet ediyorum. “COVID-19 Pandemisi Boyunca Yaşlı Bireylere Yönelik Ayrımcı Medya Dili” konuşmasının başlığı olacak.

Son olarak da Profesör Dr. Ayşe CANATAN Hocamız, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden, “İnsan Hakları Perspektifinden COVID-19 ve Yaşlı Hakları” temalı bir sunum gerçekleştirecek.

Şimdi ben sözü Oturum Başkanımıza veriyorum. Buyurun Başkanım.

MUSTAFA AYTAÇ ÖZELÇİ (Moderatör): Teşekkür ederim.

Kıymetli Konuklar, yeniden merhaba. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun düzenlediği Yaşlı Hakları Forumunun ikinci oturumunda birlikteyiz.

Sabah, öğleden önceki ilk oturumda, yaşlılar ve yaşlı hakları üzerine ulusal ve uluslararası hukuktaki gelişmeler ele alındı. İkinci Oturumumuzda ise özel olarak COVID-19 Pandemi Süreci ve Yaşam Hakları başlığıyla ele alınacak.

Üç kıymetli katılımcımız-konuşmacımız var. Ben öncelikle kendilerini sizlere takdim etmek istiyorum.

İlk konuşmacımız Yaşlılara Yönelik Ayrımcılık başlığı altında Dr. Remziye Gülüstü SALUR, 65+ Yaşlı Hakları Derneği Başkanı, sunumunu gerçekleştirecek.

Sayın SALUR, İstanbul Tıp Fakültesi mezunu, mezun olduktan İstanbul Tıp Fakültesi'nde yüksek lisansını, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde doktora eğitimini tamamlamıştır. 2014 yılında 65+ Yaşlı Hakları Derneğini kurmuştur. Aynı zamanda Derneğin Yönetim Kurulu Başkanı olarak görev yapıyor. Klinik araştırma faaliyetleri dışında dernek çalışmalarının bir parçası olarak çeşitli üniversitelerde misafir öğretim üyesi olarak dersler vermekte. Konu kitap bölümleri yazmakta. Belediyeler, yerel idareler başta olmak üzere yaşlılara hizmet veren tüm kamu kurum ve kuruluşlarla iş birliği içinde yaşlı yaşlılık ve finansal farkındalık başta olmak üzere çeşitli alanlarda eserler üretmekte ve aktif olarak çalışmaktadır.

Ben sözü Sayın SALUR'a bırakıyorum buyurun, söz sizde.

REMZİYE GÜLÜSTÜ SALUR: Sayın Başkanım, kamunun, akademinin ve sivil toplumun değerli üyeleri, değerli katılımcılar. Bu davet için bu toplantı için çok teşekkür ederim. Sivil toplumu burada temsil etmek çok önemli sorumluluklarımızdan bir tanesidir.

Yaşlıların gereksinimlerinin duyulur olması bizim Derneğimizin kuruluş amacı. Yaşlı ayrımcılığının gündemde olmasını isteyen bir dernek kurduk. Biz, 7 sene önce 65+ Yaşlı Hakları Derneğini kurduk o zaman yaşlı sözcüğünü bir dernek adında kullanmamıza bile direnç olan bir dönemdi. Kaldı ki yaşlı haklarının Türkiye'de konuşulur olduğunu görmek için erken günlerdi, hatta dünyada konuşulması için erken günlerdi ve o zaman böyle bir pandemiye yaşayıp, bu pandemide yaşlı ayrımcılığının günlük hayatta hak savunuculuğumuzun odağına oturacağını hiç tahayyül etmemiştik biz.

Hatta ben çeşitli konuşmalarda derdim ki, biz yaşlı haklarını mağduriyetler üzerinden tanımlamıyoruz, yani *bir insanın hakkı neyse yaşlının hakkı da odur. Yaşa özgü ayrımcılığa uğramasınlar yeter ki derdik* ama pandemi süreci bir taraftan projektörleri yaşlıların üstüne tuttu, bir taraftan da onların mağdur rolünde haklarını talep etmeye başladıklarını görür olduk.

Ayrımcılık nedir? Yaşa bağlı ayrımcılık ya da literatürde yaşcılık olarak da geçiyor. Bu çok yeni. Bir rapor yayınlandı. Dünya Sağlık Örgütü Global Raporunu yayımladı. Birkaç gün önce yayımlandı bu rapor. Orada da tanımlandığı üzere yaş ayrımcılığıyla ilgili olarak *yaş; insanları bölen, dışlayan, ötekileştiren, onlara zarar veren, dezavantajlı duruma düşüren, adaletten yoksun bırakan, toplumun birlik ve beraber birliğini bozan bir faktör oluyorsa biz buna yaş ayrımcılığı diyoruz.*

Dünya Sağlık Örgütü'nce, 2021 ile 2030 arası sağlıklı yaşlanma yılı ilan edildi. Biz de iki yıl önce yaşlılar yılını yaşadık ve o zaman ilk yaşlılık kurultayı Ankara'da yapıldı ve çeşitli komisyonlarda yaşlılık meselesi tartışılırken ben de Yaşlı Hukuku Komisyonunda görev almıştım. Cafer Bey de oradaydı. Yaşlı konusunu biz uzun zamandır konuşuyoruz.

Burada küçük bir düzeltme yapacağım. Sayın Moderatörümüz elinize giden listede karışıklık olmuş. Ben tıp doktoruyum. İstanbul Tıp Fakültesi'nde Nöroloji ihtisası yaptıktan sonra üst ihtisasımı Kognitif Nöroloji, Demanslar ve Hareket Bozuklukları alanlarında Şikago'da yaptım. Döndükten sonra da çok ağırlıklı olarak demans ve hareket bozuklukları yani yaşlı hastalarla çalıştım.

Tabii yaşlı hastalarla çalışmak, onların ve ailelerinin yaşam yolculuğuna on beş belki yirmi sene yol arkadaşlığı etmek anlamına geliyor. Aslında, biraz bizim bu derneği kurarken çıktığımız yol, sağlık ya da hasta odaklı bir dernek kurmaktır.

Yaşlılık konusunda, sağlık sınırlaması ile yetinilmeyip yaşlılığın her alanına büyüteç tutulmaya kalkışılmasının temel sebebi de hiçbir zaman insanların sorununun, sadece bir alanda, sadece sağlıkla, sadece bir hastalık tanısı ile ilgili olmadığı, onların yaşam koşulları, karakterleri, aile, sosyal destek mekanizmalarının olması ya da olmaması, yoksullukları, temel ihtiyaçlarını karşılama kapasiteleri ile ilgili olduğunu gördük.

Burada, hem bireysel düzeyde, aile düzeyinde hem de toplum olarak hem de global ölçekte yaşlı meselesinin başka bir bakışla ele alınması gerektiğini bu işin sahasında-mutfağında olan herkes söylüyor ve konuşuyor. Aslında biz yaşlılık meselelerini konuşurken birkaç senedir hep bunu vurguluyoruz. Sorunları biliyoruz, sorunları görüyoruz. Biz artık çözüm yolları nasıl olmalıdır ve nasıl düzeltilmelidir bunu konuşmalıyız diye yaklaşıyoruz konuya. Pandemi bu açıdan da hepimiz için öğretici oldu.

Pandemi nasıl başladı? İşte ben Mart'ın ikinci haftasında da dernek adına televizyon kanalı, televizyon kanalı gezdim. İşte eğriyi düzeltmemiz lazım. Özellikle yaşlılar çok yüksek risk altında. İşte, 80 yaşını geçenlerde ölüm riski %15. İtalya'da, İspanya'da yaşlılar huzurevlerinde ölüme terk ediliyorlar. İşte, yoğun bakımlar doluyor. Ülkemiz böyle bir hastane doluluğu yaşamaz ama ne olur, evde kalın, evde kalın diye büyüklerimize- yaşlılara yüksek bir risk grubundaki kronik hastalara biz duyuruda bulunmaya gayret ettik ve işte hayat eve sığar kampanyaları başladı hemen. Ardından da zaten sokağa çıkma kısıtlamaları geldi.

Şimdi sokağa çıkma kısıtlamaları geldiğinde önce 65 yaş üstüne arkasından çocuklara geldi. Yani yayma potansiyeli yüksek olan çocuklarla yayılması halinde yüksek risk altında olanlar adeta eve kapatıldılar. Açıkçası klinisyen kimliğimle, hekim kimliğimle pandeminin bizi nereye götüreceğini bilmediğimiz o ilk günlerde benim için de teslim olunması gereken bir karardı. Çünkü önümüzü görmemiz gerekiyordu.

Tedavi ne olacak, aşı ne olacak, hastanelerin cevap verme kapasitesi nasıl olacak o dönemde tabi. Yani şöyle söyleyeyim, benim işte biriniz arkadaşım da dâhil meslekler, iş kayıpları yaşadık. Her aile kıyısında köşesinde her mahalle konusunda komşusunda kayıplar yaşadı. Çok zor ve travmatik günlerdi ve olağanüstü koşullarda hayatla baş etmeye çalışıyorduk.

Aslında, çok güzel bir şekilde bir yandan yaşlılara, birazdan dinleyeceğimiz çok ayrımcı bir dille özellikle sosyal medyada saygısız yaklaşımlar olurken adeta mağdur oldukları bir durumda onlara; “siz evde kalın, siz karışmayın, sizin yüzünüzden hastalık yayılır ya da işte hastaneler dolar, işte hastalanmayın, ölürsünüz” gibi bir tehditle onlar baş başa kalırken bir taraftan da vefa destek grupları kuruldu. Herkes kendi ailesinde kendi mahallesinde, eşine-dostuna nasıl yardım edeceğinin yollarını aradı. Aslında kimse açıkta kalmadı diyebileceğimiz kadar pandeminin erken döneminde bir seferberlik hali gördük. Bu bize biraz umut da verdi. Yani zor günlerde nasıl bir arada olabildiğimizi gördük.

Tabii, süreç uzayınca hepimizin üstündeki çeşitli baskılar arttı. O işin ekonomik anlamında insanların yaşamlarını sürdürmesi zorlaştı. İşte uzayan sağlık sorunları, sosyal yoksunluklar, psikolojik olarak herkesi sıkıntıya soktu ve başta yaşlılar olmak üzere insanların birbirinden destek alma kapasiteleri de çok azaldı. Belki yaşlı bir insanın normalde ona her gün uğrayan bir çocuğu vardı ya da haftada üç beş kere uğrayan bir akrabası vardı. Sokağa çıkma kısıtlamaları nedeniyle giderek kısıtlamalar da artınca işte sadece bir alışveriş paketi kapısına bırakılan, hiçbir sosyalleşme yaşamayan, işte o dar izin verilen saatlerde hava alması, hareket etmesi için yeterli olmayan birtakım özgürlükler yaşayan yaşlı insanlar gördük ve klinik pratikte ben şunu çok yakından gözledim.

İlk 2-3 ay çok acil sorunu olmayan hiç kimse ne hastaneye ne doktora gitmedi. Özellikle yaşlılar arasındaki bu kişiler genellikle ekonomik, sağlık sorunları olduğu için 3-6 ayda bir, hadi bilemediniz senede bir doktora, hastaneye, kontrollerine, tedavilerine gitmesi gereken insanlar. Bir de hareketsizliğin kalp damar hastalıkları riskini, eklem hastalıkları riskini

arttırması ile artık pandeminin birinci yılında oldukça baş edilmesi güç evde kalmanın bedelleri ile hem fiziksel sağlık anlamında hem ruh sağlığı anlamında karşılaşılıyor ve içe kapanmaların, hayata küsmelerin çok daha yoğun olduğunu görüyoruz.

Güzel şeyler de olmadı mı yine? Avrupa ülkelerine kıyasla bizde böyle korkutucu huzurevi kayıpları olmadı. Bakanlığımızın huzurevlerindeki korumacı yaklaşımı, personellerin izne çıkmadan, çok fedakârlıkla, oradaki sakinlere destek vermeye devam etmeleri. Uygulanan strateji çok koruyucu olduğu için gerçekten korktuğumuz şeyle karşılaşmadık. Büyüklerimizden de çok güzel atlatanlar oldu, hasta olsa bile rahat atlatanlar oldu.

Sağlık sistemimiz de aslında buradan güzel bir sınavla çıkıyor aşının gelmesiyle birlikte...

Biz yani derneğimiz, başında da biraz tabi sağlıkla ilgili tedbirleri öne çıkaran söylemlerimiz olunca da yaşlılar eve kapandı ve daraldılar diye bazı aktivist yaşlılardan eleştiriler aldık. Siz bizim haklarımızı yeterince savunmuyorsunuz, meydanlara dökülmek lazım, biraz daha isyan etmek lazım diye. O dönemde biz biraz böyle işte rakamları tıbbi bilgiyi istatistiği de dünyada çok yakın takip ediyorduk. Çok itidalli davranma sorumluluğuyla bütün konuşmaları, basın bildirilerini hazırlıyorduk ama.

Bu aşı olduğunda birçok ülkeden de etkin bir biçimde Türkiye’de ileri yaş grubu, sağlık çalışanları ve ileri yaş grubunun öncelikle aşılarmaya başlanması ve gerektiğinde bunu evinden çıkamayan kişilerin evlerinde aşılarması şeklinde yapılması gerçekten bir çeşit samimiyet testiydi, bir turnusol kâğıdıydı.

Burada yaşlıları eve kapatmak bir kötü niyetle değil de sonuçları zorlayıcıydı ama hakikaten bir koruma duygusuylaıydı.

Şimdi tabii bu pandemi süreci ile ilgili kullandığımız bu koruma-sahip çıkma laflarının ben aslında yaşlı hakları dilinde doğru bir yaklaşım olmadığını düşünüyorum. Bizim derneğimizin bakış açısında yaşlılığa yaklaşımda bir dil oluşturma kaygımız var.

Gene bu Global Yaş Ayrımcılığı Raporu’nda da zikredilen üç öneri var; iyi araştırmalar yapılması, örnekler geliştirilmesi ve kuşaklararası etkileşim tavsiye ediliyor. Bir de yaşlılıkla ilgili yeni bir hikâye oluşturmaktan bahsediliyor. Aslında, bizim derneğimizin yapmaya çalıştığı, sivil toplumda başka örnekler de bu yolda tam da böyle bir hikâye oluşturmaya çalışmak.

Yaşlılık, kendine özgü değişimlerin olduğu ama engellilikle, yalnızlıkla, hastalıkla, yoksulluklarla, yoksunluklarla özdeşleşmemesi gereken bir yaşam dönemi.

Pozitif ayrımcılık lafını çok kullanıyoruz. Ben pozitif ayrımcılığa ancak mağduriyet olduğu durumlarda, bir engel veya ciddi bir yoksunluk olduğu durumda tarafım. Aslında ideali tabi pozitif ayrımcılığa ihtiyaç olmamasıdır.

Bir yaş dönemi gibi yaşanabilse yaşlılık. Bu çok kolay olmayabilir ama Türkiye İstatistik Kurumunun son verilerine de baktığımızda yaşlı nüfusun üçte ikisinin aslında 65-74 yaş arasında olduğunu görüyoruz. Gelişen tıbbi koşullar, aktif yaşam modelleriyle de aslında 65-74 penceresi çok aktif, sağlıklı, üretken, hayatın içinde olunabilen veya yaşlı zorluklarıyla yaşanmayabileceği bir yaşam dönemi. Dolayısıyla, biz mevcut 9 milyona varan yaşlı nüfusumuzun yaşlı nüfusumuzun üçte ikisini 6 milyonunu aktif, sağlıklı hayatın içinde tutuyorsak daha çok ihtiyacı olabilecek kalan 3 milyonla destek verme kapasitemiz, sahip çıkmak gerekiyorsa sahip çıkma kapasitemiz çok daha yüksek olacaktır. Gene de öneriler arasında dediğim gibi, yaşlıların görünür, seslerinin, ihtiyaçlarının duyulur olmasını sağlayacak bilimsel araştırmalar, sosyolojik araştırmalar çok önemli.

Bu sabah dinlediğimiz değerli çalışmanın sonuçlarına baktığımızda bize önemli ipuçları veriyor ama burada ben her zaman konuştuğumuz, hatta İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden Murat ŞENTÜRK Hoca şimdi yeni bir TÜBİTAK araştırması planlıyor. Onun hazırlık toplantısında da aynı şeyi konuştuk.

Biz aslında bu çalışmalara katılamayanların, gönüllü olamayanların, o sorulara cevap veremeyen ihtiyarların, ihtiyaçları neler? Niye o çalışmalara bile cevap veremiyorlar? Niçin o çalışmada 5600 kişiden sadece 800'ü 75 yaşın üstünde? Biraz bunlara da odaklanmamız, sesi duyulmayanların ihtiyaçlarını daha iyi tanımamız ve anlamamız gerekiyor diye düşünüyoruz. Bunu öncелеmek gerektiğini savunuyoruz. Ancak, bütün bu veriler bize ışık tutuyor ve yol gösteriyor. TİHEK'e bu konudaki öncülüğü için gerçekten çok teşekkür ederiz.

Ben, bu oturumda, görebilseydim değerli araştırmacımızdan şeyi sormak istiyordum. Anketin yaşa göre kırılımları nedir? O araştırma sonuçlarını çok merakla bekliyorum. 2 dakikada çözümleri söyleyeceğim çok zaman aşmadan.

Biz yaşlı yalnızlığının, hastalık sorunlarının ve yaşlı yoksulluğunun yaşlılık dönemini zor yapan faktörler olduğunu görüyoruz. Şimdi bunları çözmenin odağında birkaç tane şey var.

En başında kuşaklararası etkileşim ve dayanışma var. Sadece yaşlılar gençlerle mutlu olduğu için değil, çocuklarla mutlu oldukları için değil. Ben bu kuşaklararası etkileşime mutlaka orta kuşağı da dâhil ediyorum.

Çünkü sırf çocuklarla yaşlıları kreş, huzurevi kombinasyonuna koyduğunuz zaman çok asimetrik bir etkileşim oluyor ve kreş çocuklarını sadece huzurevi modelinde yaşlı görmesini de istemiyorum. Bu çok tartışılabilir bir konu elbette. Bir arada yaşayan kuşakların, bir arada olduğu ya da birbirine dokunduğu ya da aynı mahallede olduğu modellerin çoğaltılması, artırılmasını ve yerinde yaşlanmanın mümkün olduğu yerde **yerinde yaşlanma modellerinin artırılması** gerektiğini savunuyoruz.

İkinci olarak da teknolojik değişim geldi. Burada yaşlılar onun dışındalar ve TÜİK verilerine göre 5 senede internet kullanımı 5 katına çıktı. Yaşlılarda internet kullanımı %25. Çok hızla artıyor ne kadar güzel ama bunu etkin kullanmak ve güvenli kullanmak.

Bizim dernek olarak da 1 Nisan'da yeni başlayacağımız bir Avrupa Birliği projemiz var. Yaşlıların teknoloji kapsayıcılığı, akıllı telefon kullanımı. Bu nedenle sosyal hayata, sağlık hizmetine, finansal hizmetlere kolay ulaşmaları çok önemli bir çalışma hedefimiz.

Bunun dışında biz dernek olarak bir şeyi daha çok önemli buluyoruz. Özel sektörde de, finans sektöründe de, hukukta da, işte inşaat sektöründe de, biz her yere tabir caizse burnumuzu sokuyoruz, yaşlıyı anlatıyoruz. Yaşlının ihtiyaçlarını anlatıyoruz. Medyanın yaşlıyla ilgili dili konuşulacak. Onu düzeltmeye çalışıyoruz. Sosyal medyada yaşlı kendini göstere istiyoruz.

Bir de yaşlı hakları ve ruhu konuşulacaksa benim en başından beri bir demans uzmanı olarak çok derdini gördüğüm gri alanda olan yaşlıların, yani tam bağımlı olmayan zihinsel kapasitesi yeni bozulmakta olan yaşlıların haklarının ve hukukunun, onların ihtiyaçlarının daha görünür ve karşılanır olması gerekiyor. Kanunlar bu ihtiyaçları görmez ve karşılamazsa kuralsızlıklar, yolsuzluklar, haksızlıklar meydana boş buluyorlar.

Dikkatiniz için çok teşekkür ederim. Tartışmaya da devam edebiliriz.

MUSTAFA AYTAÇ ÖZELÇİ (Moderatör): Hocam, değerli sunumlarınız için çok teşekkür ederim.

Özellikle, Sayın SALUR'un sivil toplum faaliyetlerinin özelinde 65+ Derneğinin yürüttüğü faaliyetleri, yaşa bağlı ayrımcılık, yaşlı yalnızlığı, yaşlı yoksulluğu ve bu konudaki tespit ve çözümleri çok değerli, kıymetliydi. Hocam tekrar çok teşekkür ederim.

Şimdi sıradaki konuşmacımız Profesör Dr. Erol Nezih ORHON. Hocamız, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi. Öğretim üyeliği yaptığı fakültede aynı zamanda dekan yardımcılığı ve dekanlık görevinde bulunmuştur. Sayın ORHON, halen Sinema ve Televizyon Bölümü'nde bölüm başkanı olarak görevini yürütmektedir. Yurt dışında Almanya'da misafir öğretim üyesi olarak dersler vermektedir. Özellikle yaşlılar ve sığınmacılar gibi kırılgan grupların iletişimi ve medya ile ilişkileri konularında çalışmaktadır. Sağlık İletişimi Kategorisinde Türkiye Halkla İlişkiler Büyük Ödülü sahibidir.

Erol Hocam söz sizde buyurun.

EROL NEZİH ORHON: Herkese Merhaba. Sayın Başkanım, davetiniz için teşekkürler. Ayrıca gelen konuklara da teşekkür ederim.

Ben iletişimle ilgili süreçleri oyunlaştırmaya çalışan biriyim ve oturduğum andan itibaren de baktım acaba ne kadar kişi ekranına bakıyor ya da bize bakıyor diye. Yarıdan fazlası ekranıyla düzenli olarak bir ilişki içindeydi. Elbette, hayat devam ediyor. İşler var, güçler var, alışverişler var ama ben, bundan kendime ne öğretebilirim diye de sormadım değil. Benim işim buradan oyun üretmek.

İsterseniz hem TİHEK'in hem bugünkü etkinliğin hem de yaşlıların daha görünür, daha yaygınlaşır bir hale gelmesi için en azından bundan sonraki bölümde bir oyun oynayalım. Yapmak istediklerinizden alıkoymayalım sizi. Anladığım kadarıyla bu ekranlar sadece e-maillere yanıt vermek için değil. Sosyal medya işte yakınları görmek için de kullanılıyor. İsterseniz bir hashtag kullanalım, TİHEK olsun. Sosyal medyada varsınız değil mi Sayın Başkanım? Tamam. Yaşlılık Haftası olsun.

Diğeri de en azından ben kendi sunumum için söyleyeyim buradan. Bugün bu sunumdan cebinize koyup çıktığınızı düşündüğünüz bir iki ifade varsa onları lütfen paylaşın ve yaygınlaştırın, başka hiçbir şey istemiyoruz. Ortaklaşalım bu konuda olur mu? Çünkü ben gerçekten bir aydır hazırlanıyorum bu sunuma.

Başkanım uygun mu? Sizin için bu hem görünürlük hem de bir yaygınlaştırma projesine de dönüşsün. Tabii o zaman bence ekrana bakmak da bizim için de anlamlı hale gelir.

Ben sunumu yaparken siz söyleyin başkanım. Siz söyleyin hangi hashtagleri kullanalım?

SÜLEYMAN ARSLAN: Aslında maalesef orada bir eksiklik olmuş. Ben şimdi siz söyleyince fark ediyorum. Bizim hashtaglerimizin olması lazımdı. Hem TİHEK kullanalım hem de Yaşlılar Haftası.

EROL NEZİH ORHON: Yani yaşlılık mı, yaşlılar mı haftası?

SÜLEYMAN ARSLAN: O konuda da bir şey var. Bizde baktığımızda, medyada da baktığımızda, hangisini kullanacağız. Açıkçası karışık.

EROL NEZİH ORHON: Bence sivil toplum söylesin adını. Sivil toplum koysun adını.

SÜLEYMAN ARSLAN: Açtık mı hashtag? TİHEK olsun tamam. Bir paylaşım yapar mısınız TİHEK üzerinden. Aslında yansıtır olmamız lazım. Bu bizim eksikliğimiz. Başında bu hashtagin olması ve onun üzerinden gün boyu paylaşımların o şekilde gitmesi lazım. Evet, var mı paylaşım, herhalde ben açacağım gibi gözüküyor. Bizim sosyal medyayla ilgilenen arkadaşlarımız yok mu? Evet, Yaşlılara Saygı Haftası var. Yaşlılar Haftası da var. Peki, Yaşlılara Saygı Haftası yanına bir de ben şey ekleyeceğim. TİHEK'i de ekleyeceğim. Çok özür diliyorum. Evet, şimdi bir mesaj atalım. Şimdi yaşlarımıza mı diyelim? Buraya yaşlılarımıza saygılarımızı arz ediyoruz diyeceğim.

EROL NEZİH ORHON: Koşulsuz saygı. Yani bir şeyi başardıkları, becerdikleri bir şey sözünü dinledikleri için değil, koşulsuz saygı.

SÜLEYMAN ARSLAN: Evet,

EROL NEZİH ORHON: Herkese tekrar merhaba. Hoş geldiniz. Biz açıkçası son herhalde 10-11 yıldır medyada ister geleneksel medya olsun ister sosyal medya olsun, internet olsun, yaşlıları, yaşlılığı ve yaşlanma kavramını izlemeye çalışıyoruz. Dediğim gibi daha çok kırılgan gruplarla ilgili içerikleri takip etmeye çalışıyoruz. Büyük verilerin üzerinde bunları incelemeye çalışıyoruz.

İsterseniz ben son 10 yıldan bugüne kadar nereye dönüşmüş medyanın söylemi, tarifleri bunları hızlı bir şekilde paylaşayım.

Şimdi Pestalozzi'nin çok önemli bir sözü var. Bence onunla başlamayı da çok değerli buluyorum. Bizler sadece yaptığımız kötülüklerden sorumlu değiliz. Elimizde, hepimizin medya başta olmak üzere büyük fırsatlar var, iyilik yapmak üzere ama yapmadığımız iyiliklerden de sorumluyuz. Yani insan olarak sadece kötülüklerinden sorumlu değiliz. Onun için gerçekten eğer kamu hizmeti veren bir medyadan bahsediyorsak yapabileceklerini yapmadığı zaman aslında aynı kötülükleri yapan insanlarla ya da gruplarla ortaklaşmış oluyor. Maalesef burada kaçırılmış fırsattan bahsediyoruz ve hızlı bir şekilde aslında.

Biz, beni affediniz meseleyi biraz file benzettim, neden fil kocaman? Herkes yaşlılıktan, yaşlanmaktan bahsediyor ama birisi bacağından bahsediyor, biri kulağından bahsediyor, biri hortumundan bahsediyor hatta yüksek sesle.

Ben size şunu söyleyeyim, yaşlılık, yaşlanma ya da yaş dediğimizde İstanbul Etiler'deki bir yaşlıyla Van'ın Yalım Erez Mahallesi'nde, yokluğun başkenti sayılabilecek bir yerdeki yaşlının ihtiyaçları, hak talepleri, dertleri aynı olabilir mi? Tek tip bir yaşlıdan, tek bir yaşlanmadan bahsedebilir miyiz? Topyekûncü bir yaklaşımdan söz edebilir miyiz?

Bu noktada ben medya açısından söyleyeyim, iletişim açısından söyleyeyim. Böyle soyut bir işte az önce söylediğim gibi çok özür dileyerek senin file benzettığın soyut bir yaşlılık, yaşlılar kavramı var ama kime dokunduğu belli değil.

Bunu isterseniz çocuklara benzetelim. Gerçekten playstation oynayan bir çocukla imkânı olmayıp tencere kapağını aşağı çevirerek oynamaya çalışan bir çocuğun ihtiyaçları nasıl buluşamıyorsa Ankara'daki bir yaşlıyla belki Tokat Niksar'daki bir yaşlının ihtiyaçları, beklentileri o noktada bir olmuyor. Onun için gerçekten bunu ayırtırmak lazım. Yani kitlesel-kamusal bir hizmeti tek tipleştirmek yerine demeyeyim, yanına dar alanda tarif edilmiş çabalara, çözümlere de ihtiyaç var diye düşünüyorum ancak ben medya açısından bakmaya çalışıyorum.

Dikkat ederseniz biz 2000 yılından itibaren baktığımızda aslında neredeyse yıl 2021 olmuş ki bazı bölümleri son 11 yıla dayanıyor şunu söyleyeyim, en çok köşe yazarlarına düşmüş bu iş.

Ben sonda söyleyeceğimi başta söyleyeyim. Medyada yaşlılık, yaşlanma üzerine uzman yok, kim ne diyeceğini bilmiyor ve o yüzden buradaki uzun laflar dış kaynaklardan alınanların hallice tercümelemleri halinde yer alıyor. O yüzden hatta birazdan ileride söyleyeceğim. Başka bir

şey söyleyeyim. Bizim basınımızda, medyamızda yerli yaşlı görme şansımız yok. Sarışın Alman nineler, Helgalar, sarışın Alman Hanslar bizim yaşlılarımızın yerine konmuş durumda. Basınımıza, medyamıza bir bakın bakalım yaşlılar deyince. Hemen oynayalım oyunu, lütfen girin, bakın. İddia ediyorum yaşlılar deyince Türk yaşlı göremeyeceksiniz. Akıllı telefonunuz size Türk yaşlı bulamayacak.

Devam edelim en çok yaşlıları kim konuşmuş peki?

Gazetelerde köşe yazarları içerisinde Osman MÜFTÜOĞLU konuşmuş, yazmış, çizmiş. Gerçekten bir ikinci ismi, tutarlı bir şekilde takip eden ikinci bir ismi bulamadık. Bir serpinti halinde ve maalesef yaşlılar ve yaşlılık konusu en çok ne zaman yazılmaya değer bulmuş? Krizlerde. İşte onlar da mağdurlar olarak. Bakın, insani krizlerde bile iki tane tariftten yararlanıyoruz ya mağdursunuz ya da kurtulansınız ama insani sözleşmelerde yazılı olmayan bir hüküm var. Hiçbir insanı mağdur-kurban olarak gösteremezsiniz, göstermemelisiniz ama bizim basınımız, medyamız maalesef birazdan daha detaylı göstereceğim, hep kurbanlaştırmaya çalışıyor. İşte bunlar yazık, zavallı. İşte bunlar, bunun sonucunda zarar görenler, diye. Hâlbuki daha olumlu bir şekilde tarif edilebilmesi gerekiyor.

Ve yaşlanmaya baktığımızda, yaşlanma kavramı da neredeyse büyük oranda hep köşe yazarlarına sıkışmış ama düzenli medya içeriği, haber içeriği bu konuda yok. Yaşlı dediğimizde 3000 haberi taramışız. Yine %30'u köşe yazarları tarafından alınmış. Yine dediğim gibi tatlı sarışınlar, pofuduk çiftler. Ama asla yerli bir örneği göremiyorsunuz, acaba utanılan bir durum mu biliyorum bizim yaşlarımız. Biraz öyle bir sonuca doğru gidiyor, böyle bir sonuç var.

Özellikle 700.000 içeriğin büyük veri analizini de ele aldığımızda yaşlılarla ilgili olarak yaşlılık başlığında, “**yaşlılık hastalığı ve işlemleri**” aranmış durmuş, arananlara baktığımızda. Demek ki, bu konuda düzenli bir içerik sunumuna, yapılandırmasına ihtiyaç var diye görüyoruz. Devam edenlerinde ise “**yaşlılık ve emeklilik**” konuları. Yani aslında ihtiyaçlar, haklarla ilgili bilgi akışına düzenli bir ihtiyaç var, yani bunu görüyoruz arananlardan.

Ve aynı zamanda yaşlanma ile ilgili olarak “**yaşlanma nedir**” bunu anlamaya çalışıyorlar.

Bakın birinci sırada yaşlanmayı açıklayan, tartışmaya çalışan içerikleri arıyorlar. “**Yaşlanma tedavileri ve yaşlanma belirtileri, acaba ben yaşılanıyor muyum?**” gibi soruların yanıtları ve gerçekten temel 4 grupta 5 grupta toplayabiliyoruz incelenen verileri.

Bir de “yaşlanmak istememek” meselesi var. Biraz çekinilen bir konu gibi geliyor buradaki tarifler, “**yaşlanma ve vücutta oluşan durumlar ile yaşlanma ve beraberlik**” yaşlanma tartışmaları, bunu anlama.

Bir de son ilginç bir alan var “**yaşlılıkla ilgili şüirler**” aranıyor. Böyle de bir zarif tarafı var. Bu da ayrı bir noktası.

Tabi yaşlılıkla beraber özellikle yine veri yılında yaşlılara ilişkin araştırmalarda “**yaşlı bakımevi fiyatları**” çok araştırılıyor. Yani bunun bize maliyeti ne olacak diye bir sorgulama var. “**Yaşlı bakım ücretleri, yaşlı bakım teknikleri, yaşlı bakımevleri ve programları**” na ilişkin bir içerik arayışı var. Bu çok önemli bir beklenti. Bunun çok yanıt bulmadığını herhalde söyleyebiliriz ama genel anlamıyla aslında medyaya baktığımızda gerçekten bir içerme, bir çeşitliliğin parçası olarak, temel bir bileşen olarak yer almadığı için “**yaşlılar marjinalleşmiş**” bir şekilde yer alıyorlar. Sesleri sınırlı. Az önce hocam söyledi: Gerçekten yüzlerini görmüyoruz, seslerini duymuyoruz, öykülerine tanıklık etmiyoruz. Sesi, yüzü ve öyküsü olmayınca da temsiliyeti de olmuyor haliyle bununla beraber. Onun için toplumun içerisinde bir yerde değilmiş gibi duruyorlar.

Sesleri sınırlı, sesleri sınırlı olduğu için dediğim gibi temsiliyetlerinde sorun var. Dolgu malzemesi maalesef gerçekten haber sayfalarında. Bu niteliğe benzetebileceğimiz bir şekilde yer veriyorlar ve gerçekten haberlerin temelde indirgendiği nokta şu kırıksıklığa ve yüz yaşına kadar yaşamaya indirgenmiş öykülerin içerisine sıkışmış durumdalar. Ötesinde daha detaylı anlamlı öyküleri yok.

Aktif emeklilik, aktif yaşlılık gibi boyutların fırsat olarak görülebilmesi gerekiyor. Gerçekten ve az önce de söylediğim gibi **güzellik endüstrisinin kurbanı durumunda medya** ve onun için aslında yaşlılarla ilgili sunulan en anlamlı öykülerde bu anti-ageing malzemelerine indirgenmiş durumda. Gerçekten orada “bu ürünü kullanırsanız yaşlanmanızı durduracağız” gibi bir durum var ve medya bir sığılıkta kalmış durumda.

“Önce hafıza gider sonra diğer ikincisini hatırlayamadım” gibi espriye sığınmış medya gerçekten. Yaşlıların sürekli hafızasının gittiğini vurgulayan haberler ve aslında birçok yerde temel bileşen olarak uygulanabilecek.

Mesela müzik kliplerinde yaşlı gören var mı içinizde? Bunlar yok.

Dizilerde ya mutfağa ya da bir çocuğa, bir yakına bakmakla sınırlandırılmış çok sınırlı yaşam alanlarındalar. Yeni bir şey öğrenemeyen, sürekli yardıma muhtaç görünen, sen anlamazsın dedeciğim, sen anlamazsın anneanneciğim denmiş durumların içerisinde. Ya da asla kendileriyle röportaj yapılmayan ama televizyon haberlerinde onlar hakkındaki haberlerle sınırlı tutulmuş.

Yaşlılar dediğimizde gerçekten şunu görüyoruz. Bir bastonla bir yaşlı, biri yürütecek yürüteçle beraber ya da dayandığı bir eşle beraber yaşlılar görselleştirilmiş. Yani yaşlılık, engellilik ve obezite birbiriyle ilişkilendirilmiş bir tür. Arzu edilmeyen, kaçılan bir kimliğin parçası yaşlılar, aynı zamanda yük olarak görülen bir ekonomik konu. Maalesef böyle tarif edilmiş. Bu çok açık. Ondan söylemiyorlar ama alt metin bu.

Yani aslında yaşlılık çok beklemediğimiz, içinde olmak istemediğimiz yeni bir sosyal deneymiş gibi sunuluyor.

Az önce de söylediğim gibi “katılımın bir parçası olamayan temsiliyet” ile ilgili, yüzlerini, seslerini, öykülerini duyamadığımız bireylerin topluma nasıl katılmasını bekliyorsunuz, ne gibi bir temsiliyet bulmasını bekliyorsunuz?

Ama ben aslında meseleyi COVID-19 ile ilgili bölüme taşımadan önce aile içindeki ilişkilerinden başlamak istiyorum çünkü aslında medya, biraz bu eko çemberlerinin de bir parçası haline geliyor.

Bakın bu slayt bence en önemlisi slaytımız. Biz bunu Eskişehir'de Odunpazarı ilçesinde yanılmıyorsam 122 tane ailedeki yaşlılarla beraber yaptık ve sayarsak 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 tane temel sonuca ulaştık; **“aile içi iletişimde yaşlılar COVID 19 pandemisi sürecinde nasıl etkileniyorlar?”** diye. Kendileriyle bağlantı kurulduğunda kısa ve teknik bir bağ kurulduğunu ifade ediyorlar. Aile üyelerine aktarmak istedikleri **“hislerini bir türlü paylaşamadıkları”**nı, buna fırsat bulamadıklarını ifade ediyorlar. Çok kestirme yani bir görev yerine gelmiş durumda. Sürekli **“sözlerinin çok kolay kesildiği”**ni söylüyorlar. Yine **“şunu yap, buna dikkat et, bunu yapmayı unutma”** diye sert ifadelerin yer aldığını söylüyorlar.

İletişim teknolojileri üzerinden de olsa işte farklı. Ayıptır ya da başka bir şeydir. **“Göz göze gelmek istedikleri”**ni söylüyor. Bu çok önemli ve maalesef konuşan **“aile bireylerinin kendilerine bakmak yerine sürekli başka şeylere doğru ilgilendiği”**ni söylüyorlar. Çok

insani talepler ama gerçekten bir bakın az önce benim de söylediğim gibi **“biraz ekranından bana vakit ayırabilir misiniz”** dememe benziyor.

Aslında kendileri ile kurulan iletişimin yaşlı bireylerin kendilerinin dinlenilmesinden çok aile bireylerinin konuşması üzerine bir ilişki aslında yani bak biz görevimizi yerine getiriyoruz, seninle konuşuyoruz gibisinden ve **“mümkünse aslında kendi hızlarında konuşulması”**nı istiyorlar. Paldır küldür bir diyalog olmasını istemiyorlar ve aslında şöyle çok zarif bir talepleri var; **“biraz yavaş konuşursa gençleri daha iyi anlayabilecekleri”**ni söylüyorlar, anlama çabalarını ifade ediyorlar.

Çok ilginç bir nokta çıktı, acaba **“eski aile fotoğraflarını bu ortamlarda paylaşamaz mıyız”** diye soruyorlar. Bakın müthiş bir ilişki kurma, bağlam kurma yöntemi, tarihle ilişkileriyle kültürleriyle.

Sürekli kendilerine tavsiye ve önerilerden biraz yorulmuş gibiler. Çocuk gibi davranıldığını ve bazen inciten yargılamalarda bulunulduğunu paylaşıyorlar. Gerçekten **“birazcık dinlenebilseler”**di, bunu vurguluyorlar.

Ve son olarak çok ilginç, lütfen herkes kendisine evde bu testi yapsın. **“Yaşlılarla konuştuğumuzda onlara tebessüm”** ediyor muyuz? Kendilerine hiç gülünmediğine, tebessüm edilmediğine üzüyorlar. Bizim de **“keyif alınan bir yanımız”** yok mu acaba? Bunu sorguladıklarını söylüyorlar.

Biz bunları yapılandırırken gözlerimiz yaşırdı, çalışan arkadaşlarımıza beraber ama hiç bu kadar yapılandırılmış taleplerin de bir araya geleceğini düşünmemiştik, öyle söyleyeyim. Ama medyaya doğru gittiğimizde bu **“ilişkiler aslında medya yansıması”**da çok şaşırtıcı olmuyor.

“Kahraman” olduklarını da şöyle bir tonda “ya, bu yaşlılardan çok beklemiyorduk ama Ali amcadan inanılmaz bir başarı elde edildi.” Yani kendisine “zaten senden beklemiyorduk böyle bir şeyi” yorumlu, **“dinle, söyleme”** fısıldaması. Bu bağlamda yürüyen ilişkiler bir tür yapılanmış durumda.

Yani tehlikenin hep nedeni hep içinde olan kişiler. Tehdit üreten, “ya işte bunun yüzünden bir sorun olacak”.

Yeni koşullara uyum zorluğu, “uyum zorluğu çekenler, yük olanlar” ve çok özür diliyorum şöyle bir alt metin var, “kurtulmuş olmasını beklemiyorduk aslında. Neredeyse “ölüsü daha iyi olurdu” diyen metinler var. Yani bu şekliyle bu “**yaşlılarla uğraşmak**” 3 ay boyunca hastanede daha zor olacak diyen metinler var.

Ve gerçekten şunu biraz araştıran arkadaşlarım söyledi, “genç araştırması” aslında bu yaşlılara ilişkin. Bu ön yargılı metinleri büyük ihtimalle en az teması olan gruplar yapıyor. Çünkü “teması **olanlar empati denen şeyi geliştiriyorlar**” diye düşündük ama şu sorular medyada, bu kurguların yanıtları yok.

Yani ısınma ihtiyaçları, evlerinde yemeklerini pişirebilme ihtiyaçları, içme sularını gündelik olarak nasıl tedarik ediyorlar? Konutunun özellikleri neydi? Bunun aidatını ödeyebiliyorlar mı? Kişisel alışkanlıkları bir yıl öncesinden bugüne nereye büküldü? Öykü dediğimizde insanların temsiliyetleriyle ilgili öyküler bu soruların yanıtları yatıyor. Gören varsa konuşalım beraber. Çok güzel bir örneğini gördüm diyen. Bunların hiçbirini görmüyorsunuz. Çünkü çok sığ ve yüzeysel gidiyor.

Kısacası medyaya baktığınızda gerçekten gündem belirlemenin de, yaşlılarla ilgili olsun, diğer konularda olsun koşulsuz yani yaşlılarla gerçekten direk yaşlıları dert edinen koşulsuz konuşmalar var mı, karşılık beklemeksizin konuşmalar, yani içerikler var mı? Beklentisiz sebepsiz konuşmalar var mı?

Bakın burada İngilizce ’de şöyle bir kavram var; dehumanize. Biz bu “yaşlı” ifadesini nesneleştirdiğimiz zaman onu insanlıktan çıkartıyoruz. Yani nesne özne haline geliyorlar. Aslında bizim medya vasıtasıyla bunları, rehumanize dediğimiz yeniden insanlaştırmamız, canlandırmamız gerekiyor. Yani insan özneye çevirmemiz gerekir ama yok.

Bakın maalesef mesafeli durulması, dikkat edilmesi gereken “**sessiz ötekiler**” haline getiriliyorlar bir anlamda. İşte bu **sürekli sağlık sorunları** nedeniyle de bir şekilde **ekonomik tehdit** oldukları vurgulanıyor bir şekilde.

Kuşaklar arası diyalog diyoruz, konuşmalar olsun diyoruz ama bir yandan da kuşaklararası bir tehdit gibi çıkıyor karşımıza. Ya da işte bakım nedenleri işte güvenliklerini sağlama nedenleri bir ek tehdit olarak konumlandırmış oluyoruz.

Bakın medya bu anlamda “**hem ağlarım hassasım, ama hem de onlara sallarım**” durumunda, çok özür dileyerek böyle söyleyeyim. Ağlarken hem “**kırılgan ötekiler**” diyor,

ama sallarken de “**bütün sorunların nedeni bunlar zaten**” kurallara uymadıkları için, çıktıkları için oluyorlar diyor.

Bitiriyorum yavaşça...

Yargılama ya da işte olumsuz durumların onların önüne geçmesi, “**negatifliği ima eden kelimeler**” in tercih edilmesi ya da yaşanan olumsuzlukları bir kişisel deneyimi genelleştirme pratiği üzerinden kurgulaması, medyanın olumsuz davranışlara yapısal bir vurgusu ve o her neyse bir türlü duyulamayan güvenilir kaynaklar, kayıtlar.

Ve sonuçta gerçekten bu yaşlılar yaşlılık meselesi. Onlar, “**farklıdır, kültür olarak bize bir türlü ayak uyduramazlar, maliyetleri vardır**” gibi. Böyle bir paradoksun içerisinde tanımlanıyor ve çok basit, hep kalıp tanımlamaları içerisinde hep karalama, neden? İşte bir olayın nedeni bunlar zaten. Kurbanlaştırma ve ön yargılar, “**olumsuz hassasiyetler, kaygı ve korku**” ile ilişkilendiriyorlar.

Ben hızlıca bakın size 5 tane en yaygın haber içeriğini söyleyeyim:

“Türkiye’nin Yaşlılarla İmtihani”. Bu başlık çok yer aldı.

“Polis ve Zabıttadan Dede Uyarısı!”

“Sokakta yaşlı denetimi”

“Yaşlılar Yasağa Rağmen Pazarlara Çıktı.”

“Şeride Rağmen Banka Oturan Yaşlılar Pes Dedirtti.”

İşte az önce söylediğimiz o damgalamalar... İşte o belli kelimeleri kullanarak kimin aslında tehdit üreten özne olduğunu işaret etmeler... Zannetmiyorum ki bunu bilerek yapsın medya ama uzmanı da olmadığı için bilmeden de yapsa aynı yere geliyor. Aslında gerçekte tek, işte az önce söylediğim gibi tek tip yaşlıyı tarif ediyorlar.

Şimdi ne yapabiliriz? Son slaydımı söyleyeyim ve bitireyim.

6 grup yaşlının 6 ayrı beklentisi var. Biz bunu gördük. Medya şu içerikleri verseydi daha iyi olurdu diyen.

Bakın tek tip bir yaşlı tarifleri, tarifi bulamayacağımıza gör; birinci grup **“kendi yolunu bulabilenler”** grubu. Bu grup sağlığı önemli bir değer olarak kabul ediyor ve sağlık ile ilgili paylaşılan birçok mesaja karşı duyarlılar. Yani medya keşke bize düzenli, tutarlı sağlık, yaşlılarla ilgili sağlık içerikleri verse diyen ve sorumlu davranmayı çok temel esas kabul eden bir grup bunlar.

İkinci grup **“eğlenceyi arayanlar”**. Tamam, iyi olmak önemli, ama içinde dostluklarda olsun. Belki medyanın bu ilkeleri oluşturabilmesi gerekiyordu. Mümkünse işte eğlenceler de olsun. Gruplar için egzersiz önemli. Belki medya bunlara ev egzersizlerini gösterebilmeliydi, ama atladı damgalama ile uğraştığı için. **Bağımsızlık temel değeridir** diyen 3. grup. Yani kesinlikle uzman arıyor bunlar, uzmanından duymazsa bir türlü huzur bulamıyor.

Ve diğerleri... 4. grup **bir plana ihtiyacım var** grubu. Yani kilo almak, kilo vermek, formunu korumak. Medya keşke belli boyutlarda bana bir plan sunabilseydi. Bu hafta neler yapayım? İkinci haftanın yaşlıları için harika bir planımız... Hiç bunlarla karşılaşmadım. Yani kendini tekrar eden bir medya ve işte bu slaytta görüyorsunuz. Bunların artık ne tarifler içinde olduğunu söylemeye gerek yok ama medyanın aslında yapması gereken şey, bugün sabahdan itibaren de konuşuldu, hak temelli yaklaşımlar dendi. Ben ona yani 3 tane daha temelli yaklaşım ekleyeyim. Bir, bu yaşlılara özgün, az önce dediğim gibi ve farklı gruplara da bölünmüş olarak Tokat'taki, engellisi, yalnız yaşayanı, yaşlıları tek tipleştirmeden, ihtiyaç temelli yaklaşımlara da yanıt veren öyküleri, haberleri kurgulayabilmesiydi hak temelli yaklaşımların dışında.

Bunlar dışında aynı zamanda bu yaşlıların kendi toplulukları, grupları var. Bir nüfus olarak topluluk temelli ihtiyaçları ve elbette bu grupların kendilerine göre öncelikle indirdikleri değerleri var. Bizler için belki özgürlük ama onlar için ailenin güvenliği ya da diğer değerler.

Bu değerler temelli bir yaklaşımı üretebilmeliydi. Son, bitti artık. Son çare, hiçbir şeyi mi yapamadı bu medya? **Yaşlılar için konuşmak yerine keşke yaşlılarla beraber konuşabilmeyi deneselerdi.** Biliyorsunuz İngilizce ‘de talking about ve talking with başka şeylerdir, **“birileriyle beraber konuşabilmek”** ve şunu unutmamamız gerekiyor; ister medya faaliyeti olsun ister ailemiz içerisine iletişim bir yardımıdır.

Teşekkür ederim.

MUSTAFA AYTAÇ ÖZELÇİ (Moderatör): Hocam çok teşekkür ederiz aydınlatıcı sunumunuz için.

Özellikle hocamın medya hizmet sağlayıcıları yönünden kullandığı dilin tespiti ve son olarak “**hak, ihtiyaç, topluluk, değerler**” üzerinden yaptığı tespitler bizim için aydınlatıcı bilgilendiriciydi. Tekrar çok teşekkür ederim. Özellikle saha çalışmasında emeği geçen meslektaşlarıma sizin nezdinizde teşekkür etmek isterim.

Müsaadenizle son konuşmacımızı da geçmek isterim. Son konuşmacımızı takdim etmek istiyorum.

Profesör Doktor Ayşe CANATAN hocamız “İnsan Hakları Perspektifinden COVID-19 Pandemisi ve Yaşlı Hakları” konusunda bir sunum gerçekleştirecek. Ayşe Hocamız Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Aynı zamanda aynı üniversitede Yaşlılık Çalışmaları, Uygulama ve Araştırma Merkezi müdürüdür. Özellikle sosyal yönleriyle Yaşlılık, Yaşlılara Çok Yönlü Bakış gereği bir Ontoloji, İnternet Sosyolojisi, Sosyoloji Teorileri ve Toplumsal Tabakalaşma dersleri vermektedir. Ben de kendisinin eserlerinden makale ve diğer çalışmaların da istifade etmişim.

Hocam söz sizde, buyurun.

AYŞE CANATAN: Evet, son konuşmacı olarak biraz daha sabretmenizi dileyeceğim sayın dinleyiciler.

Evet, bugünkü toplantımızın haklarla ilgili olması bağlamında benim de konum “İnsan Hakları Perspektifinden COVID-19 Pandemi Süreci ve Yaşlı Hakları”.

Aslında benim anlatacaklarımın pek çoğunu da şu ana kadarki sunumlarda büyük bir kısmını da dinledik. Ama ben de sizin sabrınızı çok fazla zorlamadan yine kısaca altını çizmek istediğim hususlardan bahsedeceğim.

Şimdi burada İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 30 maddesi var. Bunların hepsini tek tek size okumayacağım. Ama sadece bizim yaşlılıkla doğrudan alakalı olan maddeleri kırmızıyla belirttim. O maddelerle bağlantılı olarak konuşacağımı aktarmak istiyorum.

Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır. Dolayısıyla yaşlıların da böyle bir hakkı var, yani zaten İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde birçok hak konusu işleniyor, zikrediliyor ama burada tekrar bir hatırlatma babında. 6'ncı madde de herkesin her nerede olursa olsun hukuksal kişiliğinin tanınması hakkından söz edilmektedir. Yedinci madde “Herkes yasa önünde eşittir” ve “ayırım gözetilmeksizin yasanın korunmasından eşit olarak

yararlanma hakkına sahiptir”. 8’inci madde; “Anayasa, ya da yasayla tanınmış temel haklarını çiğneyen eylemlere karşı yetkili ulusal mahkemeler eliyle etkin bir yargı yoluna başvurma hakkı vardır.” Bu da herkes için temel haktır. Ama bunları yaşlılar acaba ne kadar kullanıyor ne kadar farkında ya da yaşadığı ortamda bunlara ne kadar fırsat bulabiliyor bunlar üzerinde duracağız.

Yine 16’ncı maddenin üçüncü hususu var. Bu “aile, toplumun doğal ve temel unsurudur, toplum ve devlet tarafından korunur” diyor. Şimdi bu son derece önemli bir madde. Aile bütün üyelerini içinde toplar. Bütün üyeleri roller, işlevler, hizmetler, görev dağılımları açısından bir temel yaklaşım içinde, dolayısıyla yaşlıların da aile kurumunun bir üyesi olduğunu dikkate almak gerekmektedir.

Toplum olarak, 20’nci yüzyılda gelenekselden modern topluma geçişle birlikte çekirdek aile modelinin öne geçtiği bir yapı ortaya çıkmıştır. Kırsal kökenli geniş aile geleneksel, tarıma dayalı bir yapı özelliğini taşıırken, çekirdek aile, kentte yaşayan sanayileşen modern toplumun ailesidir. Çekirdek aile sadece anne, baba ve onun çocuklarının bulunduğu organik bir birimdir. 20’nci yüzyılı çekirdek ailenin öne çıkmış hali ile tamamladık ve bugün bunun ötesinde dayatılmak istenen ya da bize farklı çerçevelerde sunulmak istenen doğal yapısındaki aileye asla uymayan aile formatları da bir şekilde sunulmaya çalışılmaktadır. Bu bakımdan bu maddeyi hem mavi ile taramak istedim ve de bunu size bir kez daha bir sosyolog olarak altını çizerek belirtmek istedim. Yani bu temel toplumsal kurum yeni formasyonlarla aşındırılmak, özünden uzaklaştırılmak istendiği gibi bir yeni durumla toplum karşı karşıyadır. Bunu da teorik olarak açıklarken post modern toplumun bir gereği olarak ortaya çıkan yeni ihtiyaçların ve tercihlerin belirlediği durum gibi örtük ifadelerle izah edilmektedir. Aslında temelde bu durumun çok da öyle masum bir gelişme ya da değişme olmadığı, yani toplumsal yapıyı bozucu bir hareket gibi değerlendirilmesi gerektiği düşünülmelidir.

21’inci maddenin ikinci başlığı “herkes ülkesinin kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir” diyor. Burada da yaşlılar diğerleri gibi, toplumun diğer üyeleri gibi eşit haklara sahip ama yine de “ **bu eşitlik içinde durumları nerede**” hakikaten eşit davranılabiliyor mu kendilerine yoksa yaşlılar, ayrımcılıkla ilgili birtakım sıkıntılar mı yaşamaktalar?

Madde 22 “herkesin toplumun bir üyesi olarak sosyal güvenliğe hakkı vardır. Ulusal çabalarla ve uluslararası iş birliği yoluyla ve her devletin örgütlenmesine ve kaynaklarına göre

herkes onur ve kişiliğinin serbestçe gelişimi için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir” diyor. Yani yaşlıların da bu yaşam boyu öğrenme sistemi içinde, bu anlayış içinde öğrenme haklarının yerine getirilmesi, onurlu bir şekilde hayatlarını sürdürebilmeleri ve kişiliklerini koruyacak şekilde, geliştirecek şekilde fırsatların oluşturulmasıyla ilgili bir durumla karşı karşıya olduklarını dikkate almak gerekir.

Yine herkesin “çalışma, işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı” vardır. Bunu çok fazla konuşmadık ama bizim toplumumuzda özellikle 65-74 yaş arasında çalışan çok sayıda yaşlı var ve bunların içinde ve aslında yoksulluk sınırı içinde olup o çalışmayı gerçekleştirmezse hayatını sürdüremeyecek durumda olanlar var. Bir gazetede çıkmıştı, otobüse almıyorlar, sen yaşlısın bilemezsin diye fakat o yaşlı kişi “zaten taksiye verecek param olsa çalışmaya gitmem, işe gitmek için otobüse binmek zorundayım” diyor. Pandemi sürecinde birkaç ay önce basında rastladığım bir haberdirdi. Dolayısıyla yaşlıların bu çalışma hakkı diğer üyelerle eşit haklara sahip olması çok önemlidir.

Bu konuda stajyer diye bir film var. Gençler belki izlemiştir. O filmin tekrar izlenmesinde yarar var. Filmde belli bir yaştan sonra hukuk fakültesini tamamlayıp bir şirkette stajyerlik görevine başlayan yaşlı bir erkeğin o işyerindeki yaşantısını, karşılaştığı güçlükleri ama buna rağmen yılmaması anlatılıyor. Hakikaten çok kıymetli mesajlar içeren bir film. Şu anda yönetmenini hatırlamıyorum ama filmin adı Stajyer (The Intern). Dolayısıyla yaşlıların çalışma konusunun da mutlaka altının çizilmesi gerekiyor.

Biz bugün yine yasalarla biyolojik yaştan belirlediği 65 yaşta emekli olma, zorunlu emekli olma durumuyla karşı karşıyayız ama o yaşta olup hala çok daha verimli olabilecek, bütün birikimlerini en faydalı şekilde kullanabilecek olan kişilerin kamusal alanda devlet eliyle çalışıyorsa çalışmalarına kanun gereği son veriliyor.

Şimdi tüm bu örneklerle baktığımızda haklarla ilgili yeni durumları da ortaya çıkarmaktadır. Belki daha eski dönemler için bu geçerli olabilir hatta 1960’larda Türkiye yaşlanmadan ölenlerin olduğu bir toplumdur yani 60-65 yaşına gelenler için “çok yaşamış, çok yaşlı” gibi ön yargılarla karşılanan bu toplum ama bugün artık öyle değil. Biz yaşlanan da değil, artık yaşlı, yaşlanmış bir toplumuz. Yaşlı nüfusumuz oldukça yüksek ve hızla da yükseliyor.

Yine herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı var. İşsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.

Bu konu COVID-19 pandemisi süreci ile alakalı kendilerinden kaynaklanmayan bir durum. Yaşlıların COVID-19 pandemisi sürecinde karşılaştıkları durumlara, hastalıkla ilgili yaşadıklarına bakıldığında eğer bir sağlık güvence sistemi içinde değilseler hakikaten yaşanan zorluklar 2 kat ya da 3 kat artmış durumdadır. Oysa bunların bir sosyal hak olarak karşılanması gerekiyor. Sağlıklı temel refah ihtiyaçlarını karşılayacak konutlarda yaşamak önemli, beslenmesi, giyimi bunların hepsi yaşlı için önem taşıyor.

Yine eğitim hakkından söz ettik. Artık bu eğitim için mesela belli kurumlarda sizin yaşıınız artık uygun değil, bu yaştan sonrakiler alınmıyor, denebiliyor. İşe girerken de öyle. Yani 32 yaş, 36 yaş filan gibi birtakım sınırlar var. Ondan sonra bazı işlere giremiyorsunuz, ancak özel sektörde çalışabilirsiniz.

Herkes toplumun kültürel yaşamına serbestçe katılma, güzel sanatlardan yararlanma, bilimsel gelişmeye katılma ve bundan yararlanma hakkına sahiptir. Tabii ki yaşlılar için de geçerlidir.

Şimdi Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi ile bağlantılı olarak baktığımızda bu COVID-19 ile yani bir senedir yaşadıklarımız oldukça önemlidir. Başlangıçta çok az bilgi çok fazla kaygı sahibiyken bir süre sonra bilgilerimiz artmaya başladı. Başta böyle birbiriyle çelişen bilgiler vardı fakat daha sonra maske, mesafe ve temizlik konuları gündeme geldi hatta burada serbest piyasa ekonomisi, bu temizlik maddeleri, maskeler filan zor bulunur oldu ve hatırlarsınız çok yüksek fiyatlarla satılmaya başlandı. Hemen devlet bu konuya müdahale etti. Belli fiyatların üstüne çıkmadı, çıkamadı daha doğrusu bu tekelleşmenin önüne geçildi.

Burada bir şey vardı, önemli bir nokta pandemi ile ilk defa bütün dünyada yaşayan insanlar bu hastalık karşısında eşit oldu. Kimse bir diğerinden farklı bir konuma gelemeyi yani zengin fakir, siyah beyaz, gibi hiç bir farklılığa öncelik tanımadı. Bütün insanları çok kısa sürede etkisi altına alan bir hastalık karşısında tüm insanlar eşit olma durumu yaşadılar ama bu tabii bir eşitlik değildir. Burada içinde yaşanan ülkelerin refah düzeyleri zengin ya da fakir olmaları çok belirleyici oldu bakıldığında nasıl mücadele edileceği konusunda, birtakım tedbirlerin alınması konusunda. Aslında burada da biraz ülkelerin basiretleri öne çıktı. Yani gelişmiş sayılan bazı ülkelerin çok da hızlı hareket edip tedbirler alamadıklarını gördük. Bu tedbirlerde çok bir ağır davrandıklarını gördük. Burada sağlık alanında koruyucu, önleyici çalışmaların yoğun olduğu, tedavi yatırımlarının düşük olduğu ülkelerde sorunlar çok yoğun yaşanırken, tedavi yatırımları yüksek olan, sosyal sağlık anlayışının geçerli olduğu ülkelerde

sorunlar daha sistemli bir çözüme kavuşturuldu. Bizim ülkemizde bunlardan biri, yani çok hızlı hareket edildi.

Yatak sayılarımızın yüksek oluşu, bu konuda tıbbi konulardaki yatırımların yüksek oluşu bu hastalık karşısında bizim kısa sürede tedbirler almamıza yaradı. Tabii bütün bunlar yapılırken yani yöneticilerin inisiyatiflerini dikkate almak lazım. Yani onlar da bir yol izlediler bilim kurulları, alınan kararlar, uygulamalar, hepsinin büyük etkisi ortaya çıktı. Burada tabii birçok ülkede ölümlerin önüne geçilemediğini, özellikle kontrolsüz yaşlı ölümleri olduğunu, yayın organlarından izledik. Çalışanların terk ettiği bakımevleri, huzurevleri gibi durumların olduğunu, insanları yolda giderken pat diye düşüp öldükleri (ya da biz öyle zannettik) gibi birçok görüntü ile de kitle iletişim araçlarında karşı karşıya kaldık.

Bu arada Dünya Sağlık Örgütü de nereye ne diyeceğini bir ara bilemez hale geldi. İlk zamanlarda ölümlerin yaşlılar arasında olması, yaşlıları biraz daha pandeminin hem mağduru hem kurbanı hem suçlusu haline getirdi. Yaşlılar biraz daha tedbir maksatlı evde kalsın denildiğinde yanlış anlam yüklenerek hak ihlali gibi algılandı.

“Yasak” yerine “kısıtlama” denildi burada **kullanılan dilin de çok önemli olduğu** ortaya çıktı. Yaşlılar için yasaklamalar getirildi demekle yaşlılar için kısıtlamalar getirildi ya da yaşlılara koruyucu önlemler getirildi demenin üçünün arasında çok büyük bir farkın olduğu ortaya çıktı, yani kullanılan dil hakikaten önemli oldu. Çünkü biz insanlar sosyal varlıklarız karşılıklı etkileşimimiz de sözel bir etkileşim kullandığımız dille ilgili ve söylenenler doğruca beynimize gitmiyor duygularımıza, düşüncelerimize, sonra davranışlarımıza etki ediyor. Yani nereye etki ettiği çok önemli o **“sözcüklerin duygu yükleri ile hareket ediyoruz.”**

Bu süreçte eğitime ara verildi. Tekrar eğitime dönüş dijital ortamda oldu. İşte dijitalleşme konusunda bilgisi olmasa da, istemeseler de insanlar bu sistemin içine girdiler. Beklenmeyen yardımlaşmalar arttı. İnternette alışveriş oranları arttı. İşte bazı hizmet sektörleri hiç yokken ortaya çıktı. Bir anda şehrin içinde çok sayıda motosikletli paket servisçileri ile karşılaşır olduk. Bütün bunlara baktığımızda bir yıldır gündelik hayatımızda büyük değişiklikler ortaya çıktı.

Şimdi pandemide **aktif yaşlanma ilkeleri nasıl işledi?** Normal süreç içinde biz yaşlılara “aman dışarı çıkın, açık havada olun, aktif olun, gideceğiniz yerlere yürüyerek gidin” derken birdenbire “evde kal, çıkma dışarı” demeye başladık.

Ayrımcılık yapıldı mı? Hep konuşuyoruz, bazı durumlar ayrımcılık olarak algılandı ve uygulandı, bazı durumlarda da ayrımcılıklar uygulandı hatta onun ayrımcılık olduğunu çok da fark etmeden uygulamalarda ortaya çıktı.

Yaşlılar suçlandılar, etiketleme ya da damgalamalar ortaya çıktı. Kamusal alanda ne oldu dışarıda? Yaşlılar hangi saatte bankaya gitsin, hangi saatte PTT'ye gitsin gibi. Onlar için böyle ayrı saatler, ayrı düzenlemeler ortaya çıktı. Bunlar tabi yaşlıları korumak maksadıyla yapılan uygulamalardır ama bunun engelleyici taraflarının da olduğu bir gerçektir. Bir günü kendilerince özgür olarak planlamaktan yoksun kaldılar. Otobüse binemediler. Dışarı çıkıp yürüyüşlerini yapamadılar. Kendilerine ayrılan saatlerde işlerini yapamadılar.

Bu süreçte yaşlılar şiddet ve istismar mağduru oldular mı? Evlerde kapalı kaldıklarında ya da yakınlarıyla veya bakıcıyla kalırken sosyal ilişkiler kesintiye uğrayınca ne oldu çok bilemiyoruz. Bunların kontrolü de yapılamadı muhtemelen.

Bir de 65 ve üstünün yaşlı olarak kabul edilmesi konusu da toptancı bir değerlendirme olarak ortaya çıkıyor. Yani işi var adamın, 65-75 arası sonradan düzenleme geldi; kendi işini yapanlar için bir çalışma formu, izin formu ortaya çıkarıldı ama bunlar da tabii başlangıçta baktığımızda kısıtlayıcı ve bir taraftan da korkutucu. Acaba bana bir şey olur mu diye sürekli tedirginlik içinde yaşamları devam etti.

Yaşlı hakları konusunda yapılan çalışmalara bakılacak olursa iki önemli toplantı yapıldığı görülmektedir. Birincisi Viyana Yaşlılık Asamblesi ve Madrid İkinci Yaşlılık Asamblesi. Bunların ikisinde de önemli maddeler ortaya çıkmıştır: Bağımsız yaşam, katılımcılık, bakım, onurlu yaşam ve kendini gerçekleştirme ilk asamblede (Yani bakım ihtiyacınız olduğunda karşılanması, bakım sigortası konusu da buraya giriyor,) 2002 yılındakinde de yaşam kalitesinin arttırılması, toplumla bütünleşme ve sağlık konuları devreye girmiştir.

Şimdi bu yaşlı haklarıyla ilgili düzenlemelere baktığımızda, fiil ehliyeti tamlığı ile ilgili düzenlemeler var. Bunlar bugün tek başına bir yaşlı, evini satmak için tapu dairesine gitse, (gerçi hepsi noterde yapılıyor artık), noter fiil ehliyetinin tam olup olmadığına dair bir sağlık belgesi istiyor, ona da noter kendisi karar veriyor. Yaşlının haline bakıyor, konuşuyor eğer halini sağlıklı görürse işlemini yapıyor ama noter yaşlının halinde yolunda gitmeyen bir durum gözlemlemişse ya da yaşlı hakkında soru işareti oluştuysa geçerliliği olan bir sağlık raporu istiyor. Bunlar da tabii gündelik hayatı sürdürmekte sorunlar ortaya çıkartabiliyor.

Yine sosyal güvenlik alanında, çalışma hayatında yaşlılık sigortalarının düzenlenmesi, sağlık sigortalarının düzenlenmesi konusunda çok önemli konuları gündeme getiriyor. Devlet sağlık sigortası veriyor ama kişi daha üst düzeyde bir tedavi görmek için parasını da ödeyerek bir özel sağlık sigortasından hizmet almak istediğinde sigorta şirketlerinden çok yüksek primler isteniyor. Yaşlılar için bu da önemli bir hak problemi olarak bulunuyor.

Yine ihtiyaç halinde huzurevi, bakımevi hizmetine ulaşmak, muhtaçlıkta yaşlılık aylığı gibi konular, yaşçı önyargıları, bağımlı olmak, yaşlı olduğu için muhatap almama gibi ya da sosyal hayattan dışlama gibi durumlar ortaya çıkabiliyor. Mesela annemle birlikte doktora gittik. Annem akli başında bir yaşlı. Doktor bana soruyor teyzenin nesi var diye. Sormuyor kendisine hanımefendi sizin neyiniz var diye. Şimdi bu muhatap almama yaşlı için çok incitici. Bir bebeği doktora götürdüğümüzde bebek doktoru annesine sorar “annesini nesi var, niye getirdiniz” diye çünkü bebeğin kendisine soramaz. Şimdi böyle bir durumda kalmak yaşlıları rahatsız ediyor, bir sözün muhatabı olamamak doğrudan dışlanmış hissettirir. Dolayısıyla burada yine kullandığımız dil ve üslup oldukça önemli. Burada bahsettiğimiz konuların yaşlı hakları içinde belirtilmesi de gerekiyor.

Yaşlılarda, suiistimale uğrama özellikle yaşlı kadınlarda, daha fazla görülüyor, torunu gelip zor kullanıp parasını alabiliyor ya da fiziksel bir şiddete uğrama ihtimali yüksek. Yine temel hizmetlere erişimde de dışlanma ortaya çıkabiliyor. Çalışma yaşamında yaş ayrımcılığı konusu önemli. Tekrar söylüyorum burada Stajyer filminin mutlaka izlenmesini tavsiye ediyorum. Burada **“yaşlı özgürlüğünü, saygınlığını, toplumsal katılımını, sağlıklı yaşama hakkını dikkate alacak şekilde yaşlı haklarının korunması”** gerektiğini belirtiyoruz.

Şimdi verdiğim sunuma baktığımızda burada iç içe dairelerde “temel değerlerle bağlantılı olan itibar, özerklik, özgürlük ve eşitlik çemberinin en içte olduğunu, dışarıda da katılım, irade ve tercihleri, saygının ayrımcılık yapmama ve adaletle erişimini önemli olduğunu” belirtiyoruz. En dış çerçeve ilkeler, temel ilkeleri bize veriyor. İkinci çerçeve, insan haklarıyla doğrudan bağlantılı belirli haklar ve görevleri ve bireyin de kendi itibarını, özerkliğini, özgürlüğünü ve toplumdaki diğer tüm bireylerle eşit olma ihtiyacını gösteriyor. Bütün olarak bakıldığında aslında toplumsal temel değerleri oluşturduğu görülüyor.

Çok teşekkür ediyorum dinlediğiniz için sabrınızı zorladığım için. İyi günler diliyorum.

MUSTAFA AYTAÇ ÖZELÇİ (Moderatör): Hocam çok teşekkür ederim ağzınıza sağlık.

Ayşe Hocam İnsan Haklar Evrensel Beyannamenin birden fazla maddesini yorumlayarak ardından özellikle yaşlılara yönelik hakların pandemi sürecinde nasıl gerçekleştiğini anlattı. Tekrar çok teşekkürler hocam sağ olun.

Soru cevap bölümüne geçelim müsaade ederseniz. Soru sormak isteyen söz almak isteyen varsa önce kendisini tanıttıktan sonra sorusunu alabiliriz.

Önce sorunuzu kime yönelteceksiniz?

ABDULCELİL ÖZBABACAN: Teşekkür ederim, ismim Abdulcelil ÖZBABACAN. Öncelikle Ayşe hocamı tebrik etmek istiyorum. O kadar güzel bir konuya değiniz ki hocam noterden rapor isteniyor ama siyasetçi 90 yaşında da olsa rapor istenmiyor. Bu çelişkiler manzumesi. Zaten siz dediniz yaşlılık, 65 yaş olayı daha verimli oluyor artırılсын deniyor, bu EYT olayına ne dersiniz? Erken yaşlılar var mesela biz emekli olmak istiyoruz, olamadık. Yani şu anda piyasada da onlar halen gündemde. Bu yaşlılık yaşının yani ihtiyarlık yaşının yükselmesinden taraf mısınız onu sormak istedim.

AYŞE CANATAN: Emeklilik yaşı konusu tabi ülkelerin çalışma kanunları, ekonomik yapılarıyla çok alakalı. Emekli maaşlarının ödenebilmesi için en az dört çalışana ihtiyaç var. Bunun aslında ideali yedi ama istihdam daralması nedeniyle dörde inmiş durumda.

Toplum yaşlandıkça 15-64 yaş arasındaki nüfusumuzun içinde de bir daralma oldukça daha uzun çalışma süreleri mutlaka gerekecek. Zaten sonradan işe başlayanlar için hep iletildi yani ben mesela 80'li yıllarda hatırlıyorum, 40 yaşına geldi mi insanlar emekli olurdu. Hatta bankada çalışan 40-45 yaş arasında çoğu kişi emekli olmuştu. Bu kişilerin ikinci bir işte çalışmaya başladıklarına şahit olurduk çoğunlukla. Fakat şimdi baktığımızda sosyal güvenlik sistemi içerisinde, prim hesaplarına göre baktığımızda 60 yaştan önce emeklilik yok ama bu giderek de artacak hatta Avrupa ülkelerinde bu hesaplama ile artık mezarda emekli olunacak diye şikâyet edildiği durumlar bulunmaktadır.

Diğer taraftan bakıldığında modern hayatın getirdiği kolaylıklar nedeniyle bedensel yıpranmalar daha az. Bir de çalışma hayatına artık 18 yaşında başlamıyor insanlar. 25 yaşında hatta 30 yaşına kadar uzayabiliyor iş hayatına girmesi bireyin 30 yaşında işe başlayan 20 sene çalışsa 50 yaş ediyor, 30 sene çalışsa, 60 yaş ediyor. Dolayısıyla toplumun toplumsal hayatta

yetişkin bir üye olarak katılımı geçmişe göre biraz daha ileri yaşlara doğru ertelendi. Yani mesela birinci çocuğun dünyaya gelmesi bile artık hani yirmili yaşların ilk başında 20-25 arasında değil de 25- 30 yaş arası gibi kadınlar için, erkekler için artık otuzlu yaşlara geçti.

Eğitim sisteminde çok uzun kalınması, okulu bitiren herkes anında işe giremiyor olması derken bir iş sahibi olma ve aile kurup toplumsal hayata katılımın yaşı ileriye doğru öteleniyor. Bu nedenle de çalışma hayatında daha uzun süreler kalıyoruz. Dolayısıyla emeklilikle ilgili konulara baktığımızda evet giderek daha geç emekli olunacak, daha uzun çalışılacak, bu durum ileriye yönelik öngörü diyebilirim.

ABDULCELİL ÖZBABACAN: Teşekkür ederim hocam. Ben Erol Hocama hakikaten teşekkür ederim, bir bakış açısı getirdiniz. Elinde imkân varken, yani kişiye iyilik etmek bir sorumluluk. Aslında o yazarın ismini alamadım sizden. Gerçekten de İslam dininin temel dinamiklerinden birisi daha var yani imkânın varken sen yardım etmiyorsan o da bir sorumluluk arz ediyor. Remziye Hocama da çok teşekkür ederim. Geleceğin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı olabilirsiniz. Retorik konuşmalar için sizi tebrik ediyorum.

REMZİYE GÜLÜSTÜ SALUR: Teşekkür ederim, tevecühünüz. Ben bir ekleme yapabilir miyim Ayşe Hoca'ya? Birer cümle söylemek istedim. Ben iki konuşmayı birer saat, ikişer saat dinlemek isterdim. Herkes adına da teşekkür ederim.

Sizin sorunuzla ilgili yorumum. Dünya artık vatandaşlık maaşını konuşuyor. Dünya yeni jenerasyonun hayatı boyunca 3-4 kariyer değiştireceğini konuşuyor. Klasik anlamda şu kadar memuriyet yapalım, emekli olalım, kaç yaşında oluruz' dan çok, bizim yaşlılar ve yaşama bakışımızda biz aktif olalım, hep üretken olalım, gücümüz yettiğince hayata katkıda bulunalım bir şekilde de yani bunu kendi yaşam felsefenize göre, inancınıza göre rızığımızı Allah verir de diyebilirsiniz, işte zengin bir sosyal devlet olur, o bize bakar da diyebilirsiniz ama emekli maaşına dayanarak bir yaşlılık planlamanın sağlıklı bir yaşlılık planı olmadığını artık bizim kuşak gördü.

Biz ileri yaşlara kadar çalışalım demek, erken emeklilik hakkı elinden alınsın demek değil. Orada Emekliler Derneği'nden Cafer Bey de bazen bu tartışmalarda aman kazanılmış haklar elden alınmasın diyor, ama 67 yaşında bir üniversite hocasının yaş haddinden dolayı emekli edilmesi inanılmaz bir bilgelik israfıdır yani kaynak değil, insan kaynağı da değil, bilgeliği hayatın içinden çekmektir.

Biz, her alanda insanlardan istifade etmek istiyoruz. Nezih Hocamın konuşmasında böyle bizim dernekte çok kafa yorduğumuz konularda ayrıca buluşalım isterim.

Biz üç kere, İsveçli yaşlılarla konuşmayalım yaşıllığı diye fotoğraf yarışması girişiminde bulunup hep yavaşladık, mahremiyet ihlali olur diye Türk yaşlılarla. İşte o izinler vesaireyle ama şimdi yeni bir projemiz var. Sizden akıl fikir isteriz. 2 kere kısa film yarışması yaptık yaşıllık algısı ile ilgili, onları da sizinle paylaşmak isteriz.

Yaşıllık alanı ilgi çekiyor ama hem teknoloji dünyasında hem de böyle işte vahşi kapitalizmin bazı şirketleri de yaşlıları müşteri yapmak üzerinden yaşıllıkla ilişki kuran bir bakışları var. Yaşlı haklarını savunan kurumların bu açıdan da uyanık ve tedbirli olması gerekiyor çünkü **finansal suistimâl** sadece hırsızlık üzerinden yapılmıyor ve 90 yaşındaki birine telefonda bireysel emeklilik sigortası satıldığını da gördük.

Gerçekten yani yaşlılarla ilgili ne yapacaksak son söyleyeceğim de olsun, dâhil olmamız ve dâhil etmemiz gerekiyor.

Ben dün 80 yaşında bir arkadaşımın annesinde misafir kaldım. İstanbul'dan geldim, onun hayatına dahil oldum ve bakın ne keşfettim. Oğlu evini restore etmiş yenilemiş annesine muhteşem bir ev yapmış. Annesi yatak odasında değil salonda kanepede uyuyor ve gece yatağını bana verdiği için ben keşfettim, neden uyumadığını yatak odasında. Başucunda bir dolap var, üstüne düşer diye korkuyor. Yani siz onun hayatına dâhil olmazsanız, onun o konforlu, o güzel yatakta yeni alınmış, dayanmış, döşenmiş yatak odasında neden uymadığını bilemezsiniz ya annem niye yatağında yatmıyor diye... Bazı yaşlılar ölüm korkusundan yatağında yatmaz mesela. Yani bir davranış biçiminin neden olduğunu anlamadan o bir sorunsu o sorunu çözemezsiniz. Nedenini anlamamanın da tek yolu dahil olmak. Yani ben yaşlılarla ilgili her konuştuğumda birileri ah diyorsa bana 25 senedir yaşlılarla yatıyorum, kalkıyorum hayatlarının içindeyim. O tanıklık bana çok içeriden bir şeyler söyleme fırsatı veriyor ve bunu onun için dert ediniyorum, dâhil olmamız, dahil etmemiz gerekiyor yaşlıları.

MUSTAFA AYTAÇ ÖZELÇİ (Moderatör): Buyurun hocam.

EROL NEZİH ORHON: Hocam ben sorunuzda şöyle, yaşlılar dediğimiz grupta 35-40 yaş üstü grubun ilerleyen yıllarda belki yakın bir gelecekte değil ama ilerleyen yıllarda ortaklaşacağını düşünüyorum, yaşlarına ayrılmayacağını düşünüyorum. Hatta İngilizce 'den tercümede şöyle söylüyor bundan 20 yıl öncesine gittiğimizde, 60 yaş artı 40 yaşayın şimdi

diyorlardı. Bugüne geldiğimizde artık 20 yaş eski 40'tır, diyorlar. Bu ne demek? Anlayacağınız dilden söyleyeyim, yapay zekâlar, teknolojiler. Teknolojinin çok göbekte olduğunu özellikle bu pandemide gördük. Buradaki özellikle arka sıralardaki gençleri bence daha çok ilgilendiriyor.

Bizler, çünkü devrediyoruz. Tarif edilebilir bir işiniz varsa kaybetmeye hazır olun. Formül bu kadar açık. Ofis işi mi, şu, bu tarif edilebilir bir işse bilin ki bunu başka cihazlar, insanlar değil, robotlar tanımlanmış algoritmalar, bunlar yapacak.

Dünya Ekonomik Forumu'nun 2049 senesinde en çok satan kitabını bir yapay zekânın yazmasını bekliyorlar. Bu en uzun süre, muhtemelen daha yakın bir zamanda olacak ama şunu söylemek istiyorum; formel eğitim, işte bugün de yaşadığımız gibi gerçekten yeniden sorgulanır hale gelecek. Bu ne demek? Aslında yaşlılar da bugün 30-35 yaş bandından yukarıya doğru sayarsak yaşayanların ortaklaştığı bir noktaya geleceğiz. Herkes kendisine telefonla attığı gibi güncelleme atacak, yama atacak kendine. Bu dünyanın gelişmeleri ile ilgili iki aylık yeni bir kursa götürmeliyim, 3 aylık şu eğitime gitmeliyim... O anlamda yaşın ayırıştırıcı bir faktör olmadığını göreceğiz. Güncellemek zorunda kalacağız.

Yaşlıyı, yaşlı olarak tanımlamamıza neden olan değişkenlerden bir tanesi formel eğitimden gelmesiydi. Formel eğitimde kalış süresi, arada geçiş süresi ve sonra meslektan kopuş süresi bunlar ortadan kalkıyor bu tanımlar, bunlar, bu şey karışık hale geliyor, geçirgen hale geliyor. Onun için gerçekten bu bizimle ilgili değil, onlarla ilgili gibi bir şeyiniz varsa çok yakın zamanda, bence 10-15 yıl içerisinde maksimum, bunlar çok geçirgen hale gelecek. Kimseyi ihale edemeyeceğimiz şeyler, onun için yaşlı sizsiniz. Sizler yaşlısınız gerçekten böyle tanımlamak gerekiyor. Tarif edilebilir bir işiniz var mı? Eğer meseleye iş merkezli bakıyorsanız bilin ki yaşlılarla hiçbir farkınız yok.

MUSTAFA AYTAÇ ÖZELÇİ (Moderatör): Teşekkürler. Başka bir soru var mı? Son bir soru alabilirim.

KEMAL AYDIN: Doktor Kemal AYDIN, TİHEK'te Başkan Danışmanıyım. Evet, gerçekten tüm emeği geçenlere, öncelikle başkanımız olmak üzere çok teşekkür ediyorum, güzel bir an.

Hocalarıma da sormak istiyorum, yani bundan sonra ne olacak? Aslında 15 Haziran Dünya Yaşlı İstismarı Farkındalık Günü ve bugün 22 Mart. 22 Mart'tan 15 Haziran'a kadar

Türkiye hep beraber Türkiye Yaşlı Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nı hep hocalarımız, sivil toplum örgütleri, medya, üniversiteler ve özellikle iletişim öğrencilerimiz ile kısa film yarışmalarıyla dünyaya örnek bir şekilde, dünyaya örnek Yaşlı Hakları Strateji Belgesi, daha sonra ulusal strateji belgesi de Birleşmiş Milletler Yaşlı Hakları Sözleşmesi hazırlanıyor, birçok ülke şu an hazırlık içerisinde. Özellikle Tufan Hocamızın dediği gibi herhalde 1 Nisan gibi toplanacaklar. Yaklaşık ben de 25 yıldır bu alanda çalışıyorum, gerontolog olarak, klinik geriatri ve sosyal geriatri uzmanıyım. Hollanda'da biz bu sene göçmen yaşlılar yılıyla ilgili bir “göçmen yaşlılar, gurbette yaşlanmak” konusunda Dışişleri Bakanlığımız üzerinden bir çalışmayı yürütmeye başlayacağız. Göçün 60. Yılı, gurbette yaşayan Türkler de var aslında. Ben, Türkiye-Hollanda Sağlık Vakfı Başkanı olarak da bunu dünya gündemine getirmek istiyorum. Bundan sonra Türkiye, yaşlılık konusunu dünyaya örnek bir diplomasi ile , Sayın Cumhurbaşkanımız konuya çok önem veriyor, bakanlarımız önem veriyor, üniversitelerimiz önem veriyor, Kurumumuz önem veriyor, Türkiye İnsan Hakları Kurumu ki son 2 yılda üçüncü toplantı, Başkanımızdan da ricam buradan, aslında herkes evine giderken 3 cümle, evet artık bu sene yaşlı hakları yılı Türkiye’de gelecek seneye kadar ve dünyada da uluslararası farkındalık yılı olması konusunda bir netice çıkarsa çok minnettar olacağız. Milyonlarca kişi şu an bu hareketi bekliyor. Dünya'da evinde ölü bulunan insanlar var. Hele COVID-19 sonrası Danimarka'da geçen sene 15000 kişi evinde ölü bulunmuş, kimsesi olmadığından dolayı.

Türkiye, kimsesizlerin kimsesi olarak yaşlılık konusunu tüm dünya ülkelerine, uluslararası kuruluşların gündemine taşıyabilir. Bu COVID-19 sürecinde bugün bunu gördük. Bunu yapabilecek akademisyenlerimiz, sivil toplum örgütlerimiz, devletimiz, kurumlarımız var. Buradan bir karar çıkabilirse çok memnun olacağım. Hocalarımızdan da bu karar 3 cümle olabilir, 5 cümle olabilir ama yaptırım gücü olacaktır. Saygılarımı sunuyorum.

MUSTAFA AYTAÇ ÖZELÇİ (Moderatör): Çok teşekkür ederim sağ olun. Sizlere sırayla söz verebilirim. Hocam buyurun.

REMZİYE GÜLÜSTÜ SALUR: Çok güzel bir noktaya değindiniz gerçekten. Şimdi hekimlikte koruyucu hekimlik en değerli ve en katma değeri olan basamağıdır hekimliğin yani bir ağır hasta kanser olduktan sonra yapacaklarınızın etkisi de zayıflar.

Yaşlılıkta da yapacaklarımız yaşlanmadan önce yani burada aslında Türkiye'nin önemli bir fırsat penceresi var diye hep konuşuyoruz. Şimdi 10 kişiden biri 65 yaş üstünde hatta bunun üçte ikisinin de 75 yaşın altında olduğunu düşünürsek, biz iyi bir fırsat penceresindeyiz. Belki

ilk hedef 65-75 penceresini koyup buradaki yaşlı yalnızlığının, aktivitesinin, kronik sağlık sorunlarının önlenabilir olanlarından korunmalarını sağlamayı, dijital dünyaya dâhil olmalarını ve hayatın içine çekilmelerini hedeflersek. Bu arada zaten yani kadın hareketi neden kazandı, başarıyı kazandı. Kadın hareketinin öncüleri kadınlar da biz pandemi sürecine kadar yaşlıların kendileri için bir şey talep etmediklerini, çok geride durduklarını gördük. Daha yeni yeni yaşlıların sesi çıkıyor.

Kurullara, ben işte televizyon programlarına gidince de medyadan röportaj yapan, arayan arkadaşları pandemide çok çalıştırdılar bizi çünkü, lütfen yaşlılara da mikrofonu tutun, lütfen yaşlıları da yani hani oluyor ya açık oturumlar, beş tane erkek kadın meselesini konuşuyor işte 5 tane 65 eksi yaşlıların meselelerini konuşmasın, mutlaka hayatın içinde o sorunları yaşayanlara kulak vererek planlamanın yapılması ve her zaman proaktif yönünde olunması, hazırlık yapılması gerektiğine inanıyorum. Bunun için de Türkiye doğru bir zamanda doğru bir noktada diye düşünüyorum.

EROL NEZİH ORHON: Yani şimdi tabii çalışmadığımız yerden geldi soru, anında... Ama ben 3 tane tarif yapabileceğimi düşündüm anlık olarak.

Bunlardan bir tanesi biz, okuryazarlıkları sürekli teknolojiler, dijitaler yani cihazlar, nesneler üzerinden tarif etmeye çalışıyoruz. Acaba zorlama gelebilir mi ama aklıma gelen şey şu oldu. Bir yaşlılık okuryazarlığı meselesi kurgulanamaz mı diye düşündüm yani bunu herkese içselleştireceği bir okuryazarlık biçimine...

İkincisi, belki bunu ilişkilendirdiğimizde aileyle, yani yaşlılık meselesi tek başına değil, değişkenleri ve bağlamlarıyla var. Belki o aile okuryazarlığı meselesi ile ilişkilendirilebilir diye düşündüm.

Dikkat ederseniz hep 65 altı, üstü ya o yaş grubu bu yaşta emeklilik, bunlarla tarif geliyor. Yaşla ayrışan değil de yaşla ortaklık diyeceğimiz bir teklif olabilir mi? Yaşla ortaklık... Yani yaşımla aslında bir aracılık ettiği ortaklık ve yaşlılık arasında ortaklık. Belki bir slogan bir yaşta ortaklık olsun isterim yani.

Teşekkür ederim.

AYŞE CANATAN: Evet, benim de aslında çarşamba günü başka bir konuşma konum var bizim üniversitede “orta yaşlılar” diye. Oradan yola çıkarak hep biz, bir “**aktif yaşlanma**”dan söz ettik ama ben bütün bu sorunların, sağlık konusunda, toplumsal katılım

konusunda, farkındalıklar konusunda, çok genç yaşlardan itibaren aktif vatandaşlık kavramının kullanılmasıyla ve bunun özelliklerinin doldurulmasıyla olabileceğini düşünüyorum. Yani **aktif vatandaşlık** hepimiz hatırlıyoruz yurttaşlık derslerinden. Görevlerimizi, üstümüze düşenleri, bu görevleri yaparken haklarımızı dikkate almak gerekir. Bütün bunların hepsinin eğitimi eğer çok erken yaşlarda verilirse yaşlılık döneminde de Gülüstü Hocamın bahsettiği gibi pek çok kronik hastalıklara yakalanmaktan kurtuluruz.

Şimdi ben şeyi hatırlıyorum biz çocukken işte dişi ağrır dişçiye gidilir dolgu yapılırca “küçük çocuğa da dolgu yaptırılır mıymış” denilirdi ve önem verilmezdi ve çok erken yaşta diş kayıplarına uğrayan insanlar vardı. Şimdi bakıyoruz bütün çocuklara ortodontik tedaviler, periyodik diş bakımları, diş fırçalaması, anne babaların takibiyle dişler konusunda bayağı bir yol alındığını düşünüyorum.

Yaşlılıktaki sağlık konuları da öyle. Gençken yapılan, bedene yapılan yatırımlar, kendini geliştirmekle ilgili olan yatırımların ileri yaşlarda olumlu bir şekilde geri döneceğini düşünüyorum. Bütün bunların hepsinin de bir aktif vatandaşlık kavramı içinde toplanmasının uygun olduğunu görüyorum. Bunun için de tabi aktif vatandaşlıkta, dönemsel olarak her dönemin yapılması gereken görevlerinin hem psiko-sosyal hem ekonomik, politik olarak yerine getirilmesi gerekiyor yani o ayrı bir sunum olduğu için burada onun içeriğinden çok bahsedemeyeceğim ama ileride okunacaktır mutlaka o çerçevede bir girişimin önemli olduğunu düşünüyorum. Teşekkür ederim.

MUSTAFA AYTAÇ ÖZELÇİ (Moderatör): Çok teşekkürler hocam. Sayın katılımcılar bizi bu saate kadar sabırla dinlediğiniz için çok teşekkür ederim. Sizlere de hocam çok teşekkürler, ağınıza emeğinize sağlık. Programı burada sonlandırıyorum müsaadenizle. Sayın Başkanım eklemek istediğiniz son bir sözünüz var mıdır? Kapanışı isterseniz yapalım.

SUNUCU: Ben de hem kapanışı gerçekleştirmek üzere hem de sizlere bu oturumda yer alan kıymetli sunumlar gerçekleştiren panelistlerimize plaketlerini takdim etmek üzere Kurum Başkanımız Sayın Süleyman ARSLAN'ı sahneye davet ediyorum. Buyurun başkanım.

SÜLEYMAN ARSLAN: Tabii sabahtan beri burada verimli bir toplantı gerçekleştirdiğimizi düşünüyorum. Bu toplantının gerçekleşmesinde katkısı olan payı olan herkese, herkes güzel bir kelime bu anlamda hiç kimseyi geride bırakmıyor, insan haklarının temel özelliklerinden birisi hiç kimseyi geride bırakmamak, herkese çok çok teşekkür ediyorum. Tabii biz burada çok daha farklı bir program da yapabilirdik ama COVID-19 şartları

dolayısıyla kendi personelimizle ve sınırlı sayıda katılımcıyla bu programı gerçekleştirmiş olduk. Katılımı olan desteği olan, katkısı olan herkese teşekkür ediyorum.

Bir iki hafta önce de Diyanet İşleri Başkanlığı'yla da bir protokol imzalamıştık. Bunun içerisinde kendi mekânlarını kullandırmak da vardı. Bu salonu bize herhangi bir ücret olmaksızın tahsis eden Diyanet İşleri Başkanlığı'mıza da çok teşekkür ediyoruz.

Ayrıca Diyanet İşleri Başkanımız yeni COVID-19 sürecinden çıktı. Yine de Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanımızı göndermiş oldu, onlara da çok teşekkür ediyoruz.

Diğer yandan Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları, Uygulama ve Araştırma Merkezi Başkanı Sayın Ayşe CANATAN hocamıza da çok teşekkür ediyorum.

Renk katan tüm panelistlerimize, hocalarımıza, farklı şehirlerden gelen hocalarımıza, Kurum personelimize hepsine ayrı ayrı teşekkürlerimi arz ediyorum.

Bu arada 2 hususu söylemek istiyorum. Birisi Ankara dediğimiz zaman Hacı Bayram Veli aklıma geliyor. Biz de Hacı Bayram Veli Üniversitesi'yle çalışıyoruz. Hacı Bayram Veli Hazretleri 78 yaşında vefat etmiş. 78 yaşına kadar da insanların kendilerinden istifade ettiği, hayat tecrübesi olan, ilim irfanı olan birisi olarak yaşamış. Ankara'ya da onun için yaşlı haklarına sahip çıkmak yaraşır diye düşünüyorum. Hacı Bayram Veli Üniversitesi'ne ve bizlere de bu yaraşır diye düşünüyorum.

İkincisi de bence çok çok önemli. Bizim hukukumuzda bir evlat vefat ettiği zaman eğer o vefat eden evlâdın çocukları varsa anne babaya miras kalmıyor ama İslam hukukunda anne babanın da o mirasta payı oluyor. Bu tartışılması ve gündemimize getirilmesi gereken bir konu. Bu konuda eğer yaşlıların hakları var diyorsak olayı bu yönüyle de tekrar değerlendirmek gerekir diyorum. Bir konu başlığı olarak bunu arz etmek istedim. Çok teşekkür ediyorum.

Tabii hocalarımızın sunumlarından dolayı da çok istifade ettim, plaketlerini vermek istiyorum.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
Yüksel Cad. No: 23 | 06650 | Kızılay/ANKARA
Tel.: +90 312 422 78 00

www.tihek.gov.tr

/tihekkurumsal

/tihek_kurumsal

/tihekkurumsal

/tihekkurumsal